מילתא דבדיחותא

א טיפּער איבערבליק

א טיפּער איבערבליק פונעם הומאר־אשכול אויף אידישע וועלט (ivelt.com)
פון יוני 2006 ביז אקטאבער 2026

1,064 בלעטער, 26,577 תגובות, מיט די בילדער פונעם אשכול

אינהאלט

הקדמה 3

קאפיטל איינס: דער אשכול אליין: צוואנציג יאר געלעכטער 6

קאפיטל צוויי: די ערשטע יארן: 2006–2012 14

קאפיטל דריי: אין בית־המדרש און אין ישיבה 25

קאפיטל פיר: חכמי חעלם, הערשעלע און די אלטע שטעטל־מעשיות 35

קאפיטל פינף: דער יאר־צירקל: פורים, פסח, סוכות און די אנדערע ימים טובים 45

קאפיטל זעקס: אין דער משפחה: שווער און איידעם, שדכנים און קינדער 56

קאפיטל זיבן: פרנסה, געשעפט און געלט 67

קאפיטל אכט: די נייע צייטן: טעלעפאנען, קארס און טעכנאלאגיע 78

קאפיטל ניין: די וועלט ארום אונז: נייעס און געשעעניש דורך די וויצן 89

קאפיטל צען: דער דור פון בילדער: מעמעס, סקרינשאטס און בילדער־וויצן 98

קאפיטל עלף: וואס איז א כשר'ער וויץ? די דעבאטעס אינעם אשכול 115

סוף־ווארט 122

הקדמה

אין גמרא מסכת שבת (דף ל׳ ע"ב) ווערט דערציילט אויף רבה, אז איידער ער האט אנגעהויבן לערנען מיט די רבנן, פלעגט ער זאגן א מילתא דבדיחותא, א גלייכווערטל וואס האט אויפגעמונטערט די הערער, און די רבנן האבן זיך דערפרייט. נאכדעם איז ער געזעסן באימה און האט אנגעהויבן מיט דער שמעתתא. די גמרא זאגט נישט אז דער וויץ איז געווען דער עיקר. זי זאגט אבער יא אז פאר דעם ערנסטן לערנען איז דא א פלאץ פאר א פריילעכן ווארט, וואס עפנט דאס הארץ און מאכט דעם קאפ גרייט צו נעמען. פון דארט שטאמט דער נאמען פונעם אשכול וואס דאס בוך באהאנדלט, און דארט ליגט אויך זיין שטילער טענה פארוואס עס איז בכלל דא אזא זאך. מער ווי איינמאל האט א שרייבער טאקע ציטירט די ווערטער פון חז"ל, אז מען זאל וויסן אז לאכן איז נישט קיין פרעמדע זאך ביי אונז.

דער פארום "אידישע וועלט", ivelt.com, איז א וועבזייטל אויף אידיש פאר דעם היימישן און חסידישן עולם. דארט שמועסט מען, מען פרעגט, מען טענה'ט, מען טיילט זיך מיט נייעס און מיט מיינונגען, אלעס אין אונזער אייגענער שפראך. צווישן די אשכולות דארט איז איינער וואס האט באקומען דעם נומער אכט, און ער הייסט מילתא דבדיחותא. ער איז געעפנט געווארן דעם 25טן יוני 2006, אלס פארזעצונג פון אן עלטערן אשכול מיטן נאמען "גיט א שמייכעל". פון דעמאלט אן האט ער נישט אויפגעהערט. ביז דעם 15טן אקטאבער 2026, ווען מיר האבן געשלאסן דאס לייענען, האט מען אין אים געשריבן 26,577 תגובות אויף 1,064 בלעטער. דאס זענען מער ווי צוואנציג יאר געלעכטער, און עס איז איינער פון די עלטסטע און לענגסטע אשכולות אינעם גאנצן פארום.

די ציפערן אליין דערציילן א מעשה. אין 2006 זענען געווען בלויז 56 תגובות, און שוין אין 2007 איז דער אשכול אויפגעבליט מיט איבער טויזנט. אין 2011 איז געקומען א שרייבער וואס מען האט אים פארגליכן צו אן אמאליגן בדחן, און מיט אים איז דער אשכול ווי אויפגעלעבט געווארן. אין די לעצטע יארן

איז דער פלוס געוואָרן נאָך גרעסער: 2,771 תגובות אין 2022, און 4,025 אין 2023, דאָס העכסטע יאָר פון אַלע. אין מאי 2024 האָט דער אשכול דערגרייכט די גרעניץ פון וויפיל תגובות די פאָרום־ווייכוואַרג קען האַלטן, און מען האָט געמוזט עפענען אַ נייעם אשכול מיט דעם זעלבן נאָמען, כדי מען זאָל קענען ווייטער לאַכן. דער אשכול האָט איבערגעלעבט מגפה און מלחמות, אומגליקן און שמחות, און פיל ענדערונגען אין דער טעכנאָלאָגיע. אין מערץ 2020, ווען די וועלט איז פאַרשלאָסן געוואָרן, איז דער אשכול כמעט פאַרשטויבט געוואָרן, און ווען מען האָט ווייטער געשריבן, איז כמעט אַלעס געווען וועגן דער מגפה. נאָך דעם אסון אין מירון אין 2021 האָט מען זיך אָפּגעשטעלט פון לאַכן. ערשט נאָך אַ צייט האָט מען זיך צוריק אומגעקערט, מיט מער צער און מער דרך ארץ.

דאָס בוך וואָס ליגט פאַר אייך איז נישט קיין זאַמלונג וויצן. ס'איז אַ פּרוּוו צו לייענען די צוואַנציג יאָר ווי אַ שטיק געשיכטע. מיר ווילן זען וואָס אַן אידיש־רעדנדיגער עולם האָט געלאַכט, ווען מען האָט געלאַכט, און וואָס דער געלעכטער ווייזט אויף דעם היימישן לעבן אין אונזער דור. מען זעט דאָ ווי אַזוי דער אשכול האָט אַנטוויקלט זיינע אייגענע מנהגים. איינער שטעלט אַרויף אַ וויץ, דער צווייטער ענטפערט "שכוח", און אַ דריטער מעלדט "שוין געווען". מען טענה'ט וועמען צו געבן קרעדיט פאַר אַ וויץ, און ווי ווייט מען מעג גיין. מיט דער צייט האָט זיך אויך געביטן די פאָרעם: פון קורצע איין־שורה'דיגע ווערטלעך צו לאַנגע מעשיות, און ביז בילדער און מעמס.

ווי אַזוי איז דאָס בוך געמאַכט געוואָרן? מיר האָבן איבערגעלייענט אַלע 26,577 תגובות, איינע נאָך די אַנדערע, אין דעם סדר ווי זיי זענען געשריבן געוואָרן. נאָכדעם האָבן מיר זיי צעטיילט לויט די ענינים. די וויצן וואָס מיר ברענגען ווערן ציטירט פּונקט אַזוי ווי זיי זענען אַרויפגעשטעלט געוואָרן, מיטן זעלבן אויסלייג און מיט דער זעלבער היימישקייט, אָן קיין "פאַרבעסערונגען". די שרייבערס ווערן נישט דערמאָנט ביים נאָמען, נישט מיט זייערע פאָרום־נעמען און נישט אַנדערש. ווען עס קומט פאַר אַ באַקאַנטער פון אַמאָל, ווי הערשעלע אָדער אַ בדחן פון פריערע דורות, דערמאָנען מיר אים יאָ ביים נאָמען. אָוועקגעלאָזט האָבן מיר אַלעס וואָס איז נישט ראוי: לשון הרע, חוזק מאַכן פון לעבעדיגע מענטשן, זאַכן וואָס זענען

נישט צניעותדיג, און מחלוקת'דיגע שמועסן צווישן קהילות. וואו אזא שמועס האט זיך אנגעהויבן, ברענגען מיר עס נאר בקיצור און אן נעמען קיין צד.

דער לייענער וועט געפינען עלף קאפיטלעך. דער ערשטער ערקלערט דעם אשכול אליין און זיינע צוואנציג יאר, און דער צווייטער באשרייבט די ערשטע יארן, פון 2006 ביז 2012. נאכדעם גייען מיר אריין אין בית המדרש און אין ישיבה. פון דארט גייען מיר צו די חכמים פון חעלם, צו הערשעלע און צו די אלטע שטעטל־מעשיות. מיר גייען דורך דעם גאנצן יאר, פון פורים און פסח ביז סוכות. מען באזוכט די משפחה, מיט דעם שווער און דעם איידעם, די שדכנים און די קינדער. עס קומען קאפיטלעך וועגן פרנסה און געלט, וועגן טעלעפאנען, קארס און טעכנאלאגיע, און וועגן דער וועלט ארום אונז און אירע געשעענישן ווי זיי שפיגלען זיך אפ אין די וויצן. דער צענטער קאפיטל באהאנדלט דעם דור פון בילדער און מעמס. דער לעצטער שטעלט די פראגע וואס דער אשכול אליין האט אזוי אפט געפרעגט: וואס איז א כשר'ער וויץ?

מער ווי איינמאל האבן שרייבערס פארגעלייגט מען זאל די בעסטע וויצן זאמלען און ארויסגעבן אין דרוק. איינער האט אפילו דערציילט אז ער האט שוין געדרוקט קליינע העפטלעך פונעם אשכול. דאס בוך איז א פארזעצונג פון יענעם געדאנק. פונקט ווי רבה האט געעפנט דעם שיעור מיט א מילתא דבדיחותא, האט דער אשכול צוואנציג יאר געעפנט דאס לעבן פונעם עולם מיט א שמייכל. לאמיר אים איבערבלעטערן, און לאמיר זיך דערביי אויך א ביסל דערפרייען.

✦ ✦ ✦

קאפיטל איינס

דער אשכול אליין: צוואנציג יאר געלעכטער

דער טאטע־אשכול: "גיט א שמייכעל"

יעדער וואס האט אמאל אריינגעקוקט אין דעם אידישן פארום "איוועלט" קען דעם נאמען "מילתא דבדיחותא". דאס איז דער אשכול וואו מען לאזט איבער א וויץ, א ווערטל, א רעטעניש אדער א בילד, און מען גייט ווייטער מיט א שמייכל. אבער דער אשכול איז נישט געבוירן געווארן פון גארנישט. פאר אים איז שוין געווען אן עלטערער אשכול מיטן נאמען "גיט א שמייכעל". די אלטע שרייבערס דערמאנען אים מיט בענקשאפט, און זיי פארבינדן אים מיט א שרייבער וועמען מען געדענקט מיט ליבשאפט, זכרונו לברכה. יענער אשכול האט געלייגט דעם יסוד: אין א פארום פול מיט שמועסן, טענות און ידיעות דארף זיין איין ווינקל וואו מען קומט נאר צו לאכן.

ווען דער נייער אשכול האט זיך געעפנט, האט ער פון אנהייב געטראגן אויף זיך דעם ירושה. ער איז נישט געווען א נייע המצאה. ער איז געווען א המשך, א נייער שטוב פאר אן אלטע משפחה. דאס איז וויכטיג צו פארשטיין, ווייל דאס ערקלערט פארוואס דער אשכול האט כמעט פון ערשטן טאג געהאט זיינע אייגענע מנהגים. מען האט שוין געוואוסט ווי מען באדאנקט, ווי מען באמערקט א חזרה, און ווי מען לאזט נישט אז דער שפאס זאל ווערן גראב.

ווי עס הויבט זיך אן: יוני 2006

דער אשכול איז געעפנט געווארן דעם 25טן יוני 2006, און ער איז געבליבן לעבעדיג ביז הייגן הערבסט 2026. דאס זענען כמעט צוואנציג יאר, מער ווי טויזנט זייטלעך און ארום זעקס און צוואנציג טויזנט תגובות. שוין אין די ערשטע וואכן האבן זיך די שרייבערס געטענהט וועגן זיין אידענטיטעט. ווי זאל ער הייסן? וואס פאסט דא אריין און וואס נישט? איז ער א פארזעצונג פון דעם אלטן אשכול אדער עפעס נייעס? אזעלכע שמועסן ווייזן אז די ערשטע שרייבערס האבן געשפירט אז זיי בויען עפעס וואס וועט האלטן לאנג.

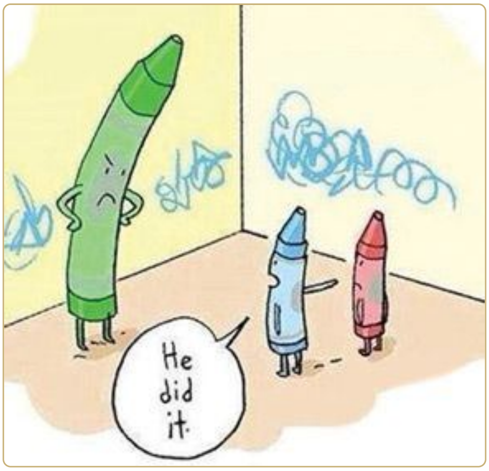

קריילענס באשולדיגן איינער דעם אנדערן, קלאסישער וויץ

די צאלן דערציילן די מעשה בעסער ווי סיי וועלכע באשרייבונג. אין 2006, א האלבער יאר, זענען אריינגעקומען 56 תגובות. אין 2007, דעם ערשטן פולן יאר, איז דער אשכול אויפגעפלאמט מיט 1,084 תגובות. דורכאויס די יארן 2010 ביז 2019 איז ער געגאנגען ארויף און אראפ, אמאל בלויז 327 תגובות א יאר, אמאל 1,359. דערנאך איז געקומען א שטארקער אויפשוואונג: 2,771 אין 2022, 4,025 אין 2023, 2,642 אין 2024, און ארום 1,900 ביז 1,950 א יאר אין 2025 און 2026. טייל פון דעם וואוקס קומט פון דעם וואס דער עולם איז טאקע געווארן גרעסער. א טייל קומט פון א נייעם סטיל: מען שרייבט קורצער, שנעלער און אפטער.

די יערליכע רעגן: פורים, בין הזמנים, זומער־שטילקייט

ווער עס קוקט דורך דעם אשכול יאר נאך יאר, באמערקט אז ער אטעמט מיטן אידישן קאלענדאר. ארום פורים פלאצט ער. עס קומען פורים־תורות, גראמען און פארשטעלטע שאלות ותשובות. אויך פסח ברענגט יעדעס יאר א כוואליע: וויצן וועגן אויסקערן, וועגן מצות און וועגן דעם לאנגן סדר. דער שטייגער חזרט זיך איבער אין יעדן תקופה פונעם אשכול, פון די ערשטע יארן ביז די לעצטע.

אין די טרויעריגע טעג, ווי די ניין טעג און תשעה באב, ווערט עס שטילער. אדער דער הומאר בייט זיך: אנשטאט געוועגליכע וויצן קומען וויצלעך וועגן "היתרים" און חכמות ווי אזוי צו לעבן מיט די הלכות פון די טעג.

אבער נישט נאר דער לוח האט באווירקט דעם אשכול. אויך די וועלט אינדרויסן האט עס געטון. דאס שטארקסטע ביישפיל איז געווען דער קאראנע־לאקדאון אין פרילינג 2020. פון מערץ ביז מאי איז דער אשכול כמעט ליידיג געבליבן, אזוי אז איינער האט אים באשריבן אלס "פארשטויבט". ווען מען האט זיך ווידער אנגעהויבן צו רירן, איז דער הומאר געווארן ביטערער. אין דעצעמבער פון יענעם יאר האט איינער געשריבן:

> הערטס אויף זאגן אז דאס לעבן איז א דזשאוק... אמער א דזשאוק האט כאטש א פאנטשליין !!!

ענליך איז געווען נאך דעם אסון אין מירון אין מאי 2021. דער אשכול האט זיך אפגעשטעלט פאר א צייט פון טרויער, און ערשט שפעטער איז ער אנגעגאנגען ווייטער מיט א שפאס וואס איז געווען ווייכער און מיט מער דרך ארץ. פון אקטאבער 2023 און ווייטער איז די מלחמה אין ארץ ישראל אריין אין דעם שטראם פון הומאר. דאס איז געווארן א גאנצער זשאנער פאר זיך, וואס מיר וועלן באהאנדלען אין א שפעטערן פרק. דער כלל איז קלאר: דער אשכול איז א שפיגל פון דעם וואס דער עולם לעבט דורך.

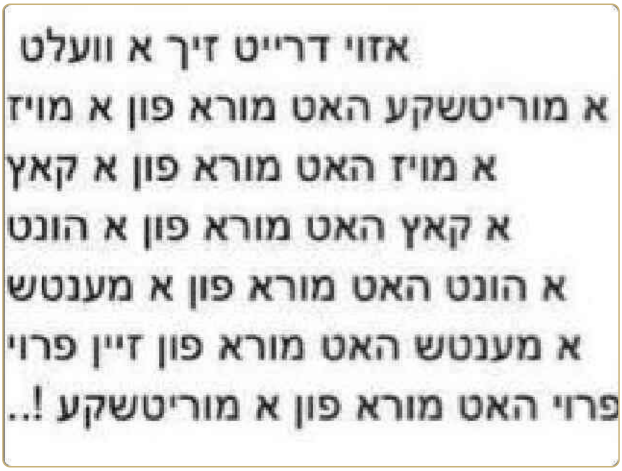
אזוי דרייט זיך א וועלט
א מוריטשקע האט מורא פון א מויז
א מויז האט מורא פון א קאץ
א קאץ האט מורא פון א הונט
א הונט האט מורא פון א מענטש
א מענטש האט מורא פון זיין פרוי
פרוי האט מורא פון א מוריטשקע !..

א סירקולערע גרייס וויצל אין יידיש

פארמאטן: פון איין־ליינער ביז לאנגע מעשיות

אין די ערשטע יארן, בערך פון 2006 ביז 2012, האבן געהערשט קורצע ווערטלעך, רעטענישן, און וויצן וואס מען האט איבערגעזעצט פון ענגלישע בריוו וואס זענען ארומגעגאנגען. די איבערזעצונגען האבן שוין דעמאלט ארויסגערופן די ערשטע ווייכע טענות: פאסט דאס פאר אן אידישן אשכול, אדער זאל מען בלייבן ביי היימישע וויצן? אויך די באקאנטע וויצן וועגן א שטעטל־רב, אין דעם סטיל פון דער אלטער היים, האבן געהאט זייער ארט.

ארום 2011 האט זיך געטון א בייט. עס איז אנגעקומען א שרייבער וואס האט געקענט דערציילן לאנגע, גוט־געבויטע מעשיות. דער עולם האט אים באלד צוגעגליכן צו א בדחן פון אמאל, און מען האט געזאגט אז ער האט "מחיה מתים" געווען דעם אשכול. פון דעמאלט אן זענען געווען צוויי שולן: די וואס ווארפן א שארפן איין־ליינער, און די וואס בויען א מעשה מיט א הקדמה, א פלאנטער און א סוף. דער אשכול אליין האט שפעטער אויסגעדריקט דעם חילוק מיט שכל:

> פרעגט אים דער בדחן: פון וואו האסטו אלעמאל אזוי פיל מעשיות?
> ענטפערט יענער: דיר פאלט איין עכטע ווערטלעך - און מיר פאלט איין עכטע מעשיות...

אין 2016 איז געקומען א דריטער פארמאט. א שרייבער האט אנגעהויבן לייגן לאנגע "מאראטאנען" פון קורצע וויצן, איינס נאכן אנדערן, דוצנדער אויף איינמאל. דאס איז געווארן א שטייגער פאר יארן, און שפעטער האבן נאך שרייבערס אנגענומען דעם זעלבן סטיל. ארום 2018 איז צוגעקומען א פערטער פארמאט: בילדער, סקרינשאטס און "מימס". דאס וועט באהאנדלט ווערן אין א באזונדערן פרק. דערביי זענען די שפילערישע טעקסטן קיינמאל נישט פארשוואונדן. אט איז א ביישפיל פון 2025, וואס שפילט זיך מיטן לייענער אליין:

וויכטיגקייט פון שמייכלען טראץ חובות

> 12 זאכן וואס איך ווייס ועגן דיר! 1) דו ליינסט יעצט די טעקסט 3) דו האסט נישט באמערקט אז איך האב אויסגעלאזט נאמבער 2 4) יעצט קוקסטו אויב ס'איז אמת 5) יעצט שמייכלסטו

אויך דער ישיבה־הומאר, וואס נעמט די בית המדרש־וועלט פון אינעווייניג, איז געבליבן א קבוע'דיגער גאסט:

> איינער רופט זיך אן. איך עפן קיינמאל אויף קיין מתיבתא גמרא. ס'אנדערער זאגט. איך עפן קיינמאל קיין ארטסקרול גמרא. די דריטער רופט זיך אן. כבין נאכמער חשובער פון ענק אלע, איך עפן ניטאמאל סתם א גמרא...

עטיקעט: "שכוח," חזרות, און קרעדיט

אויב מען וויל פארשטיין דעם אשכול, דארף מען פארשטיין זיינע מנהגים. דער ערשטער איז דאנקבארקייט. כמעט יעדער גוטער וויץ באקומט א "יישר כח", א "שכוח" אדער א "לייק". דאס איז אזוי איינגעווארצלט אז דער אשכול האט זיך אליין אויסגעלאכט דערפון, אין א לשון וואס קלינגט ווי א מאמר חז"ל:

> הדא היא דכתיב אין מגיב לייק את עצמו

דער צווייטער מנהג איז דאס היטן אויף חזרות. דורכאויס אלע יארן, פון די ערשטע זייטלעך ביז די לעצטע, הערט מען די וויכע טענה: "דאס איז שוין געווען", "דער וויץ האט א בארד", "קוק צוריק אויף זייט אזוי און אזוי". מען זאגט עס כמעט אלעמאל מיט א שמייכל, נישט מיט כעס. דער וואס האט צוריקגעברענגט דעם אלטן וויץ האט אפט א פארטיגן תירוץ, אזוי ווי דער וואס האט זיך פארענטפערט אין 2018:

> פון ווי זאל איך וויסן איך בין הערשט יעצט אנגעקומען

דער דריטער מנהג איז קרעדיט: "בשם אומרו". צענדליגע מאל האט זיך אנגעהויבן א שמועס וועגן דעם. ווער האט טאקע געזאגט דעם ווערטל? איז עס עכט? פון וועלכן ספר אדער צייטונג קומט עס? א באזונדער ערנסטער שמועס איז געווען אין די יארן 2013 און 2014, וועגן וויצן וואס מען שטעלט אריין אין מויל פון צדיקים. איז עס ערלויבט? אין 2018 איז געווען א ענליכע שאלה: וויפל דרך ארץ מען דארף האבן ווען מען שפאסט וועגן גדולים, סיי פון די פריערדיגע דורות און סיי פון היינט. די שמועסן זענען נישט אלעמאל געענדיגט געווארן מיט א הסכמה. אבער זיי ווייזן אז דער עולם האט געהאלטן אז אויך א שפאס האט זיינע גבולות.

ווען דער אשכול ווערט צו גרויס: רעקארדס און א נייער אשכול

א טייל פון דעם שפאס איז געווען דער אשכול אליין. זיינע שרייבערס האבן געפייערט זיינע מיילשטיינער ווי א משפחה פייערט א יום הולדת. מען האט געפראוועט ווען דער אשכול איז אריבער צען טויזנט תגובות. מען האט באמערקט מיט פארגעניגן אז ער האט דערגרייכט זייט 500 גראד צוזאמען מיט אן אנדער אשכול. אויף זייט 666 האט מען געמאכט שפאסיגע גימטריאות, און ביי זייט 800 האט מען ווידער אויפגעהויבן א כוס.

א בוך קאווער מיט א שמייכל פיגור

דער מערקווירדיגסטער מאמענט איז אבער געקומען דעם 19טן מאי 2024. דער אשכול איז דעמאלט אזוי גרויס געווארן אז די ווייכווארג פונעם פארום האט מער נישט געקענט צולייגן קיין תגובות. מען האט געמוזט עפענען א נייעם אשכול מיטן זעלבן נאמען, אלס א המשך. עס איז שווער צו געפינען א בעסערע עדות פאר דעם לעבן פונעם אשכול: ער האט איבערגעלעבט פרעזידענטן, מלחמות און א מגפה, און צום סוף איז ער אויסגעוואקסן זיין אייגענע מאשין.

פארבונדן מיט דעם איז נאך א פאדעם: דער ווילן צו פארהיטן. שוין אין 2021 און 2022 האבן שרייבערס פארגעלייגט צו קלייבן די בעסטע וויצן און זיי ארויסגעבן אין א געדרוקט ביכל. אין 2026 האט איינער אנטפלעקט אז ער האט עס שוין לאנג געטון. ער האט שוין ארויסגעגעבן ביכלעך פון דעם אשכול, פאר זיין אייגענעם קרייז. מען האט אויך שוין געטראכט ווי א ביכל זאל אויסזען. איינער האט א שפאסיגע פארשלאג געמאכט:

> ...כ'האב אויך איבערגעלאזט איין בלאט ליידיג, זיי העלן נאך מיינען אז כאב געטשיעד.......................................

דער ספר וואס איר האלט יעצט אין האנט איז א המשך פון יענעם חלום.

אז מען קוקט צוריק אויף צוואנציג יאר, זעט מען אז אסאך האט זיך געביטן. פון קורצע ווערטלעך איז מען אריבער צו לאנגע מעשיות, דערנאך צו

מאראטאנען, צו בילדער, און צולעצט צו אינהאלט וואס שמעקט שוין פון קינסטליכע אינטעליגענץ. אבער די יסודות זענען געבליבן די זעלבע. איינער לייגט אריין א וויץ, דער צווייטער זאגט "שכוח", און דער דריטער באמערקט "שוין געווען". און מען לאכט ווייטער.

מען זאגט אין גמרא אויף רבה, אז איידער ער האט אנגעהויבן זיין שיעור, האט ער געזאגט א מילתא דבדיחותא, און די תלמידים האבן געלאכט. ערשט דערנאך איז ער געזעסן מיט אימה און געלערנט. די לאכעריי האט געעפנט דאס הארץ פאר דעם וואס איז געקומען נאכדעם. אזוי אויך דער אשכול. צוואנציג יאר פון לעבן פון א קהילה זענען דורכגעגאנגען דורך אים: חתונות און לוויות, מלחמות און א מגפה, און כמעט צוואנציג פורימ'ס. דורך אלעם האט דער אשכול געהאלטן אפן א טיר מיט א שמייכל. אדער, ווי איינער האט עס אויסגעדריקט מיט זיין אייגענער פשטות:

> געזעהן אין שריפט א גוטס: טו מיר א טובה, אז טו מיר נישט קיין טובות...

די קומענדיגע פרקים וועלן גיין טיפער אין די פארשידענע זשאנערס, תקופות און שמועסן פונעם אשכול. אבער דער יסוד איז שוין דא: א ווינקל אין א גרויסער, לויטער וועלט, וואו מען קומט צו לאכן.

די ערשטע יארן: 2006–2012

דער סטיל פון די פריע יארן: קורצע ווערטלעך און ריבוסן

ווען דער אשכול "מילתא דבדיחותא" איז געעפנט געווארן אינעם זומער 2006, אלס ממשיך פונעם פריערדיגן אשכול "גיט א שמייכעל", האט ער נאך נישט געהאט קיין קלארן פנים. די ערשטע חדשים האבן אויסגעזען ווי א שמועס ביי א טיש נאך א שבת-סעודה: איינער ווארפט ארויס א ווערטל, א צווייטער ענטפערט מיט א ריבוס, א דריטער דערמאנט זיך אין א מעשה וואס ער האט געהערט אין חדר. לאנגע מעשיות זענען דעמאלט געווען א זעלטנקייט. דער הויפט-מאכל איז געווען דאס קורצע ווערטל, דער קשיא-און-תירוץ, דער גראם אויף א פסוק אדער אויף א שטיקל דאווענען.

די ריבוסן פון יענע צייט זענען שפיגלען פונעם אידישן יאר. ערב סוכות האט איינער געשטעלט אזא רעטעניש:

> וואס בין איך? א גאנץ יאר באנוץ איך זיך מיט דיר, אבער סוכות באנוצטו זיך מיט מיר. — א שלאק

אנדערע מאל האט מען גענומען א לשון פון דאווענען און עס אריינגעלייגט אין א מויל וואס מען וואלט קיינמאל נישט ערווארטעט. אזוי איז אין ווינטער 2006 ארויסגעקומען די "שירה" פון א פליג:

> וואס איז די שירה פון א מאסקיטא? רבונו של עולם לאמיר מאכן א בייט.

דער גרויסער חלק פונעם הומאר איז געווען היימיש און פשוט, געבויט אויף א שנעלן אומקער אין די לעצטע ווערטער. דאס איז דער סטיל וואס האט געשאפן דעם ערשטן קלאנג פונעם אשכול:

> א עלטערע איד האט אמאל געזאגט פאר א בחור "איך וואלט געקענט זיין דיין זיידע" האט אים דער בחור געענטפערט "מיין באבע וואלט נישט חתונה געהאט מיט אייך"...

> איינער זאגט פארן חבר איך האב געליינט זייער א טרויעריגע ביכל. וועלעכע? מיין טשעק ביכל.

נעבן די נייע ווערטלעך זענען אויך ארויפגעקומען די אלטע, קלאסישע מעשיות, וואס מען האט שוין געהערט פון זיידעס און עלטער-זיידעס. א שטארקער מקור זענען געווען מעשיות פון גדולי ישראל פון אמאל, וועלכע זענען דורך די דורות פארוואנדלט געווארן אין פאלקס-הומאר. א טיפישע ביישפיל:

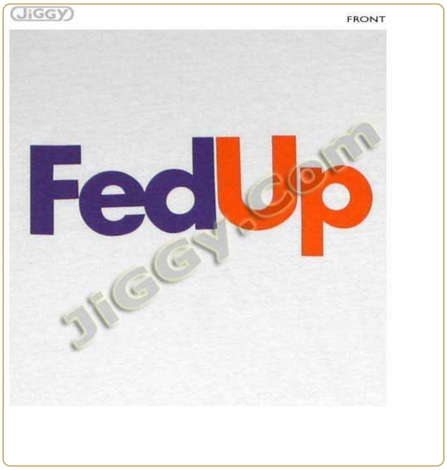

א פארודיע שירט אויף דעם פעדעקס לאגא

> א גלח האט אמאל געפרעגט פון ר' יונתן אייבשיץ: פארוואס איז דאס ביי ענק אידן, אז יעדע קשיא וואס מ'פרעגט ענק, ענטפערן ענק צוריק מיט א קשיא? האט ר' יונתן צוריקגעפרעגט: פארוואס נישט?...

ביסלעכווייז האט מען אויך אנגעהויבן שפילן מיט ראשי תיבות, א כלי וואס איז געבליבן ביים אשכול פאר אלע יארן. אין אלול 2007 האט מען גענומען דעם חודש פון תשובה און אים "צוטיילט":

> אלול ל'אכן א'ון ו'וידער ל'אכן

און באלד האט א צווייטער שרייבער צוגעלייגט די אנדערע זייט פונעם מטבע:

> דאס איז א חסידישער אלול, אבער ביי די ערנסטע מעטשן, בני תורה,
> אלול איז א'וי ל'יי ו'אבוי ל'יי!

אין יענע יארן האט מען אויך געזען די ערשטע פרואוון פון לענגערע מעשיות. איינער פון די אלטע שרייבערס איז געווארן באקאנט אלס דער ערשטער וואס האט פלייסיג דערציילט פולע מעשיות מיט אנהייב, מיטן און סוף. אבער פארן גרעסטן טייל איז דער טאן געבליבן קורץ און שארף.

ענגלישע וויצן און אימיגראנטן-אנעקדאטן

פון אנהייב אן איז דער אשכול נישט געווען אינגאנצן אידיש. אסאך שרייבערס האבן אריינגעשלעפט וויצן וואס זיי האבן באקומען אין בליצבריוו אויף ענגליש, אדער איבערגעזעצט אמעריקאנער הומאר אויף מאמע-לשון. די וויצן וועגן לויערס, ריכטערס און דאקטוירים זענען אנגעקומען פון דער ברייטער אמעריקאנער וועלט, אבער אפט האבן זיי באקומען אן אידישן מלבוש:

א בלוטוס קעסטל פאטא, 2008

> א זשאדזש האט פארמשפט א איד נעבעך צו 780 יאר תפיסה... איך בין
> מסכים צו זיצן 700 יאר אבער די ערשטע אכציג לאז מיך ארויס!

> א סוד הייסט נאר ווען דריי מענטשן ווייסן עס, און צוויי פון זיי לעבן שוין נישט.

א באזונדערע קאטעגאריע זענען געווען די אימיגראנטן-מעשיות: אידן וואס פארקריפלען די ענגלישע שפראך, ווערטער וואס קלינגען גלייך אבער מיינען עפעס אנדערש, און דער אידישער גרינער וואס קומט אן אין אמעריקע און פארשטייט נישט די נייע וועלט. די מעשיות האבן געשאפן א געפיל פון היימישקייט, ווייל כמעט יעדער לייענער האט געהאט א זיידע אדער א באבע מיט אזעלכע געשיכטעס.

ארום 2009 האט זיך די ענגלישע ריכטונג פארשטארקט. א געוויסער שרייבער, וועלכער איז געווארן דער הויפט-אימפארטירער פון אמעריקאנער הומאר, האט ארויפגעלייגט גאנצע רייען וויצן אויף ענגליש: לויער-וויצן, די הומאר פון די בערג-האטעלן, און אזוי ווייטער. א טייל לייענער האבן עס געגאסן, אבער באלד זענען געקומען די ערשטע קלאגעס אז די ענגלישע פאסטן "פארשטאפן" אן אשכול וואס איז געמיינט פאר אידישן הומאר. דער שמועס איז דעמאלט נישט געענדיגט געווארן; ער איז צוריקגעקומען כסדר, מער ווי צען יאר. אבער אויך די מתנגדים האבן מודה געווען אז טייל פון די וויצן זענען שיין געגליקט, ספעציעל ווען מען האט זיי איבערגעזעצט:

א מויז באהאלטן אין א פרינטער קארטרידזש

> אויב ער האט פארגעסען וויא ער האט געלייגט די שליסלעך... דאס איז נאטירלעכע פארגעסן. אויב ער געפינט די שליסלעך, אבער ער האט פארגעסען וואס מען טוהט מיט זיי, דאס איז שוין אלזהיימער.

> ניין פון צעהן מעטשען לעבען נישט דורך דער אפעראציע. און יעצט די גוטע נייעס, אז די ערשטע ניין זענען שוין געשטארבען.

דער יארמער רב: דער ערשטער שטענדיגער "שטערן"

אויב דער אשכול האט געהאט א העלד אין זיינע ערשטע יארן, איז עס געווען דער יארמער רב, ר' יעקב (יאנקל) מיללער ז"ל. זיינע ווערטלעך און שפיצלעך זענען ארויפגעקומען כמעט פון די ערשטע בלעטער, און זיי זענען געבליבן א שטענדיגער טייל פונעם אשכול דורך אלע יארן. מען האט אים ציטירט, מען האט זיך דערמאנט, מען האט צוגעלייגט נאך א פרט און נאך א ווערסיע. זיינע זאגן זענען געווארן כמעט ווי פאלקלאר.

איינע פון די ערשטע און באליבטסטע מעשיות איז געווען זיין שפיל מיטן ווארט "גט", וואו דער רב לאזט דעם סופר אנשרייבן אויף א שטיקל פארמעט צוויי ענגלישע ווערטער:

> דער רב נעמט ארויס א שטיקל פארמעט און הייסט דעם סופר אנשרייבן 2 ווערטער דערויף: GET LOST

דער כח פון זיין הומאר איז געווען די טרוקנקייט: ער האט נישט געלאכט אליין, ער האט פשוט געזאגט דעם אמת אויף א פארדרייטן אופן:

> יענקל מילער האט געזאגט פאר איינעם פאר די גרויסע מעגא לאטערי, אז ער האפט נאכאמאל צו געווינען די לאטערי, האט אים יענער צירוק געפרעגט, האסט שוין איינמאל געווינען? זאגט ער אים ניין, איך האב שוין איינמאל געהאפט...

> יענקעל מיללער קומט ראש השנה און שוהל מיט א לעכט און א האלצענע לעפעל... ...כדי לערבב את השטן..

וואס איז דא אינטערעסאנט איז אז די שרייבערס האבן נישט נאר געלאכט, נאר זיך אויך געזארגט פאר אמת. איינער פון די אלטע שרייבערס האט כסדר

אויפגעפאסט אז מען זאל נישט צושרייבן צום יארמער רב זאכן וואס ער האט קיינמאל נישט געזאגט, און ער האט אפט פארריכטן ווערסיעס אדער באמערקט אז א געוויסער ווערט קומט פון אן אנדער מקור. אזוי האט זיך אנטוויקלט אן אינסטינקט וואס איז געבליבן ביים אשכול: מען טאר לאכן, אבער מען דארף וויסן פון וועמען.

פורים-סעזאנען 2007–2012

יעדעס יאר, ווען ראש חודש אדר האט זיך דערנענטערט, האט מען געקענט זען ווי דער אשכול לעבט אויף. די צאל פאסטן איז געשטיגן, און דער טאן איז געווארן ליכטיגער און דרייסטער. שוין אינעם ערשטן פורים, 2007, האט מען דערציילט פונעם בחור'ל וואס איז ערב ראש חודש אדר ארומגעגאנגען פארכמורעט:

יום ד' תרומה תשע"ב

בשורה טובה

MAJOR TRIP

מיט גרויס פרייד ווילען מיר מעלדן די חשובע עלטערן, און תלמידים - פון כתות ד' ה' ו' ז' ח' ט', אז אי"ה די קומענדיגע וואך מאנטאג פרשת תצוה - (ולמספרם Feb

8) וועט פארקומען די טרי"פ פון Snow Tubing ווי די קינדער וועלן קענען פארברענגען און זיך אויפרישען - נאכע'ן ארייגלייגען כוחות איבער די פארגאנגענע כמעט 6 חדשים (אומגלויבלעך אבער אמת ! אלול - אדר) צו די קומענדיגער המשך הזמן.

די קינדער וועלן קומען אין חדר ווי געווענליך, און ארויספארן מיט זייערע רבי'ס, און נאך באגלייטערס, בשעה 11:30 בשטר"מ און מען וועט אי"ה זיין צוריק 5:00 און גלייך אהיים גיין, די קינדער זאלן מיט ברענגען מיט זיך א געזונטע מיטאג, און גענוג ריסע'ס, טרינקען וכו', און אויך ווארעמע קליידונג,

אלע תקנות פון חדר זענען גילטיג אויך אויף די טריפ'ס! דעריבער מאכט זיכער אז די סארט מאכלים - ווי אויך די הכשרים זענען לויט די תקנות, אכטונג! עס איז נישט ערלויבט מיטברענגען קיין שום עלעקטראנישע געציגן - אויך נישט קיין Cameras, אהן א געשריבענער רשות פון די מנהל - ביטע פרעגט אן פריער - וואס איז ערלויבט צו קויפן אדער מיטברענגען, און שפארט אייך איין..שפעטערדיגע עגמ"נ !!

די קאסט פון די טרי"פ רעכנט אריין אין זיך, איינטריט געלט $17.00 (Group Rate) ווי אויך די טראנספארטאציע. (בערך $600) אבער פארשטייענדיג די וויכטיגקייט פון די ענין, וועט די ת"ת זיך אנשטרענגען און משתתף זיין מיט כמעט העלפט פון די הוצאות, די עלטערן וועלן דארפן באצאהלן נאר $15 פאר די טרי"פ - אבער ביטע שיקט מיט דאס געלט מיט אייער קינד - מיר האבן נישט קיין מעגליכקייט אויסצולייגן געלט!

מיט האפענונג אז די פעולה וועט האבן א פאזעטיווער ווירקונג אויף די קומענדיגע חדשים.

הנהלת הת"ת

א פלייער פאר א שנייטיובינג טריפ, 2012

> א בחור'ל דרייט זיך ארום ערב ראש חודש אדר... משנכנס אב ממעטין בשמחה, משנכנס אדר מרבין בשמחה... קומט דאך אויס אז היינט - ערב ראש חודש אדר - איז די טרויעריגסטע טאג אין יאר

די פורים-וויצן פון יענע יארן האבן געשפילט מיט דער מגילה, מיטן פורים-רב און מיט די הלכות פונעם טאג, אבער אלעמאל מיט א שמייכל און מיט דרך ארץ:

> פאַרוואָס נאָך אַלע מגילות זאָגט מען קדיש, משא"כ נאָך מגילת אסתר?
> ווייל המן האָט נישט איבערגעלאָזט אַ קדיש זאָגער.

> דער פּורים רב מוז זיין אַ גרויסער תלמיד חכם, וואָלט ער געווען אין עם
> הארץ איז ער ווען רב אַ גאַנץ יאָר.

גלייך נאָך פּורים איז געקומען פּסח, און מיט אים אַ נייע כוואַליע. מען האָט געמאַכט פּאַראָדיעס אויף די כללים פון בדיקת חמץ, געלאַכט פון די חומרות וואָס וואַקסן פון יאָר צו יאָר, און איבערגעדרייט די הגדה:

> זאָגט איינער צום צווייטען...קוק נאַר!!...אַ נייע חומרא פאַר פּסח!!!

> חכם - לא לחכמים לאכול / רשע - לוה רשע ולא ישלם / תם - תם
> הכסף / שאינו יודע לשאול - ער האָט שוין געבאָרגט פון גאַנץ שטאָט
> און האָט שוין נישט ביי וועם צו באָרגען.

אינעם יאָר 2012 האָט דער אשכול באַקומען אַ נייע טעמע: דער גרויסער כינוס וועגן דער אינטערנעט, וואָס איז פאָרגעקומען אין אַ סטאַדיאָן אין ניו יאָרק. פאַר אַ פאָרום וואָס עקזיסטירט דאַך אַליין אויף דער אינטערנעט, איז דאָס געווען אַ זעלטענער אַנלאַס פאַר זעלבסט-איראָניע. די שרייבערס האָבן נישט גענומען קיין צד און נישט געמאַכט קיין פּאָלעמיק; זיי האָבן זיך ליכטיג אָפּגעשפּאַסט פון זיך אַליין, פון די וואָס לייענען און שרייבן ווייטער פון אַ מאַשין ווען מען רעדט וועגן איר שאָדן. דאָס האָט געוויזן ווי דער אשכול באַגעגנט אמת'ע ענינים פון דער קהילה: מיט אַ מילדן שמייכל, נישט מיט אַ שווערד. אין דער זעלבער צייט האָט זיך אויך אָנגעהויבן אַ שמועס וועגן דעם, וועלכע וויצן וועגן חסידות'ן זענען פּאַסיג און וועלכע נישט, אַן ערשטער סימן פון דער זעלבסט-השגחה וואָס וועט שפּעטער ווערן אַ טייל פונעם אשכול'ס כאַראַקטער.

ווי עס פאָרעמט זיך די חבר'טע פון שרייבערס

צווישן 2008 און 2010 איז דער אשכול רואיג געוואַקסן. פון אַ צופעליגער צונויפקום פון לייענער איז געוואָרן אַ חבר'טע. די זעלבע נעמען זענען צוריקגעקומען טאָג נאָך טאָג, יעדער מיט זיין אייגענעם קאָליר: איינער האָט געבראַכט מעשיות פון גדולים, אַ צווייטער ריבוסן, אַ דריטער ענגלישע וויצן,

און א פערטער האט נאר געענטפערט "שכוח" אדער "שוין געווען". די ענטפערס האבן אליין געשאפן א מין ריטואל: א וויץ איז נישט פארטיג ביז עמיצער האט אים "באשטעטיגט".

צוויי פעליקאנען רוען ביים וואסער

אין יענע יארן האט מען אויך זייער ליב געהאט דעם וויץ וואס שפילט מיטן לערנען און מיט די תורה-ספרים, אן אנזייכן אז די לייענערשאפט איז געווען לומדיש:

> איין למדן פרעגט דעם צווייטען וויאזוי קומט אז אין לכתחילה איז דא צוויי למד'ן און אין בדיעבד קיין איינער נישט... די קשיא איז גאר פארקערט פארוואס איז דא אין בדיעבד צוויי בית'ן און אין לכתחילה קיין איין בית נישט

> שדכן: דיין חתן האט זיך פארהערט 5000 בלאט גמרא!! מחותן: סי דאך אפילו נישט דא אזוי סאך דפים אין ש"ס.. שדכן: ער האט געלערנט ארטסקרול

אויך די מעשיות פון צדיקים פון פריערדיגע דורות זענען געווען א פעסטער מקור. מען האט דערציילט פונעם הייליגן ריזשינער און פונעם ראגאטשאווער גאון, וועמענס שארפע ווערטער זענען געווען באקאנט ווייט און ברייט:

> זאגט אים דער ריזשינער: אז דיין טאטע האט געמאכט א חיי אדם האב איך געוואוסט, אז ער האט געמאכט א חכמת אדם האב איך אויך געוואוסט, אבער אז ער האט געמאכט א פרא אדם דאס האב איך נישט געוואוסט.....

> ראגוטשובער: "איך פרעג דיך נישט בתור א בהמה האנדלער, איך פרעג דיך בתור בהמה!

ווייל די מעשיות פון צדיקים זענען געווען אזוי באליבט, איז אויך אויפגעקומען דער ערשטער ערנסטער אמת-שמועס. אינעם יאר 2009 האט א שרייבער אויפגעהויבן א שאלה: ווערן אפשר צוגעשריבן ווערטלעך צו צדיקים וואס זיי האבן קיינמאל נישט געזאגט? שיינע, שפיציגע זאגן, וואס איינער האט אליין אויסגעטראכט, אבער מען לייגט זיי אויף א הייליגן נאמען כדי זיי זאלן קלינגען שווערער. דער שמועס איז געווען רואיג, אבער ער האט געוויזן אז די חבר'טע האט געהאט אן אינערליכן געוויסן: הומאר יא, אבער נישט אויף חשבון פונעם אמת.

עס איז ווערט צו באמערקן אז אויך דער ליכטיגער אמעריקאנער טאן האט געפונען זיין ארט, און מען האט זיך אפגעשפאסט פון דער גלות-וועלט ווי אזוי זי זעט אויס ביי אונז:

> ל'שנה ט'ובה ת'כתבו ר"ת טלית... יא יא, דא אין אמעריקא זענען פארהאן אסאך טליתים אהן א אידען.....

א נייער מעשה-דערציילער: א נייע תקופה

נאך עטליכע יאר פון שטייגער האט דער אשכול געהאט א שטילערע צייט. די שרייבערס האבן ווייטער ארויפגעלייגט, אבער די פרישקייט פון די ערשטע יארן איז שוואכער געווארן. אין מאי 2011 איז אבער אנגעקומען א נייער שרייבער וואס האט געטוישט דעם פולן קלימאט. ער האט נישט געשריבן קיין קורצע ווערטלעך; ער האט געשריבן לאנגע, רייך-געשטיילטע מאנאלאגן, האלב לאכעדיג און האלב טרויעריג, מיט פיגורן וואס יעדער לייענער האט געקענט פון זיין אייגענער גאס. איינע פון זיינע ערשטע שטיקער האט באשריבן א חסידיש פארפאלק וואס גייט צום ערשטן מאל אין א רעסטאראן;

אנדערע האבן דערציילט פון א מלמד וואס פארטרעט אין חדר און ווערט פארלוירן צווישן די קינדער.

א פעליקאן שטייט אויף א שטיין

די אפרוף איז געווען גלייך און ווארעם. איין שרייבער נאכן אנדערן האט אים געלויבט, און מען האט אים פארגליכן צו א קלאסישן בדחן ביי א חתונה, וואס ווייסט ווי צו האלטן דעם עולם ביים אויער. מער ווי איינער האט אפן געשריבן אז דער אשכול "לעבט אויף" נאך א שטילער פעריאדע. דאס איז געווען א וויכטיגער איבערגאנג: ביז דעמאלט איז דער אשכול געווען א פלאץ פאר שנעלע שפיצלעך; פון יעצט אן האט מען אויך געשאצט דאס לאנגע ארויסטרעטן, די מעשה וואס מען לייענט מיט געדולד ביזן סוף.

אין דער זעלבער צייט האט זיך אנטוויקלט א צווייטער סטיל אויף דער פארקערטער זייט. א שרייבער וואס האט ליב געהאט גראמען און קורצע געזעלשאפטלעכע באמערקונגען האט אויפגעבויט זיין אייגענעם קרייז פון לייענער, וואס האבן געווארט אויף זיינע שארפע שורות. אזוי זענען ביידע וועגן געלאפן זייט ביי זייט: די לאנגע מעשה און דאס קורצע ווערטל. אויך די אלטע קורצע פארם האט אין יענע יארן ווייטער געבליט, ווי אין דעם ווארט פון ט' באב:

> שבת זאגט מען א גוטען שבת, יום טוב זאגט מען א גוטען יום טוב, וואס זאגט מען ט' באב? מען זאגט א גוטען חרבן....

ווען דאס יאר 2012 האט זיך געענדיגט, איז דער אשכול שוין געווען עפעס גאר אנדערש ווי ער איז געווען אין זומער 2006. ער האט געהאט א פעסטע חבר'טע, אייגענע "שטערן", א יערליכן ריטם פון פורים און פסח, און ערשטע כללים פון ערליכקייט. דאס קורצע ווערטל איז געבליבן דער יסוד, אבער דערויף האט מען שוין אנגעהויבן בויען לענגערע, רייכערע געביידעס. די קומענדיגע יארן וועלן ברענגען נייע פארמען און נייע פנימער, אבער דער אנהייב איז געלייגט געווארן אין די ערשטע זעקס יאר.

קאפיטל דריי

אין בית־המדרש און אין ישיבה

ווער עס האט אמאל געזעסן אין א בית המדרש ווייסט אז דארט ווערט נישט נאר געלערנט און געדאווענט, דארט ווערט אויך געלאכט. דער זעלבער בחור וואס זיצט פארטיפט אין א שווערע תוספות, כאפט זיך אויף ביי א גוטן ווערטל אויף א פסוק. דער זעלבער אינגערמאן וואס שטייט שטיל ביי שמונה עשרה, ווייסט גענוי וויפיל מינוט דער בעל תפילה שלעפט. עס איז דעריבער נישט קיין חידוש אז אין "מילתא דבדיחותא", דעם הומאר־אשכול פון אייוועלט, איז דער בית המדרש איינס פון די גרעסטע און ריכטיגסטע קוואלן פון שפאס. פון די ערשטע וואכן אין 2006 ביז די לעצטע זייטן פון 2026 קומען צוריק די זעלבע פיגורן: דער מלמד און זיין תלמיד, דער משגיח און דער בחור, דער גבאי, דער חזן און דער בעל דרשן. רונד ארום זיי שטייט דער עיקר־זשאנער פונעם אשכול: דאס ווערטל אויף א פסוק, א גמרא, אדער א שורה אין סידור.

אין דעם קאפיטל ווערן מיר זען ווי דער דאזיגער הומאר האט זיך אנטוויקלט. אנגעהויבן האט ער מיט פשוטע ווערטלעך, און שפעטער איז ער אויסגעוואקסן ביז גאנצע פארודיע־ספרים און לאנגע "פלפולים" וואס זענען געשריבן געווארן מיט א געניטער הענט.

חדר, מלמדים, און משוגענע תלמידים

דער חדר איז דער ערשטער פלאץ וואו א אידיש קינד הערט א פסוק, און אויך דער ערשטער פלאץ וואו ער טייטשט אים פאלש. די פאלשע טייטשן פון קינדער זענען א זשאנער פאר זיך, און שוין אין די ערשטע חדשים פונעם אשכול, אין פעברואר 2007, האט מען דא געלייענט אזא מעשה:

א ראש ישיבה האט באקומען א בחור ביי אים פאר א פארהער צו ווערן אנגענומען ביי אים אין ישיבה, זעהנדיג זיין גרויס עם הארצות אין גמרא האט ער איהם מחליט געווען צו פארהערן חומש

ראש: וועלכע פרשה גייט די וואך

בחור: אמור

ראש: א כוהן מעג חתונה האבן מיט א אלמנה?

בחור: ניין

ראש: מיט א גרושה?

בחור: ניין

ראש: מיט וועמען יא?

בחור: מיט א מת מצוה 😳

ראש ישיבה פרעגט א קשיא וועגן שידוכים

> ... "וואס עשו טוט אין קריאת שמע?" ... "עס שטייט דאך אין קריאת שמע - ונתתי עשו בשדך לבהמתך..." ... "ער איז דאך געווען זייער רייך, איז ער האט פאר זיך געקויפט דארט א פלאץ...

דער שפאס דא איז די לאגיק פונעם קינד. ער פארשטייט נישט דעם לשון, אבער ער האט א פולן "תירוץ" צוגעגרייט. אזוי ארבעט כמעט יעדע חדר־מעשה אין אשכול: דער תלמיד איז נישט קיין נאר, ער איז א פיקח וואס גייט אויף א פאלשן וועג. צוויי מעשיות פון אפריל 2023, וואס זענען ארויפגעשטעלט געווארן איינס נאכן צווייטן אין דעם זעלבן טאג, ווייזן דאס קלאר:

> מלמד: משה, וואס טייטשט "אנדרלמוסיא"? משה: אם... אם... "א מארד" מלמד: נישט ריכטיג! משה: קען זיין דער רבי האלט אזוי, אבער דער רבי האט מיך געפרעגט, ניין?

> רבי: וואס איז טייטש 'ברית'? יונגעל: א בונד. רבי:. זייער גוט! יעצט, וואס איז טייטש 'בריתי'? יונגעל: א בונדעל....

אמאל איז דער מלמד אליין דער וואס ווערט געכאפט. א קורצער דיאלאג פון דעצעמבער 2022 דרייט דאס אויף דער אנדערער זייט:

> מלמד: וישימו עליו שרי מיסיס תלמיד: עס שטייט דאך שרי מסים
> מלמד: ס'איז א טעות הדפוס

איבער די יארן האבן זיך אנגעזאמלט אסאך אזעלכע מעשיות: א מעשה פון א מלמד וואס האט געדארפט פארטרעטן א צווייטן, נאסטאלגישע זכרונות פון חדר און פון א מנהל פון אמאל, און אן אינגל וואס האט ביי א תנאים געזאגט א שארפע ווארט אויף א פסוק. א באזונדער אינטערעסאנטער פאל איז געווען א באוואוסטע מעשה וועגן א מזוזה, וואס מען האט דערציילט אין נאמען פון הגאון רבי חיים קניבסקי זצ"ל. אנשטאט דאס צו לאזן ווי א מעשה, האבן די שרייבערס עס טעג לאנג אויסגעלערנט: ווער האט עס דערציילט, וואו איז עס פארגעקומען, און צי עס איז בכלל אמת. דאס איז א טיפישע זאך פאר אשכול: א שפאס ווערט גלייך אן "ענין", און פונעם ענין ווערט א בית דין.

דרש־פארודיע: ווערטלעך אויף פסוקים און גמרא

אויב עס איז דא איין זשאנער וואס לויפט דורך דעם גאנצן אשכול פון אנהייב ביזן סוף, איז עס דאס ווערטל. מען נעמט א פסוק, א מאמר חז"ל אדער א ווארט פון תפילה, און מען דרייט אים אויף א נייעם אופן. אין די ערשטע יארן זענען די ווערטלעך געווען קורץ און פשוט, ווי דער דאזיגער פון יאנואר 2012:

ד' מינים רעדן וועגן טעם און ריח

> ווי אזוי האט געהייסן פרעה'ס פערד? עקיבא, ווי עס שטייט אין פסוק:
> כיבא סוס פרעה

מיט דער צייט זענען זיי געווארן מער פארפלאכטן. דער פלאץ האט ליב ראשי תיבות און "פשטים" וואס האבן א קשר מיטן לעבן, ווי למשל דער שטיקל פון פעברואר 2015, וואו די פיר בנים פון דער הגדה ווערן פיר שטאפלען אין דעם לעבן פון א לווה:

> ער איז א חכם - רשע - תם - שאינו יודע לשאול! חכם - לא לחכמים
> לחם רשע - לוה רשע ולא ישלם תם - כי תם הכסף שאינו יודע לשאול -
> ער האט שוין נישט פון וועם צו בארגן...

די זעלבע טעכניק ווערט גענוצט אויף א גמרא. א פריינט זאגט צום צווייטן, אין אפריל 2015, אז ער איז אים שוין גוט באקאנט פון ערגעץ:

> מיר האבן דאך ממש לעצטנס גע'חזר'ט בבא קמא צוזאמען און איך האב
> דיר נישט געפרעגט וועלכע פון די "ארבעה אבות" די ביסט

דער שפאס דא איז געבויט אויף דעם וואס דער לייענער קען די גמרא. ער ווייסט אז די "ארבעה אבות נזיקין" זענען דער שור, דער בור, דער מבעה און דער הבער, און ער פארשטייט אליין וואס דער שרייבער האט געמיינט. דאס איז דער סוד פונעם בית המדרש־הומאר: ער רעכנט מיט א געמיינזאמער ידיעה, און ער גיט דעם לייענער דאס פארגעניגן אז ער "כאפט" דעם ווערטל.

ישיבה־לעבן: משגיחים, ראשי ישיבה, חברותות

א גרויסער טייל פון די שרייבערס אין אשכול זענען יונגע לייט וואס האבן נישט לאנג צוריק פארלאזט די ישיבה, אדער זיצן נאך אין כולל. דעריבער פילט מען אין די ישיבה־שפאסן א ווארעמע באקאנטשאפט. מען לאכט פון אייגענע זאכן. איינס פון די באליבסטע טעמעס איז דער סדר אליין, ווי אין דעם ווערטל פון סעפטעמבער 2013:

> פארוואס הייסט א פארמיטאג אין ישיבה סדר? ווייל די בחורים זיצן
> אנגעלאנט און די מגיד שיעור עסט מרור.

דער משגיח איז אן אייביגער ציל. ער איז דער וואס שטייט ביי דער טיר, וואס זעט ווער עס קומט שפעט און ווער עס גייט ארויס. די בחורים צאלן אים צוריק מיט ווערטלעך, ווי דער צעטל אויף די היינגערס פון נאוועמבער 2019:

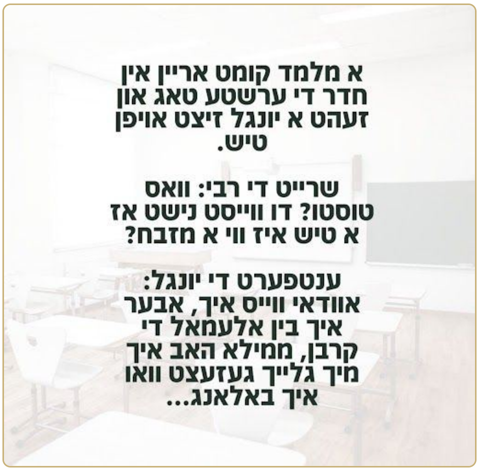

א בחור אויפן טיש, א מעשה מיטן רבין

> ביי די היינגערס אין א ישיבה האט מען געשטעלט א צעטל "דער היינגער איז פארן משגיח", האט א בחור צוגעשריבן "און אויך פאר זיין קאפעלוטש"...

און מיט צוויי יאר שפעטער:

> א משגיח האט געמוסרט א בחור ... וואס וועט ווערן פון דיר? ענפערט די בחור "א משגיח"...

נישט אלעס איז קעגן די מנהלים. אסאך שפאסן לאכן פונעם בחור אליין, פון זיינע תירוצים און פון זיין פוילקייט. איינער האט אין פעברואר 2020 געפונען א "מקור" אין פרקי אבות פארוואס ער דארף כסדר ארויסגיין פונעם בית המדרש:

> ...עס שטייט דאך אין פרק אז ארבעה מדות בהולכי ביהמ"ד הולך ואינו עושה פארוואס באקומט ער שכר? שכר הליכה, אויב אזוי זאגט די בחור איך וויל באקומען ווי מער שכר הליכה גיי איך כסדר אריין און ארויס...

דער חברותא איז אן אייגענער קאפיטל. ער איז דער שותף אין לערנען, אבער אויך דער ערשטער וואס מען לאכט פון אים. אין נאוועמבער 2021 איז ארויפגעשטעלט געווארן:

> איך געבט דיר יענקל פאר א חברותא, ער איז א מורא'דיגע קאפ 'ניץ אים גוט אויס!' ... 'איך מיין אז זיין פריערדיגע חברותא האט אים שוין אויסגעניצט אינגאנצן...'

און דער פארטאגס־חברותא, דער וואס זאל זיך שטעלן אינדערפרי, האט באקומען זיין אייגענע שורה אין סעפטעמבער 2022:

> פרעגט אים איינער וואס איז געווארן מיט דיין געוועזענע פארטאגס חברותא? ענטפערט ער: לעצטענס האט ער אנגעהויבן אויפשטיין.

אויך דער כולל קומט פאר. א פשוטע שורה פון פעברואר 2012 האט גוט אויסגעדריקט וואס יעדער אינגערמאן ווייסט:

> לערנט מען דען פארן ראש הכולל, מ'לערנט דאך פאר'ן אייבערשטער!

און א שיינע "עולם הפוך" פון נאוועמבער 2022 האט פארגליכן דעם שבת־שול מיטן כולל:

> עולם הפוך ראיתי: ביי לכה דודי זיצט יעדער מיט אן אנדערע ספר, און זינגען דעם זעלבן ניגון... אין כולל זיצט יעדער מיט די זעלבע ספר, און זינגען אן אנדערע ניגון...

א ווערטל וואס איז געווארן כמעט א ספריכווארט אינעם אשכול, און וואס איז אויפגעקומען עטליכע מאל אין פארשידענע פארמען, איז דאס שפיל מיט די ווערטער "שטייגן" און "פלאצן". אין דעצעמבער 2020:

> פאר וואס פארא סארט ישיבה גייסטו נאך געלט? א פלאץ צו שטייגן, אדער א שטייג צו פלאצן?....

בעל־תפילה און גבאים אין שול

פון דער ישיבה גייען מיר אריבער אין שול, וואו עס הערשן גאנץ אנדערע כוחות: דער גבאי, דער חזן, דער בעל קורא, און דער דרשן. יעדער פון זיי האט זיין אייגענע שפאסן, און אסאך פון זיי קומען פון אמת'ע איבערלעבונגען.

דער גבאי איז דער וואס פירט די סדרים. אין דעצעמבער 2011 האט מען דערציילט פון א דרשן וואס האט געפרעגט דעם גבאי איבער וואס צו רעדן:

> פרעגט ער דעם גבאי הביהמ"ד "איבער וואס זאל איך רעדן" ענטפערט אים דער גבאי "איר קענט רעדן איבער אלעם, נאר נישט איבער א שעה

די לענג פונעם דאווענען איז אן אייביגע טעמע. איינער האט אין יוני 2017 דערציילט א מעשה וואו דער בעל תפילה האט נישט געווארט ביי "אמת" אויף איינעם וואס דאווענט פאמעלעך:

> פרעגט עהם דער פארשטעלעטער רב פאר וואס האסטו נישט געווארט אויף מיר ביי ד' אלוקיכם אמת ענטפערט דער בעל תפלה אויב איך וועלווארטען ביז איר וועט אנקומען צו אמת וועל איך קיינמאל נישט ענדיגן דאווענען

דער חזן וואס שלעפט ביים עמוד איז געווארן א גאנצע סעריע. איינע פון די בעסטע איז ארויפגעשטעלט געווארן אין סעפטעמבער 2024, נאך א מעשה וואו איינער האט באמערקט אז דער חזן גייט אים "אוועקשלעפן":

> ...נו, וויאזוי האסטו געוויסט אז איך גיי דיר אוועק שלעפן...? ענטפערט דער חזן: דו מיינסט אז ס'איז די ערשטע מאל וואס איך גיי צו??.....

אויך דער בעל קורא באקומט זיין טייל, אין א שיין און ווארעם ווערטל פון יוני 2021 וואס ווייזט ווי גוט דער עולם הערט צו ביי קריאת התורה:

> ס'דא דריי צייטן וואס פאראייניגט כלל ישראל אויפאמאל: 1)ביי א טראגעדיע ל"ע 2)ביי א מלחמה 3) ווען דער בעל קורא מאכט א טעות

דערצו קומען מעשיות פון גבאים וואס האבן פאלש ארויסגערופן דעם נאמען פון א יארצייט, און אזעלכע שפאסן וואס ווייסט נאר דער וואס האט געזעסן אין שול א שבת אינדערפרי. אויך דער מנין־לעבן אינדערוואכן האט זיינע שפאסן, ווי למשל דער פראקטישער עצה פון מאי 2019:

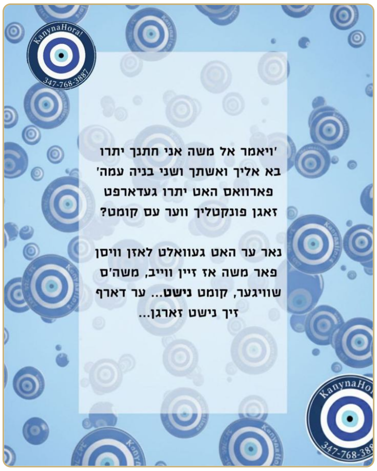

יתרו באזוכט משה, א וויצל אויפן פסוק

> די בעסטע צייט צו גיין נאך געלט ביי שחרית, איז ווען מ'האלט ביי שטילע שמונה עשרה. ווייל דעמאלס קענען נאר 6 מענשן נישט געבן.

מאק־פילפול: א באזונדערער סטיל

אין די מיטעלע יארן פונעם אשכול האט זיך אנטוויקלט א ניי זשאנער, וואס מען קען רופן "מאק־פילפול". א באקאנטער בדחן אינעם אשכול האט אנגעהויבן שרייבן לאנגע "דרשות" אין דעם סטיל פון א ספר: מיט לשון הקודש און ארמיש, מיט "עיין שם" און "והבן", מיט קשיות אויף קשיות און תירוצים וואס דרייען זיך ארום אין א קרייז. דער גאנצער שפאס איז געווען אין דער פארם: עס זעט אויס ווי א חידוש, עס קלינגט ווי א חידוש, און צום סוף ווייסט דער לייענער אז ער איז געפירט געווארן אויף א גוטן שפאציר אהין און צוריק. דער עולם האט עס אזוי ליב געהאט אז מען האט אים געפראוועט א פייערונג ביי זיין הונדערטסטן תגובה, ווי ביי א סיום.

די פריערדיגע ווארצלען פון דעם סטיל געפינט מען שוין אין די קורצע "למדנישע" שפאסן. אין נאוועמבער 2011, למשל:

> איין למדן פרעגט דעם צווייטען וויאזוי קומט אז אין לכתחילה איז דא צוויי למדן און אין בדיעבד קיין איינער נישט... די קשיא איז גאר

> פארקערט פארוואס איז דא אין בדיעבד צוויי בית'ן און אין לכתחילה קיין איין בית נישט

און אין סעפטעמבער 2014 איז געקומען א ווארט וואס האט אליין אויסגעזאגט וואס דער גאנצער זשאנער איז:

> ווי קומט אריין א גימ"ל אין "נח"?... אט דאס הייסט "פלפול"

א באליבטער מקור פאר למדנישע אינערליכע שפאסן איז געווען דער סטיל פונעם ראגאטשאווער גאון, וועמענס תשובות זענען באוואוסט ווייל זיי זענען זייער קורץ און פול מיט "עיין שם". די שרייבערס האבן געשפילט מיט דעם צוויי מאל אין פארשידענע יארן, און דער שפאס איז נאר געווען פארשטענדליך פאר דעם וואס ווייסט דעם סטיל.

אבער צומאל האט זיך דער שפאס אליין פארוואנדלט אין ערנסט. אין איין פאל האט א פשוטער שפאס געברענגט צו א ריכטיגן שקלא וטריא איבער דעם כלל "רובו ככולו", מיט ציטאטן פונעם הגאון רב"צ בלויא. אין 2023 איז געקומען א מעשה מיט "יין קפריסין" און א נעגל־שערל, וואס האט זיך פארוואנדלט אין א גאנצע קייט פון ארמישע ווערטלעך. דאס האט געדויערט עטליכע טעג, יעדער האט צוגעלייגט א נייעם "בנין", ביז איינער האט זיך אנגערופן אז די למדנים זאלן נעמען זייער פלפול צו אן אנדער פארום, און לאזן דעם הומאר־אשכול פאר יעדן איינעם. דער טענה ווייזט קלאר אויף דער שפאנונג וואס גייט דורך דעם גאנצן קאפיטל: דער בית המדרש־הומאר איז שיין און טיף, אבער ער קען אויך ווערן צו הויך פאר דעם פשוטן לייענער.

אין די 2020ער יארן האט דער זשאנער דערגרייכט א נייע מדריגה: גאנצע פארודיע־ספרים. עס זענען ארויפגעשטעלט געווארן "הלכות הכנת קאווע" אין דער פארם פון א שולחן ערוך, א "הגדה של כולל" וואס נעמט דעם נוסח פון דער הגדה און פירט אים איבער אויף דעם כולל־לעבן, און "הלכות קאווע שטיבל". דא איז שוין נישט געגנוג אויסצוטראכטן א גוטן ווארט; מען דארף קענען דעם סטיל פון די ספרים, די סדר פון סעיפים און די לשונות פון די פוסקים. ווער עס האט אזוי געשריבן, האט באוויזן אז ער קען לערנען, און דער לאכן איז געווען א סארט שבח.

א גוטער סימן פאר דעם וואס דער אשכול איז אלעמאל געבליבן א פלאץ פאר בעלי בתים, נישט נאר פאר למדנים, איז א שורה פון אפריל 2023, וואו א מגיד שיעור לויבט א בחור, אבער מיט א קליינעם "נאר":

> מגיד שיעור: יאסל! איך מוז דיר זאגן!!! דו ביסט ממש א לעבעדיגע ספר תורה!!! יאסל: וואו! מגיד שיעור: נאר איין זאך... עס פעלט דיר א מענטעלע...

אזוי זעט אויס דער בית המדרש אין "מילתא דבדיחותא": א פלאץ וואו מען לערנט, מען דאווענט, מען קריגט זיך און מען לאכט, און וואו א פסוק איז נאך אלס דער שענסטער אנהייב פאר א גוטן שפאס.

קאפּיטל פיר

חכמי חעלם, הערשעלע און די אַלטע שטעטל־מעשׂיות

ווער עס לייענט דעם אשכול "מילתא דבדיחותא" פון אנהייב ביזן סוף, פון זומער תשס"ו ביז די לעצטע בלעטער, באמערקט אז עס איז דא א שיכט וואס ליגט שטיל אונטער אלע מאדנע טרענדס און ווערט קיינמאל נישט אויסגעמעקט. דאס זענען די אלטע מעשיות: חעלם און זיינע חכמים, הערשעלע אסטראפאלער, דער קלוגער רב וואס פארענטפערט א גלח, דער קייסער מיט זיינע ראטגעבער, דער מגיד מיט זיין משל. נייע וויצן קומען און גייען, אבער די שטעטל־מעשה קומט אלעמאל צוריק, ווי א גוטער פריינט וואס מען האט שוין לאנג נישט געזען. אין דעם קאפיטל וועלן מיר נאכגיין די שיכט: ווער זענען די העלדן, ווי אזוי האט מען זיי דערציילט, און וואס האבן די שרייבערס צוגעלייגט פון זיך.

איין כלל האט זיך ארויסגעשטעלט פון זיך אליין שוין אין די ערשטע יארן. מען לאכט פון חעלם און פון דעם שטעטל־נאר, אבער ווען עס קומט צו א גדול אדער א צדיק, איז דער הומאר פון א גאנץ אנדער מין. דא לאכט מען נישט פון אים, נאר מיט אים. דער רב איז דער קלוגסטער אין די מעשה, און דער שמייכל קומט פון זיין שארפקייט. אזוי האט זיך דער אשכול געפירט די גאנצע צייט, און דאס גיט די מעשיות זייער ספעציעלע ווארעמקייט.

חעלם: די קלוגע נארישע שטאט

חעלם (אדער "כעלם", ווי מען שרייבט עס אמאל) איז אין אשכול קיינמאל נישט געווען דער הויפט־שפייז, אבער ס'איז אויך קיינמאל נישט ארויס פון מעניו. שוין אין יאר תשס"ח האט מען איבערגעדערציילט אלטע חעלמער מעשיות, און זיי זענען ווייטער ארויסגעקומען יאר נאך יאר, אמאל אלס ווארט פון א שרייבער, אמאל אלס איבערדרוק פון א צייטונג. דער חעלמער הומאר האט א באזונדערן טעם: דער חעלמער איז נישט קיין גראבער נאר, ער איז א

"חכם" וואס טראכט צו לאגיש, און פירט די לאגיק ביז א פלאץ וואו קיין געזונטער מענטש וואלט נישט אנגעקומען.

א ריינע דוגמא פון דעם איז ארויף אין חורף תשע"ג:

> עמיצער האט געזען א כעלעמער גייט אין דרויסן מיט איין שטיוול
> פרעגט ער שמעלקא וואס איז פשט ענטפערט ער די וועטער האט
> פארגעזאגט איין פיס שניי

דאס איז די גאנצע חעלמער שיטה אין איין זאץ: מען הערט א ווארט, מען נעמט עס כפשוטו, און מען פירט עס אויס מיט פולער ערנסטקייט. פיר יאר שפעטער האט א שרייבער איבערגעדרוקט פון א צייטונג א מעשה פונעם זעלבן שניט:

א טשארט פון פיוטים ביי ספרדים און אשכנזים

> א כעלעמער איז געקומען צו לויפן צום דאקטער שרייענדיג: "א הונט
> האט מיך געביסן." "וואו האט דער הונט דיך געביסן?" פרעגט אים דער
> דאקטער. "נעבן דעם מארק-פלאץ...

אינטערעסאנט איז ווי חעלם איז געווארן א מאס פאר אנדערע מעשיות. מען דארף נישט אלעמאל זאגן "א חעלמער"; גענוג אז די לאגיק איז פון דארט, און דער עולם פארשטייט. אזוי האט מען אין תש"פ דערציילט א מעשה וואו חעלם קומט גאר אריין אלס דער ענדגילטיגער ראיה:

> סיז אמאל אנגעקומען א סובמארין אין די ארץ ישראל׳דיגע וואסערן... ער׳ז קומט זיכער פון חעלם... ווייל ווען כאב געקלאפט אויפן טיר, האבן דעי משוגעים גע׳עפנט!

פון חעלם איז דער גייסט אריבער צו א גאנצע משפחה פון "פשוט'ע" וויצן. די העלדן ווערן נישט אלעמאל אנגערופן מיט א נאמען פון א שטאט, אבער ס'איז דאס זעלבע געמיט. שוין אין תשס"ח איז ארויף:

> יאנקעל האט געוואקט ביים ברעג פון טייך... שרייט ער צוריק, דו ביסטעך שוין ביי די אנדערע זייט?...

און א היפשע צייט שפעטער, אין תשפ"ב, א מעשה וואס קיין חעלמער רב וואלט זיך נישט געשעמט:

> ...ער האט זיך אראפ געבויגן צום מאפלער פונעם קאר און אנגעהויבן אריין בלאזן... רופט זיך זיין חבר אן צו אים ”דו נאר! די פענסטער איז אפען...”

אין די שפעטערע יארן האט די חעלמער לאגיק באקומען א נייע הייזל: די "גאליציאנער" און "אינגארישע" וויצן, וואו מען שטעלט אוועק די היימישע שבטים איינעם קעגן אנדערן, מיט א גוטן אויג און אן קיין סם. א קלאסישער ביישפיל פון תשפ"ד:

> א אינגארישער - ווארפט אוועד די טעלער זיפ... א גאלציאנער - נעמט ארויס די פליג, כאפט איהם אן ביי די צוויי פליגלעך, און שרייט: שפיי אויס!!!

און אין תשפ"ה איז ארויף א צוואה וואס וואלט געפאסט אין סיי וועלכן חעלמער פנקס:

> א גאליציאנער איד האט געלאזט צוואה מ׳זאל אויפשטעלן א ווענדינג-מאשין נעבן זיין קבר. ווען ער שטייט אויף תחיית המתים זאל ער האבן פון וואו צו נעמען קעש.

אזוי אז חעלם איז אין דעם אשכול ווייניגער א שטאט און מער א שפראך. ווען דער עולם איז מיד פון די אקטועלע שמועסן, קען א שרייבער אריינלייגן א חעלמער מעשה, און דער אשכול באקומט צוריק זיין רואיגן אטעם.

הערשעלע אסטראפאלער און די שטעטל־טיפּן

הערשעלע אסטראפאלער, דער בארימטער לץ פון מעזשביזש, ווערט אין אשכול דערמאנט מיט זיין נאמען נאר א פאר מאל, אבער יעדעס מאל טראגט דער נאמען א גאנצע וועלט מיט זיך. א שרייבער וואס הייבט אן "הערשעלע האט אמאל..." דארף נישט מער ערקלערן; דער לייענער ווייסט שוין אז עס קומט א מעשה פון אן ארימאן וואס איז קלוגער פון די נגידים, וואס ענטפערט פריש און דרייט אויס דעם וועלטס סדר מיט איין ווארט. אמאל איז עס א מעשה וואו ער פארדרייט א נאמען אזוי אז אפילו דער מלאך המות ווערט פארפלאנטערט, אמאל איז עס די אלטע מעשה פון די הויזן וואס זענען אראפגעפאלן פון פענסטער און ער האט געבענטשט גומל, ווייל ער האט נישט געשטעקט אינעווייניג.

נעבן הערשעלע לעבן אין אשכול א גאנצע גאלעריע שטעטל־טיפּן אן נעמען: דער קמצן פון שטאט, דער גבאי, דער מלמד, דער פשוט'ער איד וואס קומט צו א לוויה. די מעשיות זענען אפט אזוי אלט אז מען קען שוין נישט וויסן פון וועמען זיי שטאמען, און מען דערציילט זיי ווידער אין א נייעם לבוש. א שיינער ביישפיל איז די מעשה פון א לוויה פון א נגיד, וואס איז ארויף אין תשע"ב:

> פרעגט אים איינער: ווייִנסט נעבעך אזוי שטארק, ביזטו א קרוב צום באראן? זאגט ער: ניין, דערפאר וויין איך טאקע.....

און דריי יאר נאכדעם, אין תשפ"ה, האט מען זי דערציילט נאכאמאל, דאס מאל מיט א היימישן נאמען:

> דער רב פון שטאט... פרעגט, זלמעלע, ביסט א נאנטע קרוב געווען?
> זאגט זלמעלע, כליפּ, כליפּ... ניין... דאן פארוואזשע וויינסטע אזוי?
> טאקע וועגן דעם!...

דאס איז אן אינטערעסאנטע ערשיינונג: די זעלבע פאנטע וואנדערט איבער די יארן, און יעדער דור באקלייט זי אנדערש. די וויצן פונעם שטעטל זענען נישט קיין מוזעאום־שטיקער; זיי לעבן, זיי וואקסן, זיי באקומען נייע נעמען.

אן אלטער בחור וויל נישט אריין אן תנאים

ר' יונתן אייבשיץ: דער שארפער חכם

אויב הערשעלע איז דער העלד פונעם שטעטל, איז ר' יונתן אייבשיץ דער העלד פון די ויכוחים מיט די הויפן. אין אשכול איז ער געווארן דער קלאסישער "ענטפערער": א מיניסטער, א גלח אדער א פריץ שטעלט אים אן ארגע פראגע, און ער דרייט עס אויס מיט איין שארפן זאץ. די מעשיות ווערן דערציילט אין גאר פארשידענע תקופות פונעם אשכול, פון די ערשטע חדשים ביז ווייט אין די שפעטערע יארן, און זיי האלטן זיך פריש.

איינע פון די ערשטע איז ארויף אין חורף תשס"ז, ווען דער אשכול איז נאך געווען יונג:

> א גלח האט אמאל געפרעגט פון ר' יונתן אייבשיץ: פארוואס איז דאס ביי ענק אידן, אז יעדע קשיא וואס מ'פרעגט ענק, ענטפערן ענק צוריק מיט א קשיא? האט ר' יונתן צוריקגעפרעגט: פארוואס נישט?...

דער ווערטל איז א שולע־ביישפיל פון וויאזוי א קורצער ענטפער קען זיין א גאנצע תשובה. מער ווי זעכצן יאר שפעטער, אין תשפ"ג, איז ארויף א מעשה פון דעם זעלבן מין, וואו דער מיניסטער פרובירט צו שפעטן פון די אידן און באקומט עס צוריק:

> ...פארוואס פאסט אייך נישט היינט צו רייטן אויף אייזלען נאר אויף פערד", האט אים ר' יונתן געענטפערט "מיר האבן נישט קיין אנדערע ברירה, ווייל היינטיגע טעג זענען די אייזלען גרויסע מיניסטארן...

ניט אלע מעשיות האבן דורכגעאנגען אן א פראגע. ביי איין געלעגנהייט, ווען מען האט צוגעשריבן ר' יונתן'ן א ווערטל ווענן אדר און אב, האבן אנדערע שרייבערס זיך אפגעשטעלט און געפרעגט צי דאס איז בכלל היסטאריש, אדער מען האט פשוט אנגעהאנגען א גוט ווארט אויף א גרויסן נאמען. דאס איז געווען א כאראקטעריסטישער מאמענט: אפילו אין א הומאר־אשכול האט דער עולם געוואלט וויסן ווער האט עס באמת געזאגט.

פראנץ יאזעף און דער קייסער

דער קייסער פראנץ יאזעף פארנעמט אין דער אידישער פאלקס־דמיון א באזונדער ארט: א מלך וואס איז געווען גוט צו אידן, און ווענן וועמען מען דערציילט אז ער האט זיך אינטערעסירט אין זייערע מנהגים. אין די ערשטע חדשים פונעם אשכול, אין תשס"ז, האט א שרייבער דערציילט א לאנגע מעשה ווי דער קייסער האט געוואלט אויספרובירן די בארימטע "שמועה־נעץ" פון א שטעטל: ער האט געזאגט א סוד, און זיך געוואונדערט ווי שנעל עס איז אנגעקומען צו אלע, ביז מען האט אים געוויזן אז אלע ווענן פירן דורך דער מקוה. די מעשה האט ארויסגערופן א שמועס פון אן אנדער מין: צוויי טעג שפעטער האבן לייענער אנגעהויבן צו רעכענען די געלטער וואס ווערן דערמאנט אין דער מעשה, צי דער גילדן און דער קרייצער פאסן צו דער תקופה. דאס האט געוויזן נאך א מאל ווי שטארק דער עולם האט ליב פרטים, אפילו אין א וויץ.

אן אנקעטע וועגן ווי מען רעאגירט אויף אשרעק

שפעטער איז דער קייסער צוריקגעקומען אין א ווערטער־שפיל אויף זיין נאמען, א מעשה פון אן אידן וואס האט געדארפט ארויסזאגן דעם קייסערס נאמען און עס איז ארויס א ביסל קרום. דער קייסער ווערט אין די מעשיות קיינמאל נישט דער ציל פון שפאט; ער איז די בינע, און די אידן אויף דער בינע זענען די וואס שפילן.

דער דובנא'ער מגיד און די משלים

נעבן די שארפע ענטפערס שטייט אין אשכול א צווייטע טראדיציע: דער משל. דער דובנא'ער מגיד, דער מייסטער פון משלים, ווערט צוגעשריבן די באוואוסטע מעשה פון דעם געבארגטן זילבערנעם לעפל, וואס איז אין תשע"א ארייגעשטעלט געווארן אינעם אשכול מיט בילדער פון א ספר מעשיות פאר קינדער. די מעשה איז שפעטער נאכאמאל דערמאנט געווארן, ווי אן אלטער באקאנטער וואס מען דארף נישט מער פארשטעלן.

דער מגיד־הומאר האט א באזונדערן טעם. ער לאכט נישט נאר, ער לערנט אויך. א שיינער ביישפיל איז די מעשה פונעם קמצן וואס איז ארייגעפאלן אין א גרוב, ארויף אין טבת תשפ"ו:

> די קמצן פון שטאט איז אריינגעפאלן אין א גרוב... 'איך געב דיר נישט קיין האנט'... ביז די רב פון שטאט... שטעקט אריין זיי הענט און זאגט 'דא נעם א האנט', פיין איז ער ארויסגעקומען...

דאס איז א משל אין דער אלטער פארעם: א פשוט'ע סיטואציע, און א רב וואס פארשטייט דעם מענטשנ'ס נאטור בעסער ווי ער אליין. אין דעם זעלבן גייסט איז אין תשע"א ארויף א מעשה פון א דרשן וואס האט זיך צו פרי באדאנקט:

> ווען ער ענדיגט זיין דרשה... גייט ער צו יענעם, און באדאנקט זיך הערצליך. אויף וואס יענעמ'ס אנטווארט איז געווען: "אנטשולדיגט. זייט נישט באליידיגט איך בין פשוט דער קומענדיגער בעל דרשן....

א מאדערנער ממשיך פון דער מגיד־טראדיציע איז ר' יעקב גאלינסקי זצ"ל, וועמענס ווערטער זענען ארויפגעקומען אפאר מאל. דא איז איינס וואס ער האט געזאגט אויף זיך אליין, ארויף אין תשפ"ג:

> ר יענקל'ע גלינסקי זצוק"ל פלעגט זאגן אויף זיך: איך בין 100 קילומטר, כ'וועג 100 קילו, און כ'בין הויעך א מטר,

אנדערע קלאסישע חכמים: ראפשיצער, בריסקער, ריזשינער

אויסער די גרויסע נעמען אויבן, איז דער אשכול פול מיט ווערטלעך פון גדולים און צדיקים פון פריערדיגע דורות. דער כלל איז שטענדיג געבליבן: נאר די וואס זענען שוין לאנג אין עולם האמת, און מיט כבוד. דער שמייכל קומט פון זייער חכמה, נישט אויף זייער חשבון.

דער ראפשיצער רבי, וואס איז בארימט געווען מיט זיין שארפן הומאר, קומט ארויף אין תשע"ה מיט א מעשה פון אן עגונה, וואו דער סימן וואס זי ברענגט איז, כדרכו, א ביסל צו אלגעמיין:

> צום ראפשיצער איז אמאל געקומען אן עגונה... "אז ער איז טויב אויף די לינקע אויער!"... "ס'איז דא אסאך מענטשן וואס זענען טויב אויף די לינקע אויער, סא ס'קען אפילע נישט זיין קיין סימן

דער ריזשינער, אין תשע"א, מיט א ווארט אויף דעם זון פון א מחבר ספרים, וואס איז שוין א קלאסיק:

> זאגט אים דער ריזשינער: אז דיין טאטע האט געמאכט א חיי אדם האב איך געוואוסט, אז ער האט געמאכט א חכמת אדם האב איך אויך געוואוסט, אבער אז ער האט געמאכט א פרא אדם דאס האב איך נישט געוואוסט.....

דער בריסקער רב קומט ארויף מער ווי איינמאל, מיט זיינע קורצע און שארפע ווערטער. איינס, אין תשע"א, פון א מעשה אין א געפערליכן מאמענט:

> נו נו הפסק הפסק....

און אין תשפ"ג, ביי א משכיל וואס האט זיך בארימט מיט זיינע שפראכן:

> א משכיל האט זיך אמאל בארהומט פארן בריסקער רב אז קען רעדן אויף 4 שפרייכן האט אים דער בריסקער רב געזאגט אויב אזוי ביסטו דאך א קוה. ווייל חז"ל זאגן 'כי משמש בד' לשונות...'

דער ראגאטשאווער גאון, וועמענס תשובות זענען בארימט געווען מיט זייער קורצקייט, באקומט אין תשע"א א ווערטל וואס פאסט צו זיין שארפקייט:

> ראגוטשובער: "איך פרעג דיך נישט בתור א בהמה האנדלער, איך פרעג דיך בתור בהמה!

דער חתם סופר, אין תשע"ב, מיט א ווארט וואס איז האלב הומאר און האלב מוסר:

> זאגט אים דער חת"ם סופר אויב עס פעהלט א בחור א חי"ת ווערט ער א בור... אויב דער עם הארץ איז כאטש א מחזיק תורה קומט אים כבוד

אין חורף תשפ"ג האט זיך געשאפן א קליינע סעריע מעשיות פון משכילים וואס זענען געקומען צו גדולים און ארויסגעגאנגען באשעמט. ביים מלבי"ם:

> א משכיל איז אמאל אריין צום מלבי"ם... 'איך מוז מודה זיין אז עס איז דא איין גרייז... אין מגילת אסתר שטייט אז מ'האט געהאנגען ויזתא און דא זעה איך ווי ער דרייצעך ארום א לעבעדיגער..'

און א פאר מאנאטן שפעטער,ביים ראדזינער רבי ר' גרשון העניך:

> א משכיל איז אמאל אריינגעקומען צום גאון רבי גרשון העניך מראדזין... האט אים רבי גרשון העניך געזאגט; עס איז א בפירוש'דיגע פסוק "ודברת בם"... עס איז דא נאך א פסוק "צדיקים ילכו בם ופושעים יכשלו בם"...

אין דעם זעלבן טאג איז ארויף א מעשה פון ר' ישראל סאלאנטער, וואס ווייזט א גאנץ אנדער צד פונעם הומאר, דעם ווארעמען און מענטשליכן:

> מען האט אמאל געפרעגט פון ר' ישראל סאלאנטער... האט ר' ישראל סאלאנטער געענטפערט מיט א שמייכל "נו, וואס שטערט דאס אייך? אדרבה, זאל נאך א איד עסן....

און פונעם ישועות משה פון וויזשניץ, אין תשפ"ד, א שמייכל וואס האט אין זיך גאר א טיפן געדאנק:

> ...די רבי האט געזאגט איך ווייס נישט, האט דער מארעמארשע יוד געזאגט די רבי האט דאך רוח הקודש? האט עם די ישועות משה געזאגט מיט א שמייכל, יא יא, אבער איך ניץ עס פאר מיינע אייגענע זאכען

ווען מען קוקט אויף די אלע מעשיות צוזאמען, זעט מען ווי דער אשכול האט, כמעט אן כוונה, אויפגעבויט א קליינעם ארכיוו פון אידישן פאלקס־הומאר. חעלם גיט דעם רואיגן געלעכטער פון לאגיק וואס פירט צו ווייט; הערשעלע און די שטעטל־טיפן ברענגען דעם ביטער־זיסן שמייכל פונעם ארימאן; ר' יונתן און די גדולים ווייזן ווי שארפקייט און חכמה קענען זיין די בעסטע פארטיידיגונג; און דער מגיד מיט זיין משל דערמאנט אז א גוטער וויץ קען אויך לערנען. די אלטע מעשיות זענען נישט פארשוואונדן; זיי האבן נאר געטוישט דאס פלאץ, פון דעם גרויסן שטוב אין שטעטל צו דעם דיגיטאלן בית המדרש פון אונזער צייט.

דער יאר־צירקל: פורים, פסח, סוכות און די אנדערע ימים טובים

ווער עס בלעטערט דורך די טויזנטער זייטן פונעם אשכול "מילתא דבדיחותא" כראנאלאגיש, פון זומער תשס"ו ביז היינט, מערקט באלד אז דער אשכול האט א פולס. ער שלאגט נישט גלייך א גאנץ יאר. עס זענען דא וואכן וואס עס קומען צו קוים א פאר תגובות, און עס זענען דא טעג וואס די זייטן פילן זיך אן פון פרימארגן ביז שפעט ביינאכט. דער פולס גייט כמעט אינגאנצן לויטן אידישן לוח. א אידישער וויץ לעבט נישט אין א ליידיגן חלל; ער לעבט אין חודש אדר און אין חודש ניסן, אין די ניין טעג און אין אלול. אין דעם קאפיטל וועלן מיר גיין דורכן יאר, יום טוב נאך יום טוב, און זען וויאזוי יעדע צייט האט באקומען איר אייגענעם הומאר, וואס חזרט זיך יעדעס יאר איבער און ווערט פונדעסטוועגן יעדעס יאר א ביסל אנדערש.

פורים: דער שפּיץ פון יאר

עס איז נישט קיין חידוש אז פורים איז די ביזיסטע צייט פונעם אשכול. פון יעדן תקופה וואס מען קוקט אן, זעט מען אז די ווערטער שטייגן אויף פון ראש חודש אדר ביז שושן פורים, אזוי שטארק אז מיט די יארן איז אפילו ארויסגעוואקסן א באזונדער אשכול'ל פאר "קורצע פורים וויצן", כדי דער הויפט־אשכול זאל נישט פארפלייצט ווערן.

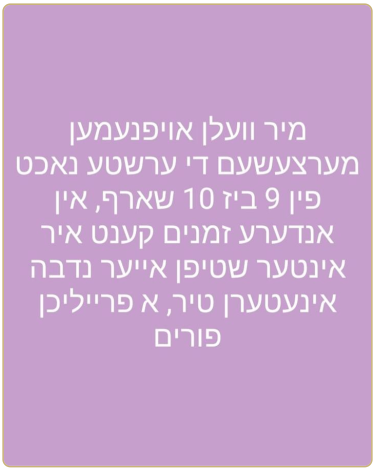

א מודעה וועגן פורים געלט זאמלען

שוין דער ערשטער אדר, אין יאר תשס"ז, האט געברענגט די ערשטע כוואליע. איינער פון די פריע שרייבערס האט אריינגעשטעלט א קלאסישע ישיבה־מעשה וועגן א בחור'ל וואס איז ערב ראש חודש אדר ארומגעגאנגען פארכמורעט, און דער שכל איז געווען א "לאמדנישער" חשבון:

> משנכנס אב ממעטין בשמחה, משנכנס אדר מרבין בשמחה... קומט דאך אויס אז היינט - ערב ראש חודש אדר - איז די טרויעריגסטע טאג אין יאר

דאס איז א גוטער שליסל צום גאנצן פורים־הומאר אינעם אשכול: עס איז כמעט אייביג א שפיל מיט לערנען. מען נעמט א פסוק, א מאמר חז"ל אדער א הלכה, און מען דרייט עס אויף א זייט. אזוי למשל א קשיא פון יאר תשע"א:

> פארוואס נאך אלע מגילות זאגט מען קדיש, משא"כ נאך מגילת אסתר? ווייל המן האט נישט איבערגעלאזט א קדיש זאגער.

אדער א "דיוק" אין די ווערטער פון דער מגילה גופא, פון יאר תש"פ:

> שטייט ונחתום בטבעת המלך ווי קומט א "בעקער" אריין אין די מגילה??? מ'האט עס געברויכט אפצובאקען די המן טאשן...

א באזונדער פלאץ פארנעמט די פיגור פונעם פורים רב. יארן נאכאנאנד האבן די שרייבערס זיך געשפילט מיט דעם געדאנק, און אין יאר תשפ"ה האט מען אפילו אויפן פארום אליין אנגעזאגט א פורים־רב פארמעסט. שוין אין יאר תשע"א האט מען דא געלייענט:

א וויץ וועגן פסח צוגרייטונגען יעדן יאר

> דער פורים רב מוז זיין א גרויסער תלמיד חכם, וואלט ער געווען אן עם הארץ איז ער ווען רב א גאנץ יאר.

און צוועלף יאר שפעטער, אין תשפ"ג, האט אן אנדער שרייבער צוגעגבן א פלפול וואס פארדרייט די גאנצע מוסד:

> די סיבה פון אויפנעמען א פורים רב, איז דאך ווייל דער געהעריגע רב זאל קענען טרינקען. אויב אזוי, פארוואס לאכט מען פון דעם פורים רב? נאר כדי דער געהעריגע רב, זאל נישט פארשעמט ווערן, אז דער פורים רב קען לערנען בעסער פון אים.

אין יענעם זעלבן אדר, תשפ"ג, האט זיך אויך אנגעהויבן א גאנצע קייט פון גלגול־וויצן ארום דעם באקאנטן ווארט אז צדיקים ווערן מגולגל אין פיש, צוגעפאסט צום מזל פון חודש אדר. מען זעט ווי אזא געדאנק הייבט זיך אן ביי איין שרייבער, און אין משך פון א פאר טעג באקומט ער צוואנציג נוסחאות.

פסח: רייניגונג, בדיקת חמץ, און דער סדר

ווען פורים ענדיגט זיך, הייבט זיך באלד אן דער פסח־הומאר. עס האט זיך אפילו געפונען א שרייבער וואס האט אנגעזאגט אז מען קען שוין "שלושים יום קודם החג" אנהייבן ברענגען די איבערגעבליבענע משלוח מנות. דער פסח־הומאר האט דריי הויפט־טעמעס: דאס רייניגן, די בדיקה, און דער סדר.

די בדיקת חמץ איז געווען א טעמע פון די ערשטע יארן אן, מיט פאראדיעס אויף די הלכות פון זוכן די צען ברעקלעך. איינער פון די בעסטע איז פון יאר תשע"ח, א שמועס צווישן א פרוי און א רב:

> מיין מאן טרעפט נישט דעם צענטן ברעקל"... "האט ער געזאגט כל חמירא?" "יא"... "הייסט אז איך מעג אים שוין אויסזאגן וואו ס'ליגט?"....

דער אשכול האט אויך אנטוויקלט א גאנצן זשאנער פון שיין־הלכה'דיגע שקלא וטריא. אין איין תקופה האט זיך אנטוויקלט א לאנגע פאראדיע אין סטיל פון די ספרי האחרונים, וועגן עסן חמץ, מיט קשיות און תירוצים, קיצורים און מראה מקומות, אלעס מיט ערנסטע מינע. אויף דעם זעלבן שטייגער, פון יאר תשע"ב:

א קאפארות קארטאן דיזיין מיט א האן

> א שטיקעל מצה איז אריין געפאלען אין די טשאלענט!... אין אלע פוסקים טרעף איך נאר שאלות וועגן א משהו חמץ, אבער נישט וועגן א משהו מצה

דער סדר און די הגדה זענען אן אומאויסשעפלעכער קוואל. יעדעס יאר באקומען די ארבעה בנים נייע פירושים, און די מכות נייע "סימנים". א שיינע דוגמא פון יאר תשפ"ד:

> פארוואס זאגט די וועלט "ביסט אזא ליגנער ווי דער בעל הגדה?" ווייל קודם זאגט ער בעבור זה, און גלייך נאכדעם זאגט ער "בעבור זה לא אמרתי"...

אין זעלבן יאר האט מען אריינגעברענגט אויך די מאדערנע וועלט פון קויפן:

> געקויפט א הגדה אין KRM, נישט געווען דארט קיין צען מכות, נאר 9.99... געקויפט אין IKEA האב איך אליין געדארפט צוזאמשטעלן דע מעשה.

אין יאר תשפ"ה האט מען שוין געהאט א גאנצן שמועס וועגן פארוואס מען זאגט "הא לחמא עניא" און קמחא דפסחא אויף ארמיש, און דערנאך א קייט ווערטער אויף "שברים" און "שלמים" ביי די מצות. אין זעלבן חוה"מ האט מען אויך געבראכט אט דעם "מנהג" אין לשון הפוסקים:

> נוהגין לשאול כל אחד מחבירו "וואו גייט מען חול-המועד-האלטן", ולענות כל אחד בקול נמוך "אינערגעץ נישט"...

ספירה, ל"ג בעומר, און שבועות

די ספירה־טעג ברענגען א שטילערן הומאר, ווי פאסיג פאר א צייט פון אבלות. שוין אין יאר תשס"ז געפינט מען א קורצן פארמעל וואס כאפט די גאנצע שטימונג פון א הויז אין די טעג פון ספירת העומר:

> א מאן פרעגט זיין פרוי אין די ספירה טעג "וואס איז היינט דא פאר נאכטמאל"? ענטפערט זי "נעכטן איז געווען שניצל".

אין די לעצטע יארן איז ארויסגעוואקסן א ספעציעלער זשאנער ארום ג' אייר, דער יארצייט פון ר' ישעיה'לע קערעסטירער זי"ע, און דעם מנהג צו מאכן א

סעודה לכבודו. דער אשכול האט דארט געשפילט מיט א שיין־הלכה'דיגן "חיוב" צו עסן, מיט "שיעורים" און "דינים" אזוי ווי ביי א סעודת מצוה. דאס איז א גוטעביישפיל ווי א פרישער מנהג אין גאס ווערט גלייך א טעמע פאר הומאר, אבער מיט דרך ארץ. ל"ג בעומר ברענגט מיט זיך שמועסן וועגן מירון און די נסיעות אהין, אבער נאך דעם אסון פון יאר תשפ"א האט דער טאן זיך שטארק געביטן, וואס מיר וועלן באהאנדלען אין א שפעטערן קאפיטל.

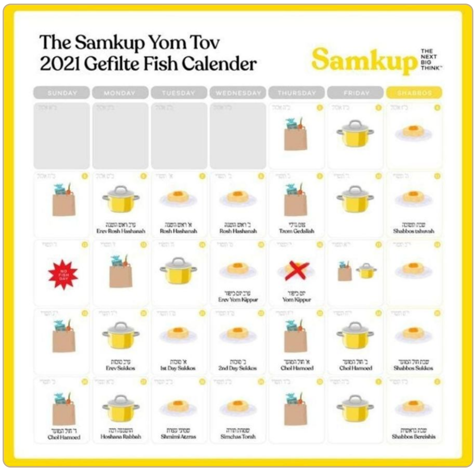

א קאלענדאר פון פיש צוגרייטן פאר תשרי ימים טובים

שבועות האט אין די לעצטע יארן באקומען א געוויסע פארעם: גרויסע צוניפגעזאמלטע רשימות, צוגעשטעלט פון איינעם פון די אקטיווע שרייבערס, מיט וויצן וועגן שלאפן ביים תיקון, וועגן קעז־קוכן, און וועגן דער אלטער מעשה פון אקדמות. אויף דער מעשה פון די אקדמות־פארקויפונג, פון יאר תשפ"ג:

> משה הייבט אן: אקדמות מלין ושריות שותא. דער וואס האט עס נעקויפט שרייעט גלייך אריין מיטן נוסח: מיגו דחשיד אממונא, חשיד אשבוועעתא...

און א קורצע קשיא וואס מען האט אריינגעשטעלט כמעט יעדעס יאר, אמאל מיט "בלינצעס" און אמאל מיט "קעז":

> וויאזוי הייסט דער שבת נאך שבועות? שבת געלע בלינצעס.

בין המצרים, תשעה באב, און דער "חומרה"-הומאר

די דריי וואכן און די ניין טעג האבן א הומאר וואס איז כמעט אינגאנצן געבויט אויף הלכה. מען לאכט נישט פון דעם חורבן, נאר פון די פארפלאנטערטע שאלות וואס א מענטש שטעלט זיך אין די טעג: פלייש, וועש, שערן זיך. א מעשה פון יאר תשע"ב ברענגט א דארפס־איד וואס קומט צום רב מיט "גרינגע" און "שווערע" שאלות:

> אויב מיין פאוי האט געניצט א נאדעל צו פארנייען די הינדעל... איז יעצט א שאלה אין די ניין טעג אויב זי קען נוצען די נאדעל צו פאררעכטען א קנעפעל... איר זעהט דאס איז שוין א שווערע שאלה....

א באזונדער טעמע זענען די סיומים, וואס דערלויבן עסן פלייש אין די ניין טעג. דאס האט געבראכט א גאנצע קייט וויצן וועגן "סיום־יאגער". א שיינער היפוך פון יאר תשפ"ג:

> איך האב ממש יעצט נאך ת"ב געענדיגט א מסכת, איך לייג אוועק דעם סיום אויף א טאג וואס איך באגער ענדערש צו עסן מילכיג

אבער דא האט דער אשכול אויך געהאט ערנסטע שמועסן. מער ווי איינמאל האט א שרייבער געפרעגט צי עס פאסט בכלל צו שרייבן וויצן אין די טעג פון אבלות. איינער האט געבראכט א "ראיה" פון דער גמרא אז ווערטער־שפילן זענען מותר אפילו תשעה באב, אנדערע האבן געטענהט אז מען דארף זיך איינהאלטן. דער רעזולטאט איז געווען א געוויסער פשרה: דער אשכול ווערט שטילער, אבער ער שטעלט זיך נישט אפ. דער טאן ווערט דעמאלט מער טרוקן, אמאל א ביסל ביטער, ווי למשל דער ווארט פון יאר תשע"א:

א קאר איינגעוויקלט אין פאליע פאר פסח

> שבת זאגט מען א גוטען שבת, יום טוב זאגט מען א גוטען יום טוב, וואס זאגט מען ט' באב? מען זאגט א גוטען חרבן....

אלול און די ימים נוראים

אינטערעסאנט איז אז אלול, ווען מען וואלט געמיינט אז דער אשכול וועט שווייגן, ברענגט פונקט א פולע מאס הומאר: ראשי תיבות אויף דעםווארט "אלול", וויצן וועגן שופר, וועגן סליחות אינדערפרי, און וועגן די סימנים פון ראש השנה. דאס איז נישט קיין סתירה: אזוי ווי עס שטייט אין דער גמרא אז רבה פלעגט אנהייבן זיין שיעור מיט א מילתא דבדיחותא, דער נאמען פונעם אשכול, כדי די תלמידים זאלן זיך אפעפענען, אזוי ווערט דער לייכטער ווארט א מיטל צו טראגן דעם ערנסט. אין יאר תשפ"א האט א שרייבער טאקע ארויסגעברענגט דעם מקור אין דער גמרא, צוזאמען מיט א שמועס וועגן ב'ין הזמנים.

שוין אין דעם ערשטן אלול פונעם אשכול, תשס"ז, האט מען געשריבן אט די ראשי תיבות:

> אלול ל'אכן א'ון ו'וידער ל'אכן

און א פאר טעג שפעטער איז געקומען די "ענטפער" פון דער אנדערער זייט, אז ביי די ערנסטע בני תורה איז אלול "א'וי ל'י ו'אבוי ל'י". די שופר־וויצן

זענען אַמאָל פּשוט'ע מעשׂיות, ווי די פֿון יאָר תּשס"ז וועגן דעם מאַן וואָס האָט נישט געהאַט קיין זייגער:

א פסח טיפ מיט וואלנאטן אין טאמאטע סאוס

> גיב איך א בלאז מיטן שופר און הער באלד דעם שכן זאגן: משוגענער!!
> צוויי אזייגער ביי נאכט בלוזסטו שופר?! ווייס איך שוין אז ס'איז צוויי
> אזייגער ביי נאכט

די סימנים פֿון ראש השנה האָבן געשאַפֿן אַ גאַנצע ליטעראַטור פֿון נײַע "סימנים", אויף ייִדיש און אַפֿילו אויף ענגליש, ווי אַ שרײַבער האָט דערציילט אין יאָר תּש"פּ:

> איינער האט געזאגט אז ער עסט ראש השנה lettuce, raisins, און celery.
> לסימנא מילתא צו ...let us raise my salary

און נאָך יום כּיפּור, ווען מען אָטעמט אויס, קומט אַ וואָרט וואָס שפּילט זיך מיט דעם נוסח פֿונעם ווידוי:

> טאטע: אה זייער שיין ווי האסטו מיך אינזינען געהאט ביים דאווענען
> זוהן: ביי אבל אנחנו ואבותינו חטאנו...

סוכות, חנוכה, און דער ווינטער-ציקל

סוכות איז אן אלטער גאסט אינעם אשכול. איינע פון די ערשטע רעטענישן, פון חודש תשרי תשס"ז, ווען דער אשכול איז נאך געווען גאנץ יונג, איז געווען אויף דער אתרוג:

> וואס בין איך? א גאנץ יאר באנוץ איך זיך מיט דיר, אבער סוכות באנוצטו זיך מיט מיר. — א שלאק

אין די שפעטערע יארן איז דער אתרוג־מארק געווארן א באליבטע טעמע, ספעציעל די פרייזן. דער זעלבער ווערטל וועגן דעם סוחר וואס דארף "דערלייגן דעם קרן" קומט ארויף מיט פארשידענע סכומים, אזוי ווי אין תשפ"ד:

> אן אתרוג סוחר האט געבעטן פאר אן אתרוג $802, די קונה געט זיך אזא וואונדער "וואס איז פשט פון די צוויי דאללער??" "איך דארף דאך אויך צוריקמאכן מיין קרן!!" ענפערט ער הויעך.

חנוכה קומט יעדן כסליו און טבת מיט א פעסטער רוטין. דער גרעסטער העלד איז דער דאונאט. יאר נאך יאר האט מען געשריבן וועגן די פרייזן, וואס ווערן אלץ העכער, און וועגן דער וואג. א ווארט וואס איז אריינגעשטעלט געווארן אסאך מאל, מיט קליינע שינויים:

> האב איך נעכטן געגעסן דריי דאונאטס: די ערשטע איז געווען פיל מיט זעם, די צווייטע מיט קרים, די דריטע מיט חרטה...

און א ווערטער־שפיל וואס פאסט פונקט צום נס פונעם אויל:

> פארוואס עסט מען דאונאטס חנוכה?? וועגן מ'עסט עס איין טאג און ס'ברענט פאר אכט טעג

אין איין יאר, ווען א נייעס איז ארויס וועגן עלטערע מענטשן וואס האבן זיך געשטיקט ביים עסן דאונאטס, האט זיך אין אשכול געשטעלט א פראגע אויב מען דארף נישט אביסל אויפפאסן מיט די וויצן. דאס איז געווען איינע פון די זעלטענע מאל ווען דער אשכול האט זיך אליין געפרעגט וואו דער גרענעץ ליגט צווישן הומאר און ווייטאג. די טעג פון י"ט און כ"א כסליו, וואס

פאַרשידענע קהילות פּראָווען, זענען אויך דערמאָנט געוואָרן, אָבער מיט אַ ווייכן טאָן, אָן קיין שפּיצן קעגן קיינעם.

צום סוף איז כּדאַי צו ברענגען אַ וואָרט פון יאָר תשפ"ג וואָס פאַרבינדט צוויי ימים טובים פון דעם יאָר־ציּרקל אין איין זאַץ, און ווייזט ווי די שרייבערס זען דעם גאַנצן לוח ווי איין קייט:

> פאַר פּסח איז דאָ אַסאַך קמחא דפּסחא געלט, ווייל פאַר פּסח כּשר'ט מען. חנוכּה איז דאָ אַסאַך חנוכּה געלט, ווייל חנוכּה דריידל'ט מען.

אַזוי גייט דער ציקל אַרום. נאָך חנוכּה קומט ט"ו בשבט, דערנאָך ראש חודש אדר, און דער בחור'ל פון תשס"ז דרייט זיך ווידער אַרום פאַרכמורעט. די וויצן חזרן זיך איבער, אַמאָל וואָרט ביי וואָרט, אָבער יעדעס יאָר קומען עולם נייע לייענער וואָס הערן זיי צום ערשטן מאָל. אין דעם ליגט אפשר דער גרעסטער סוד פונעם אשכּול: ער איז נישט סתם אַ זאַמלונג וויצן. ער איז אַ שפּיגל פונעם אידישן יאָר, ווי עס ווערט געלעבט אין אַ היימישער שטוב.

קאפיטל זעקס

אין דער משפחה: שווער און איידעם, שדכנים און קינדער

ווען מען בלעטערט דורך די טויזנטער זייטן פונעם אשכול "מילתא דבדיחותא" זעט מען באלד, אז דער שמייכל פון א אידישער שטוב איז קיינמאל נישט געווען ווייט פונעם טיש. אנדערע טעמעס זענען געקומען און אוועקגעגאנגען: פאליטיק, טעכנאלאגיע, די לעצטע מאדע. אבער דער שדכן, דער שווער, דער מחותן, דאס קליינע אינגל מיט זיין חכמה'דיגער קשיא און דער בדחן ביי דער חתונה זענען געבליבן די זעלבע פון די ערשטע זייטן אין יאר תשס"ו ביז די לעצטע. אין דעם קאפיטל וועלן מיר זיך אפשטעלן ביי די משפחה־וויצן, וואס זענען אפשר דער ווארעמסטער טייל פונעם גאנצן אשכול. דא לאכט מען נישט פון פרעמדע, מען לאכט פון זיך אליין, פון די שמחות און פון די זארגן וואס יעדער טאטע און מאמע קען פון אינעווייניג.

שדכנים און די שידוך־וועלט

שדכנות איז איינער פון די טעמעס וואס האט קיינמאל נישט פארלוירן זיין פלאץ אינעם אשכול. שוין אויף די ערשטע זייטן ווערט עס אויסגערעכנט צווישן די הויפט־טעמעס, און עס גייט ווייטער מיט זיך ביז די לעצטע יארן. דער שדכן איז דא א פיגור כמעט ווי פון א מעשה־ביכל: ער רעדט שיין, ער לויבט צו פיל, און ער האט אלעמאל א תירוץ. גאנץ פרי, אין יאר תשע"א, האט א שרייבער אריינגעשטעלט די קלאסישע פארענטפערונג:

> זאגט דער שדכן אמת אמת אבער נאר מעלות קען מען נישט האבען....

אין די זעלבע יארן, ווען מען האט פיל גערעדט וועגן צאלן, גרויסע סומעס און הויכע ציפערן אין די שידוך־שמועסן, איז אריין א וויץ וואס שפילט זיך מיט דעם געוויינטלעכן איבערטרייבן:

> שדכן: דיין חתן האט זיך פארהערט 5000 בלאט גמרא!! מחותן: סי דאך אפילו נישט דא אזוי סאך דפים אין ש"ס.. שדכן: ער האט געלערנט ארטסקרול

און אנדער שדכן־וויץ איז אויפגעקומען עטליכע מאל, איינמאל אין יאר תשפ"ג, און די שרייבערס האבן זיך געגעבן הינוייזן צו פריערדיגע מאלן וואס ער איז שוין דערציילט געווארן. דאס איז דער וויץ וועגן דעם בחור וואס קען נישט זינגען:

> א שדכן האט אמאל אנגעטראגן פאר א איד א בחור כליל המעלות... זאגט דער איד, נו דארף איך דען איינער וואס קען זינגען? זאגט דער שדכן, ניין אבער ער זינגט.

א באזונדערער חן האט די שידוך־הומאר וואס ווענדט זיך צו פסוקים און מאמרי חז"ל. דער שידוך פון יצחק און רבקה, דער ערשטער שידוך וואס די תורה באשרייבט אויספירליך, ווערט צו א מקור פאר א שמייכל:

> פארוואס האט אליעזר עבד אברהם אבינו געלייגט שלעסער אויף די קעמלען?... אויב איין בהמה עפענט אויף זיין מויל וואלט די שידוך נישט געווארן...

און דער מאמר "קשה זיווגו של אדם כקריעת ים סוף" איז כמעט א פאסטן פאר זיך. מען האט אים ערקלערט אויף אזויפיל אופנים אז מען קען שרייבן א גאנץ קונטרס, אבער די באליבסטע פשט'לעך זענען אויפגעקומען אין יאר תשפ"ג און נאכאמאל אין תשפ"ה:

א וויץ וועגן שפעט קומען לויט תורה פרשות

> פארוואס איז א שידוך געגליכנט צו קריעת ים סוף? ווייל איינער זאגט שירה און א צווייטער פאלט נעבעך אריין...

ווייטער שפילט מען זיך מיט ווערטער. אין תשפ"ה, ארום פסח שני, האט א שרייבער פארבינדן א לשון פון ירושלמי, "מצא או מוצא", מיט דעם מנהג ארום חתונה־דאטעס, און מיט דער זעלבער צייט איז אויפגעקומען א ווארט וואס פארגלייכט א שידוך מיט א מצה. אבער נישט אלעס איז נאר ווערטער־שפיל. דער עלטערער בחור, דער וואס ווארט שוין לאנג, ווערט אויך דערמאנט, און דער וויץ פירט אים אויף ווי א קלוגן מענטש מיט א פיינעם הומאר אויף זיך אליין:

> פרעגעך אן עלטערן בחור: ס'דיר נישט שווער צו זען אלע דיינע חברים האבן חתונה? חבר: די אמת? ס'טוט מיר זייער ווי', אבער איך קען זיי נישט העלפן...

דער שידוך־דרוק אין די היימישע געגנטער, צום ביישפיל די זוכעניש נאך א דירה פאר א פרישן פארפאלק אין וויליאמסבורג, האט אויך באקומען א פלאץ. ארום יאר תשע"ו איז אריין א וויץ אויף דער "דירה־מארק", און עטליכע יאר שפעטער האט א קינד געגעבן די פראקטישע לעזונג פון זיך אליין:

> ...ווען איינער האט געבויעט א הויז און ער האט א דאך, וואס דארף ער בויען אויפן דאך? רופט זיך אהן א קינד, "צוויי קלענערע דירות צו פארדינגען!!!!

און צום סוף פון דער שידוך־טעמע קומט א וויץ וואס ווייזט ווי דאנקבאר מען איז צום שדכן, אויף זיין אופן:

> ביי א לוי' ... שרייט מחול לך... מחול לך... איז ער דיר שולדיג געבליבען געלט? זאגט ער ניין, ער איז געוועהן מיין שדכן...

שווער־איידעם און מחותנים

אויב דער שדכן הייבט אן דעם שידוך, איז דער שווער דער וואס בלייבט נאכדעם אויף אייביג. די שווער־איידעם וויצן אינעם אשכול שפילן זיך כמעט אלעמאל ארום די זעלבע פונקטן: קעסט, כולל, לערנען, און די קליינע שפאנונג צווישן דעם וואס לויבט און דעם וואס דארף געלויבט ווערן. צוערשט דער שם אליין:

> פארוואס הייסט א שווער 'שווער'? ווייל א שווערע שווער איז שווער צו האבן, און א גוטע שווער איז שווער צו באקומען.

אין יאר תשפ"ד האט א שרייבער געבראכט א ווארט וואס ווערט צוגעשריבן צו א צדיק פון א פריערדיגן דור, און עס איז גלייך געווארן א באליבטע ציטאט:

> רבי יענקעלע מפשעווארסק זצ"ל פלעגט זאגן: נישט יעדער איידעם איז יעקב אבינו, אבער יעדער שווער האט א ניצוץ פון לבן...

דער מחותן וואס פארהערט דעם חתן אויף זיין לערנען איז א פיגור וואס קומט כסדר צוריק. די ענטפערס פונעם חתן זענען אמאל נאיוו און אמאל גאר קלוג:

> דער מחותן פרעגט דעם חתן, 'וואס די פלאן וועגן כולל? א האלבע טאג? א גאנצע טאג?' זאגט דער חתן 'עה.. א גאנצע טאג זיכער, אפשר אפילו 2 אדער 3 טעג...'

> דער מחותן פרעגט דעם חתן: וואס לערנט מען יעצט אין ישיבה? חתן: לא יחפור! (גריבל נישט).

און אמאל איז דער איידעם דער וואס געווינט דעם וויכוח:

> איידעם: שווער לעבן, כ'האב ברוך השם זוכה געווען צו מסיים זיין ש"ס. שווער: וואס האט מען פון ענדיגן ש"ס אויב מ'האט נישט קיין מידות טובות"? איידעם: ס'איז גארנישט, די שווער דארף זיך נישט פארענטפערן...

א ווארעמער וויץ, וואס יעדער וואס האט אמאל פארבראכט א יום טוב ביי די עלטערן פון דער אנדערער זייט וועט דערקענען, איז אריין אין יאר תשע"ה. דער שרייבער באשרייבט ווי שיין מען האט אים אויפגענומען, "אין א פינעף שטערנדיגע האטעל", און דערנאך ערקלערט ער פארוואס:

א וואג מיט א וויץ וועגן דיעטע

> זיי שטערן שלאפן... שטערן עסן... שטערן ליינען... שטערן לערנען... שטערן שמועסן

ביי שבע ברכות, ווען מען דארף שנעל צוגרייטן א דרשה, האבן שרייבערס געבעטן מאטעריאל. אין יאר תשפ"ג האט איינער געבעטן א זאמלונג ווערטלעך אויף חתונה און שלום בית פאר א שבע ברכות. פון דער וועלט פון שבע ברכות שטאמט אויך א קייט פון וויצן ארום דער ברכה "ברכה

אחריתא", וואס אנשטאט די לעצטע ברכה ווערט עס פארדרייט אויף א שפיל ווארט:

> ר' משה נעמט די כוס און זאגט נישט מער און נישט ווייניגער "ברכה אחריתא"... שרייט אים די מחותן: האסט א טעות געהאט! ענפערט ר' משה: איך האב א טעות געהאט? דו האסט א טעות געהאט!...

דער וויץ איז צוריקגעקומען אין עטליכע ווערסיעס איבער די יארן, יעדעס מאל מיט א נייער קליינער פארדרייונג.

קינדער: קלוגע קשיות און חדר־מעשיות

ווען די קינדער קומען אריין אינעם וויץ, ענדערט זיך דער טאן. דא איז נישטא קיין שפיץ אויף אנדערע, נאר דער פרייד פון א טאטן וואס הערט ווי זיין קינד זאגט עפעס וואס ער האט נישט ערווארט. דער קלאסישער חדר־וויץ איז דער פון די לוחות, וואס איז געשריבן געווארן אין עטליכע ווערסיעס פון תשפ"ב ביז תשפ"ה:

> מלמד: יענקל ווער האט צובראכן די לוחות? ... זאגט די מאמע, מיין קינד איז טאקע ווילד אבער קיין ליגענער איז ער ניט. ... זאגט די טאטע וויפל האט עס געקאסט, איך וואל צאלן מען דארף ניט מאכן א עסק פון דעם.

ארום פסח האט מען כסדר געשפילט מיט די "ארבעה בנים" פון דער הגדה, און דאס קינד האט געשיקט די קשיא צוריק צום טאטן:

> טאטע: זאג נאר מושי וועלכע פון די ארבעה בנים ביסטו הא?... מושי: טאטי וועלכע פון די ארבעה אבות (נזיקין) ביסטו הא?...

א זאך וואס מען זעט אין דעם אשכול איבער און איבער איז די נאיווע אויסטייטשונג פון קינדער. אין תשפ"ה, פאר שבועות, האט א שרייבער דערציילט ווי א קינד האט פארמישט "קעז" מיט א "קאמערע". אויך די ערנסטע קשיא פון א קינד ווערט אמאל א ווארט וואס מען דערציילט:

> "ווער וויסט וואו די אייבעשטער איז"?... האט די אינגל געענטפערט... 'רבוש"ע, ווען קומסטו שוין ארויס פאר א גוט יאר?'.....

ארום א תנאים, אין די יארן תשפ"ד, האט א שרייבער דערציילט וועגן א קינד וואס האט געזאגט א קלוג ווארט אויף א פסוק, און די אנדערע שרייבערס האבן עס געלויבט און ווייטער דערציילט פאר עטליכע טעג. קינדער ווערן אבער אויך דערמאנט פון דעם טאטנס צד, מיט דער מידקייט פון א פולער שטוב:

א שאלה וואס מיינט עם פ׳ס 3 מיט אן ענטפער

> ווען כ'האב געהאט מיין ערשטע קינד בין איך געווארן א טאטע, ווען כ'האב געהאט מיין צווייטע קינד בין איך געווארן א שופט...

> אינגעלע: טאטע איך דארף $10 טאטע: מארגן! ... טאטע: זעסט!? מיין ווארט איז א ווארט!

די זיידעס און באבעס זענען אויך א טייל פון דעם בילד. אין תשע"ג, ווען עס זענען געווען אסאך יונגע זיידעס, האט מען דערציילט ווי צוויי קינדער זעען איינעם א "יונגע זיידע". און עס איז דא א פיינער וויץ אויף די צוויי עקן פונעם לעבן, דער זיידע און דאס אייניקל ווי שותפים:

> זיידע פאר'ן אייניקל: גיי באהאלט זיך שנעל, ביסט דאך נישט געווען היינט אין חדר! אייניקל: ס'איז בעסער אז דו זאלסט זיך באהאלטן, כ'האב אים געזאגט אז דו ביסט געשטארבן.......

> זיידי: זיידי קען טאנצן העכער ווי דיין חדר בילדונג? אייניקל: ניין זיידי: אוודאי יא, די חדר בילדונג קען נישט טאנצן אייניקל: זיידי קען אויך נישט....

אין תשפ"א איז אויפגעקומען א שמועס וועגן "חתן־שיעורים". מען האט געשפאסט אז דער חתן מדריך זאל אויך אויסלערנען דעם בחור פשוטע פראקטישע זאכן אין שטוב, און דער שמועס איז אריבער פון קינדער צו דער חתונה אליין.

חתונה, בדחנים, און דער מצוה־טאנץ

די חתונה איז דער שפּיץ פון אלע משפחה־שמחות, און דער אשכול באהאנדלט דעם בדחן נישט ווי א היסטארישע פיגור פון אלטע שטעטלעך נאר ווי א לעבעדיגע טראדיציע. נעמען פון היינטיגע באקאנטע בדחנים, ווי ר' פינחס מרדכי וועבער, ר' ישראל שטערן פון לאנדאן, נחמן ליווי און נאך, קומען צוריק אין דוזנטער זייטן. זייערע גראמען און שפיצן ווערן ציטירט כמעט ווי פאלקס־לידער, כאטש זיי זענען געזאגט געווארן ערשט מיט עטליכע יאר פריער. די שרייבערס זענען ווי "הויז־בדחנים" וואס טראגן ווייטער דעם מאטעריאל. א שרייבער האט עס אזוי צוזאמגעפאסט:

> וואס איז דער חילוק פון די שדכן און די בדחן? די שדכן הייבט עס אן, און די בדחן ענדיגט עס

אין יאר תשפ"ג איז געקומען א מעשה וועגן א בדחן וואס האט שיין באהאנדלט איינעם וואס האט אים איבערגעשריגן פונעם עולם. נאכדעם האבן די שרייבערס אנגעהויבן א פיינעם שמועס וועגן דרך ארץ פון בדחנות, ווי איינער האט עס אנגערופן "שער הבדחן": וויפיל מען מעג שפאסן, וואו די גרעניץ ליגט, און ווי א בדחן לאכט מיט'ן עולם און נישט פון אים. דער זעלבער גייסט שפירט מען ביי דעם דרשן וואס האט געמיינט אז ער האט א פראבלעם מיט דעם מיקראפאן:

געב א שמייכל...

א גוי א "ווערדזשעטעריען" פון די אזוי גערופענע צער בעלי חיים גרופעס, וואס איינס פון זייערע נארישע שיטות איז, אז מען טאר נישט עסן קיין בעלי חיים, האט אמאל געזעהן ווי איינער קויפט פלייש, איז ער צוגעגאנגען און ביטערליך געוויינט צו אים, וויאזוי קענסטו עסן פלייש, דו ווייסט אז אט דער טשיקן איז געווען א חלק פון א גרויסע פאמיליע פון טשיקענס, און זיי באוויינען יעצט דעם טשיקן, וויאזוי האסטו נישט רחמנות וכו' וכו'?

האט אים יענער געשטעלט אין פלאץ און געזאגט: "דו זעסט דען נישט אז איך האב דירעקט געקויפט א גרויסע פעקל פלייש, אויף דעם פעקל שטייט קלאר אויפגעשריבן דערויף "Family Pack" ד.מ. אז עס ליגט דא זיין גאנצע פאמיליע, און קיינער באווינט שוין נישט דעם פלייש"....

א מאן קלאגט זיך ביים פסיכאלאג וועגן משפחה אומארדענונג

> א בעל דרשן דרשנט ביי א שמחה... אינמיטן רופט ער זיך אן... איך הער ניטאמאל מיין אייגן קול.. רופט זיך אן איינער, דאונט ווארי איר האט גארנישט פארפאסט...

אויך די חתונה־סעודה אליין, מיט אירע ווארטעזאלן און איר עסן, איז א קוואל פון שמייכלען. שוין אין יאר תשס"ח האט מען געפרעגט "פארוואס עסט מען נישט קיין פיש ביי א חתונה?", און איינע פון די צוויי סיבות איז געווען:

> ווייל מ'דארף דאס האבן פאר מארגן....

און אין דער לעצטער צייט, אין יאר תשפ"ו, האט מען דערציילט פון א גוטן איד וואס איז געקומען ווינטשן א חתן א טאג צו פרי:

> א איד ווינטשט מזל טוב א חתן... העסט זען אז העסט געדענקען דעם היינטיגן טאג אלץ די בעססטע טאג אין לעבן! חתן: די חתונה איז ערשט מארגען! איד: יא יא און דאס האב איך טאקע געזאגט...

דער מצוה־טאנץ און די חופה ברענגען אויך זייערע ווערטלעך, ווי דער ווארט אויף "חתן דומה למלך":

> פארוואס איז א חתן דומה למיילעך (למלך)?... ווייל ביים חופה דרייט ער זיך "ארום און ארום" (די כלה)...

שוויגער־וויצן: אַן אַלטער זשאַנער

דער שוויגער־וויץ איז אפשר דער עלטסטער זשאַנער אין דער גאַנצער משפּחה־הומאָר, און ער האָט זיך דורכגעצויגן אין כמעט יעדע תּקופֿה פֿונעם אשכּול, פֿון די ערשטע יאָרן ביז היינט. איינער פֿון די ערשטע איז אַ פּאַראַדיע אויף דעם משפּט פֿון שלמה המלך, וואָס איז אַריין שוין אין יאָר תּשס"ז:

> ... רופֿט זיך אָן דער רב צום בחור: יעצט איז שוין אַלעס קלאָר. די וואָס וויל דיר צושניידן, זי איז די ריכטיגע שוויגער!

דער שוויגער־וויץ איז אַלעמאָל געבויט אויף איבערטרייבונג, און די שרייבערס ווייסן עס גוט. אין יאָר תּשע"ג האָט מען דערציילט פֿון איינעם וואָס איז געקומען מיט אַ פֿאַרשוואַרצט פּנים, ווייל זיין שוויגער איז אַוועקגעפֿאָרן קיין פֿלאָרידע:

> זאָגט ער כ'האָב געקישט די מאַטאָר פֿינעם פֿליגער.

און אין תּשע"ה האָט מען שוין געהערט די ווערסיע וואו דער מלאך המות אַליין קומט, און דער איידעם האָט אַ טענה פֿון זיינע:

> שוויגער לעבן, איך בין שוין חתונה געהאַט צו אייער טאָכטער פֿאַר די לעצטע 60 יאָהר.

אָבער וואָס איז מערקווירדיג אינעם אשכּול איז נישט נאָר די וויצן, נאָר ווי די שרייבערס האָבן זיך צו זיי באַצויגן. כּמה פּעמים האָבן זיך געפֿונען שרייבערס וואָס האָבן געפֿרעגט צי די אַלטע שוויגער־וויצן שפּיגלען אָפּ די ווירקלעכקייט. איינער האָט געשריבן אַז ביי אים אין שטוב איז די שוויגער גאָר די באַליבסטע, און אַ צווייטער האָט גע'טענה'ט אַז דער זשאַנער איז שוין "אויסגעדראָשן" און אַ ביסל שאַרף. די שמועסן זענען אָבער קיינמאָל נישט אויסגעאַרט אין אַ וויכּוח. מען האָט זיך געענטפֿערט מיט אַ שמייכל, אַז אַזעלכע וויצן לעבן פֿונעם פֿאַקט וואָס זיי זענען נישט אמת, און דערפֿאַר קען מען לאַכן. אין עטליכע פֿאַלן האָט אַ שרייבער אַליין צוגעלייגט אַז ער מיינט עס בלויז אויף אַ גוטן אופֿן, און דער אשכּול איז געגאַנגען ווייטער.

דאָס איז אפשר דער סוד פֿון דער גאַנצער משפּחה־הומאָר אינעם אשכּול. דער שדכן וואָס זאָגט נאָר מעלות, דער שווער מיט זיין ניצוץ פֿון לבן, דער מחותּן

וואס פארהערט, דאס קינד וואס שיקט צוריק די קשיא, און די שוויגער פונעם אלטן וויץ, זענען אלע מענטשן וואס מען האט ליב. מען לאכט ווייל מען דערקענט זיך, און מען לאכט צוזאמען, אזוי ווי ביי א שבת־טיש ווען דער זיידע דערציילט א מעשה וואס אלע קענען שוין, און אלע לאכן פונדעסטוועגן.

קאפיטל זיבן

פרנסה, געשעפט און געלט

אויב עס איז דא איין טעמע וואס גייט ווי א רויטער פאדעם דורך אלע טויזנטער בלעטער פון "מילתא דבדיחותא", איז עס די פרנסה. מען לאכט פון דאקטוירים, פון לויערס, פון באנקען און פון טעקסי־דרייווערס, אבער אונטער דעם געלעכטער שטייט כמעט אלעמאל די זעלבע אלטע אידישע דאגה: וואס וועט מען צאלן דעם ערשטן פונעם חודש? דאס קאפיטל גייט דורך דעם גאנצן ספעקטרום, פונעם קלאסישן שנארער פון די ערשטע יארן ביזן "אייער־קריזיס" פון לעצטע יארן, און ווייזט ווי דער אשכול האט פארוואנדלט רעכט ערנסטע עקאנאמישע זארגן אין א שמייכל.

קמצנים, שנארערס און משולחים

די ארעמקייט איז שוין דא פונעם ערשטן טאג. אין די אנהייב־יארן, ווען דער אשכול איז נאך געווען קליין און היימיש, האבן די שרייבערס אריינגעלייגט די אלטע ווערטלעך וואס מען האט געהערט ביים טיש פון די עלטערן: ווערטלעך אויפן חשבון פונעם יארמער רב, מעשיות פון קבצנים און בעלי חובות, און קורצע גלייכווערטלעך וואס זענען אזוי אלט ווי דער גלות אליין. איינער פון די ערשטע, פון יאנואר 2007, האט שוין געזאגט אלעס אין צוויי שורות:

א שפילהויז פארקויפט ווי אן אמת הויז פאר 299,900

> איינער זאגט פארן חבר איך האב געליינט זייער א טרויעריגע ביכל.
> וועלעכע? מיין טשעק ביכל.

דער קמצן איז א פארמאגלעכע פיגור אינעם אשכול. ער איז נישט סתם א שלעכטער מענטש; ער איז א "מבין", א מענטש וואס רעכנט אויס יעדע מצוה ווי א געשעפט. די שענסטע ביישפיל דערפון איז די מעשה פון 2014 וועגן א קארגן איד וואס האט באשלאסן ארויסצוגעבן א שטיקל פלייש פאר זיין ארעמען שכן, און ווען דער שכן האט עס נישט איבערגעלעבט, האט ער זיך באריכטעט:

> פיר מצוות האבן מיר אריינגעכאפט מיט דעם איינעם שטיקל פלייש,
> מתן בסתר, ביקור חולים, הלווית המת, און ניחום אבילים

דאס איז הומאר וואס שפילט זיך מיט דער גאנצער אידישער שפראך פון מצוות און חשבונות, און דאס איז א כלל אין דעם אשכול: די בעסטע וויצן זענען די וואס קענען נאר פארשטאנען ווערן פון איינעם וואס זיצט אין בית המדרש.

אין די שפעטערע יארן איז צוגעקומען א נייע שיכט פון "עטנישן" קמצן־הומאר. אין פרילינג 2023 האט זיך אנגעהויבן א גאנצע סעריע וויצן וועגן פערסישע אידן און זייער באקאנטער שפארעוודיקייט. דער אינטערעסאנטער פונקט איז, אז די שרייבערס אליין האבן דערמאנט אז דאס

איז די זעלבע מין מעשיות וואס מען האט אמאל דערציילט אויף גאליציאנער, נאר מיט א נייעם כתובת. דער הומאר איז געבליבן לייכט און ליבליך:

א שאפינג קארט ווערט דאס טייערסטע וועהיקל

> א פרסיי'שער ווייזט פאר זיין חבר א קיופאן פאר א אומזיסטע קאר-וואש... פרעגט אים דער חבר: וואס פרייסטיק אזוי? האסט דאך נישט קיין קאר. זאגט ער: נו, וואס איז די פראבלעם? וועל איך דינגען א קאר...

און דערנאך דער משולח, וועלכער איז אפשר דער מערסט באליבטער כאראקטער אינעם גאנצן אשכול. ער קלאפט אויף די טיר, ער שטייט ביי די שול־טיר, ער האט אלעמאל א מעשה. אין 2011 האט איינער באשריבן א באזוך מיט א פיין אפגעשליפענעם פאראדאקס:

> נעכטן האט א משולח געקלאפט ביי מיר אויפן טיר. ער האט געפרעגט אויב ער קען אריינקומען, ווייל ער דארף ארויסגיין. "א פארקערטע וועלט

און דריי יאר שפעטער האט מען געזען דעם משולח'ס חכמה ביים עסן:

> א משולח... זאג מיר, וועלכע עסן האסטו די ווייניגסטע ליב...
> באנדלעך... אה, איך האב געמיינט רויע באנדלעך

דער קלאסיקער פון אלע משולח־וויצן איז אבער דער וואס שפילט זיך מיטן שמונה עשרה. די מעשה פונעם משולח וואס שטעלט זיך אונטער ביי א גביר אין מיטן דאווענען און יעדער קרעכצט ביי זיין אייגענער ברכה, איז ארייגעלייגט געווארן אסאך מאל, און שרייבערס האבן איר היסטאריע אויסגעפארשט צוריק ביז 2008. די ווערסיע פון 2022 גייט אזוי:

> אין מיט'ן דאווענען שטעלט זיך א משולח אונטער א גרויסען גביר... ביי שמונה עשרה גיבט ער א הויכען קרעכץ... אוי... ותן שכר טוב — גיבט דער גביר א קרעכץ... אוי ווייי ולירושלים עירך ברחמים תשוב

עס איז אויך דא די אנדערע זייט, די פון בעל הבית וואס איז שוין מיד פון דעם שטענדיגן קלאפן. א שמייכל וואס יעדער וואס וואוינט אין א היימישן שכונה פארשטייט:

> שוין בעסער צו האבען א יעדע וואך א גניבה ווי א יעדע צוויי מינוט קלאפט נאך א שנארער אויפ'ן טיהר.

און דער ענטפער פונעם איד וואס לערנט גוט הלכה:

> די שנארער געבט א שריי: ר' איד! ס'פיקוח נפש!!!! רופט זיך אן דער יוד: אהה?! ס'פיקוח נפש?! מעג איך אויסרעדן - איך געב דיר נישט קיין געלט!!!

דאקטוירים, לויערס און אנדערע פראפעסיעס

א גרויסער טייל פונעם פראפעסיאנעלן הומאר איז ארייגעקומען פון דער ענגלישער וועלט. אין די ערשטע יארן, און דערנאך ווידער מיט נייע כוואליעס יעדע עטליכע יאר, האבן שרייבערס איבערגעזעצט די באקאנטע אמעריקאנער וויצן וועגן דאקטוירים, לויערס און אפיס־לעבן, און זיי אויסגעשניטן אויף א היימישער מאס. דער לויער איז אלעמאל דער וואס קען אויסרעכענען יעדע זאך אזוי ווי דער קליענט וויל:

א וויץ וועגן א מיליאן און א ביליאן דאלאר

> וויפיל איז 2 מיט צוויי... לויער: שששששש... וויפיל ביסטו גרייט צו באצאלן פאר די תשובה... און איך מאך עס דיר וויפיל די ווילסט.

אינטערעסאנט איז אז די זעלבע פאנטע האט זיך אומגעקערט אין 2024 אין א נייעם קלייד, דאס מאל מיט א עושר וואס זוכט א בוכהאלטער, און דער קאנדידאט וואס בייגט זיך צו צום אויער ווערט "געהייערט כהרף עין". אזוי לעבן וויצן אין אזא לאנגן אשכול: זיי שטארבן נישט, זיי טוישן נאר די קליידער.

דער דאקטער באקומט אויך זיין חלק, און דער טאן איז מערסטנס פריינטליך־שארף:

> וואס איז ענליך פון א דאקטער אין א גנב?!ביידע ווילן זאלסט שלאפן ביינאכט מיט אן אפענעם פענסטער.

אויך דער באקאנטער "גוטע נייעס און שלעכטע נייעס" וויץ פונעם כירורג וואס בארואיגט דעם פאציענט אז ניין פון צען שטארבן, און "די ערשטע ניין זענען שוין געשטארבען", איז אריינגעלייגט געווארן אין 2012 און ווידער אין 2025, אויפס נייע אויסגעפוצט.

א באזונדער היימישער זשאנער איז די "לשון קודש" רעטעניש, וואס פארוואנדלט א פראפעסיע אין א ווארט פון תפילה אדער גמרא. אין פרילינג 2022 און ווידער אין 2023 האט מען געזאגט:

> וויאזוי הייסט א פלאמבער אויף לשון הקודש? עוסק בצרכי ציבור

> וויאזוי הייסט א דענטיסט אויף לשון הקודש? מוציא שן רע.

און דער טעקסי־דרייווער, א שטענדיגע פיגור אין יעדער שטאט, האט באקומען איינע פון די מערסט שווארצע־הומאר שורות פונעם גאנצן אשכול:

> אנטשולדיגט, דאס איז מיין ערשטע טאג וואס איך בין א דרייווער פון א טעקסי, ביז נעכטן בין איך געווען א דרייווער פון חברא קדישא...

א זעלטענע ערשיינונג איז געווען א לאנגע סאגע פון א שרייבער וואס האט טייל ביי טייל באשריבן זיין קאמף מיט די קונדן־סערוויס פון א מאביל־טעלעפאן פירמע. דאס איז געווען א גאנץ וועלטלעכע, נישט־אידישע פראבלעם, אבער דער עולם האט עס איבערגעלעבט צוזאמען, ווי א פארטזעצונג־ראמאן, ווייל יעדער האט געקענט דערקענען דעם אייגענעם טעלעפאן־גיהנום.

א פרייז פארגלייך פון דאנאטס אין צוויי קראמען

לאטעריס, חובות און די באנק

דער לאטערי איז דער גרויסער חלום פונעם קליינעם מענטש, און דער אשכול האט אים באהאנדלט מיט א מישונג פון ליבשאפט און חכמה. שוין אין 2007 האט מען ארייגעלייגט די מעשה פון יענקל מילער, וואס איז נאכאמאל געקומען אין 2024 כמעט ווארט ביי ווארט:

> יענקל מילער האט געזאגט פאר איינעם פאר די גרויסע מעגא לאטערי, אז ער האפט נאכאמאל צו געווינען די לאטערי, האט אים יענער צירוק געפרעגט, האסט שוין איינמאל געווינען? זאגט ער אים ניין, איך האב שוין איינמאל געהאפט...

און אין דעם זעלבן יאר א טיפערע, כמעט חסידישע ערקלערונג:

> פארוואס מאכט נישט דער באשעפער אז א איד זאל אמאהל געוואונען די לאטערי? ווייל ער וויל נישט מצער זיין אזויפיל אידען אויף איינמאהל.

ווען דער לאטערי געווינט נישט, קומען די חובות. דער בעל חוב און דער מלוה זענען אייביגע פיגורן, און דער אשכול האט זיי באגלייט פון 2007 ביז היינט. איינע פון די שארפסטע איז פון 2024:

> מלוה: געב מיר מיין געלט!! לוה: איך האב דיר שוין באצאלט!! מלוה: אמת... אבער איך האב דיר שוין זייט דעמאלטס פארבארגט נאכאמאל...

די ריכטיגע באנק־קריזיסן האבן געברענגט אקטועלע מאטעריאל. אין 2008 און 2009, ווען די פינאנץ־וועלט האט זיך געטרייסלט, האבן שרייבערס געוויצלט וועגן ביליאנערס וואס זענען "נעבעך" געווארן בלויז מיליאנערס, און מען האט אויך געהערט אנדייטונגען צו די גרויסע שווינדל־סקאנדאלן פון יענער צייט. דער טאן איז געווען לייכט, אבער מען האט געשפירט אז דאס לאכן איז א מין שיץ קעגן א ריכטיגע פחד.

פערצן יאר שפעטער, אין מערץ 2023, ווען צוויי גרויסע באנקען זענען פלוצלינג צוזאמענגעפאלן, האט דער אשכול געבוירן א גאנצע נייע ראד וויצן וואס האבן פארבונדן די באנק־שפראך מיט די שפראך פון סידור. דער שטערן

פון דער סעריע איז געווען דאס ווארט "אשראי", וואס מיינט קרעדיט אין לשון קודש:

צייט איז געלט, א פעני וויץ

> פארוואס רופט מען דאס אשראי? ווייל א גאנצע חודש פירט מען דאס אריבער, און ביים צוואנציג'סטן געבט מען א"שריי".

דאס פארהעלטעניש צו באנקען בכלל איז אין אשכול געבליבן ספקנותדיג. אין 2021 האט איינער אריינגעלייגט א באקאנטע אמת, און א צווייטער האט צוגעלייגט פון זיין אייגענער ערפארונג:

> א באנק איז א פלאץ וואס געט דיר געלט אויב די ווייזט אויף אז די דארפסט עס נישט.... — זייער א גוט ווארט דעס. פרוביר ארויסנעמען אן הלוואה וועסטו אלעס פארשטיין.

און אין זומער 2026 האט מען צוגעגעבן די פילאזאפיע פון גרויסע חובות:

> אויב איך בין שולדיג מיליאן דאלאר פאר די באנק, האב איך א גרויסע פראבלעם. אויב איך בין שולדיג ביליאן דאלאר פאר די באנק, האב די באנק א גרויסע פראבלעם

אינפלאַציע, ביצים און טייערקייט

טייערקייט איז אַן אַלטע קלאָגע, און דער אשכול האָט זי אויסגעדריקט אין אַלע תקופות. שוין אין 2015 האָט איינער פאַרגליכן די קינדערשע פחדים מיט די דערוואַקסענע:

> אַלטס קינד האָב איך מורא געהאַט פון טינקעלקייט. היינט נאָכן באַקומען עלעקטעריק בילס האָב איך מורא פון די ליכטיקייט

אָבער קיין שום עקאָנאָמישע טעמע האָט נישט פאַרכאַפּט דעם אשכול אַזוי ווי די אייער־קריזיס פון ווינטער 2025. שוין אין נאָוועמבער 2024, ווען די פרייזן האָבן אָנגעהויבן קריכן, איז אַריינגעקומען אַ וואָרענונג־וויץ:

> פּאַציענט: וויפיל אייער מעג איך עסן אַ טאָג? דאָקטער: ווענדט זיך וויפיל ס'קאָסט!

אין יאַנואַר און פעברואַר 2025, ווען די פרייזן פון אייער זענען אַרויף אויף אַ שטאַפּל וואָס קיינער האָט נישט געדענקט, איז דער אשכול געוואָרן כמעט אַן "אייער־אשכול". עס זענען אַריינגעקומען צענדליגער וויצן, אַ שפּאַסיגער "עקזעקיוטיוו אָרדער" אויפן נאָמען פונעם פּרעזידענט וועגן אייער, און אַ גאַנצער פּלפּול צי אייער זענען שוין טייערער ווי מצות. דאָס אינטערעסאַנטע איז געווען אַז מען האָט זיך גע'ענה'ט מיט ריכטיגע ציפערן, ממש ווי אין אַ געשעפט־זיצונג, נאָר מיטן ציל צו לאַכן. פאַר אַ היימישער משפּחה מיט אַ גרויסע שטוב קינדער, וואו אייער זענען אַ טעגליכע זאַך אויפן טיש, איז דאָס נישט געווען קיין אַבסטראַקטע עקאָנאָמיע. דער אשכול האָט עס פאַרוואַנדלט אין אַ געמיינזאַמער שמייכל, און דאָס איז אפשר דער בעסטערביישפּיל אין דעם גאַנצן אשכול ווי הומאָר העלפט אַ ציבור דורכגיין אַ נויט.

אין 2025 האָבן זיך אויך באַוויזן פרישע וואָרט־שפּילן אויף די ווירטשאַפט, ווי דער וואָס איז אַוועקגעפאָרן קיין לאָנדאָן ווייל "דאָרט פאַרליר איך פונט און נישט קיין דאָלערס", און די באַקאַנטע מעשה מיט קרח:

> איין מענטש האָט זיך יאָ מיטגענומען זיין גאַנץ פאַרמעגן אין קבר, דאָס איז קרח, זייט דעמאָלס איז די עקאָנאָמי אין דער ערד.

צדקה און פרנסה מיט א שמייכל

צדקה איז דער הארץ פון א אידישער קהילה, און דאס הייסט אז דער אשכול האט אויך דארט געפונען וואס צו לאכן. אין 2016, אין דער פורים־צייט, האט מען געשפעטלט פון "מעטשינג"־קאמפיינס, וואו יעדער דאלער ווערט "פארטאפלט" און "פארדריפאכט". אין א צווייטע תקופה האט מען אריינגעלייגט א שפאסיגע מעלדונג וועגן עלטערן־זיצונגען מיט די מלמדים און וועגן שכר לימוד, וואו יעדער עלטערן האט געקענט זען זיך אליין. און אין 2023 איז געקומען א קורצע דעפיניציע וואס האט זיך אסאך ארומגעדרייט:

> פארוואס הייסן גבירים "פילאנטראפן"? ווייל זיי זאגן "פיל" און גיבן "אן טראפ

אויך די שמחות, מיט זייערע הוצאות, האבן באקומען זייער חלק. אין 2025 האט מען אריינגעלייגט די שמועס צווישן א גבאי צדקה און א טאטע ביי א חתונה:

> גבאי צדקה: זאגט נאר, איר זענט דער בעל שמחה? בעל שמחה: עה.. איך בין דער 'בעל חוב', דער בעל שמחה איז דער בעה"ב פון דעם זאל!

אונטער אלע וויצן ליגט אבער אן ערנסטע אמת, וואס דער אשכול האט געזאגט אויף זיין אייגענעם אופן. אין 2023 האט איינער אויסגעטייטשט א באקאנט ווארט:

> "צעיף" (שאל בלה"ק) איז ראשי תיבות ע'מך י'שראל צ'ריכים פ'רנסה

און א קורצער דיאלאג פון דעם זעלבן זומער כאפט די גאנצע טעמע אין איין שורה:

> גרונם: איך הער שמועסן אז לעצטענס מוטשעסטו זיך שרעקליך מיט פרנסה, איז אמת? גימפל: הלוואי! איך מוטשע מיך ליידער אהן פרנסה...

עס פאסט צו פארענדיגן מיט א פאסטינג פון אקטאבער 2026, אין די לעצטע טעג פונעם אשכול, וואס ווייזט אז אפילו די חובות קען מען אויסלאכן מיט א חסידישן ניגון:

> רבותי הערט אויס, איך בין ענק אלע טאקע שילדוג געלט פאר א לאנגע צייט... איך בין א ברסלב'ער און ביינאונז ווייסט מען אז אין שום יואש בעולם כלל! ◄ אבער עטס זענטס נישט קיין ברסלב'ער און ענק אלע קענען זיך מייאוש זיין פון זעהן אן איינצעלן פרוטה פון מיר...

אזוי האט דער אשכול, צוואנציג יאר לאנג, באגלייט זיינע לייענערס דורך פינאנץ־קריזיסן, טייערקייט און די טעגליכע זארג פון פרנסה. דאס געלט איז געקומען און געגאנגען, די פרייזן זענען ארויף, אבער דער שמייכל איז געבליבן, און מיט אים דער אלטער אידישער בטחון אז "פרנסה איז פון הימל", אפילו ווען דער טשעק־ביכל איז א טרויעריגע ביכל.

די נייע צייטן: טעלעפאנען, קארס און טעכנאלאגיע

ווער עס וויל זען ווי אזוי דער היימישער עולם האט זיך אין די לעצטע צוואנציג יאר באגעגנט מיט דער נייער וועלט, קען לייענען דעם "מילתא דבדיחותא" אשכול אזוי ווי א טאגבוך. אין די ערשטע יארן איז דער טעלעפאן נאך געווען א פשוטע מאשינקע, און די וויצן דערוועגן זענען געווען לייכט און אומשולדיג. שפעטער קומען די סמארטפאונס, די אינטערנעט, וואטסאפ, אי-מעילס און סקרינשאטס. צום סוף קומט די בינה מלאכותית, און מיט איר א נייע זארג: צי א וויץ איז בכלל נאך געשריבן געווארן פון א מענטש. דער דאזיגער פרק גייט נאך די אלע שטאפלען, און ווייזט ווי די וויצן אויפן טעלעפאן, אויפן קאר און אויפן קאמפיוטער שפיגלען אפ די לאנגזאמע, ניט שטענדיג באקוועמע, איינגעוווינונג פון מאדערנעם לעבן אין א היימישן הויז.

טעלעפאנען, עס-עם-עס און וואטסאפ

אין די ערשטע יארן פונעם אשכול, ארום תשס"ו-תשס"ט, איז א היפשער טייל פונעם מאטריאל געקומען פון פארוואורדעטע עס-עם-עס'ן. מ'האט באקומען א וויץ אויפן טעלעפאן און אים אריינגעקאפירט, ווי אזוי ער איז אנגעקומען. די וויצן פון יענער צייט זענען נאך געווען אויף א פשוטן שטייגער: א טעלעפאן-רוף, א פאלשע נומער, א פשוטער אידישער טעות. דער סארט וויץ האט זיך געהאלטן ביז היינט, און איינער פון די בעסטע דוגמאות איז שוין געקומען פיל שפעטער, אין תשפ"ג:

א הונט מיט קופהערערס ארום האלדז

> - העלאו? - יא, א גוטן! - איך קען באשטעלן 2 פיצה? - אנשטולדיגט איהר האט זיך צומישט מיט די נאמבער... - איז מ'קען באשטעלן 3?

אזעלכע וויצן זענען אוניווערסאל. אבער ארום תשע"ד-תשע"ו (2014-2016) בייט זיך דער טאן. דער סמארטפאון ווערט ניט נאר א כלי, נאר א געשטאלט אין דער קהילה: עפעס וואס מ'נעמט מיט אין שול, עפעס וואס ציט אוועק דעם מענטש פון זיין שטוב. די וויצן ווערן שארפער און ערנסטער. אין זומער תשע"ו האט א שרייבער געברענגט:

> א אינגערמאן איז געקומען צום דאקטאר... "פרוביר צו גיין נעקסטע וואך אין ביהמ"ד אהן דיין סמארטפאון!

דער וויץ ארבעט נאר ווייל יעדער לייענער ווייסט ווי ריכטיג ער איז. אין יענער צייט ווערט אויך באקאנט א ציטאט פון א רב, אז אכציג פראצענט פון די גיטין קומען פון קאמפיוטערס. דער ציטאט האט מען אין אשכול ניט געשפעט; מ'האט אים ציטירט מיט א האלב-שמייכל און א האלב-זיפץ. דא זעט מען שוין ווי אזוי דער הומאר הייבט אן צו טראגן אויף זיך א טיפערע דאגה.

נאך דעם קומט וואטסאפ, וואס פון ארום 2014 ווערט ער א צענטראלע טעמע. עס שטעלט זיך א גאנצע קייט וויצן וועגן "וואטסאפ און די צאל גטין", און די וויצן ווערן קורצער און ביסיגער. אין טבת תשפ"ד האט א שרייבער פארמאכט דעם ענין מיט איין ווארט:

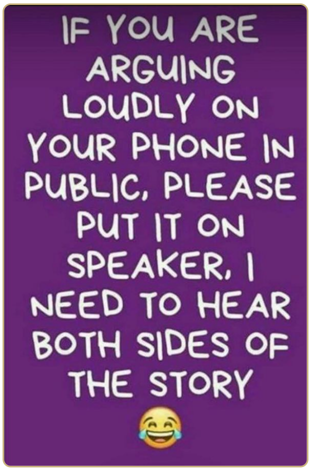

א וויץ וועגן רעדן לויט אויפן טעלעפאן

> פאציענט: איך קען נישט אויפהייבן מיינע אויגן... דוקטור, וואס האב איך? דוקטור: וואטסאפ.

דער פאציענט קוקט אראפ אויפן טעלעפאן אזוי לאנג, אז ער קען שוין ניט אויפקוקן. דער טאפלטער טייטש פון "וואטס אפ" אויף ענגליש מאכט דעם וויץ נאך שמעקעדיגער.

צווישן די היימישע טעלעפאן-וויצן נעמט א באזונדער ארט דער "קול מבשר", די טעלעפאן-ליניע וואס איז א טייל פונעם היימישן לעבן. דער עולם רעדט פון איר מיט ליבשאפט און מיט א שטיקל שפאט:

> טאמער איז מען לאנגווייליג רופט מען קול מבשר און מ'הערט אויס 3-1-1... טאמער איז מען נאכמער לאנגווייליג באקומט מען אן אייגענער קנעפל...

און אין סיון תשפ"ו, ווען די נייעס איז געווען פול מיט מעשיות פון העקערס, האט איינער געפרעגט:

> העקערס האבן שוין אלעס געהעקט, אבער די ערשטע עד אויף קול מבשר קענען זיי נישט העקן?!!

דער היימישער עולם האט אויך ליב צו איבערזעצן די נייע כלים אין לשון הקודש, און די איבערזעצונגען ווערן אליין וויצן:

> וויאזוי הייסט א סעלפאון אויף לשה"ק? כלי המחזיק את המרובה

> אן עלעוועטער אין לשון קודש יעלה ויבוא

דאס איז דער טיפישער שטייגער פונעם אשכול: מ'נעמט א נייע זאך פון דער גאס און מ'קלאפט זי אריין אין א פסוק אדער אין א לשון פון תפילה, ביז זי קלינגט ווי זי וואלט שוין שטענדיג געווען ביי אונז.

אינטערנעט, פארומס און די "אסיפה"

אויב דער טעלעפאן איז געווען א געשטאלט, איז די אינטערנעט געווען א גאנצע וועלט. דא איז דער הומאר מער פארזיכטיג, ווייל די שרייבערס פונעם אשכול זענען דאך אליין געזעסן אויף דער אינטערנעט בשעת זיי האבן זיך געשפעט דערפון. דער גרעסטער מאמענט אין דעם קאפיטל איז די גרויסע אסיפה וועגן אינטערנעט, וואס איז פארגעקומען אין תשע"ב (2012) אויף א בעיסבאל סטאדיום אין קווינס. אין די וואכן פאר און נאך דער אסיפה האט דער אשכול געשפרודלט מיט שמועסן און שפאסן. וויכטיג צו באמערקן: דער טאן איז ניט געווען קיין מחלוקת און ניט קיין אנגריף, נאר א געמיינזאמער שמייכל פון א ציבור וואס ווייסט אז ער זיצט אליין אויף דעם וואס מ'רעדט דערקעגן. דער שפאס איז געווען אויף זיך אליין.

דער גייסט פון יענע שמועסן לעבט ווייטער אין שפעטערע יארן. אין תש"פ האט א שרייבער דערציילט וועגן איינעם וואס האט געפרעגט וואס צו טון, ער דארף דאך אינטערנעט פאר פרנסה, און ער האט באקומען א תשובה:

> ...איינער האט איהם געפרעגט אז ער דארף אינטערנעט לצורך פרנסה
> האט ער געענטפערט גיי אריין מיט צוגעמאכטע אויגן

אין דעם איין שורה ליגט א גאנצע תקופה: דאס גערעדעריי וועגן "לצורך פרנסה", די פילטערס, די פאררופונגען, און דער פשוטער מענטש וואס פרובירט דאס אלעס אויסצופירן.

די סאציאלע נעצן האבן אויך געהאט זייער טייל. אין תשע"ו האט מען געברענגט א באבע'ס דעפיניציע:

> א באבע האט געפרעגט איהר אייניקל וואס איז דאס פעיסבוק? ... "א בית הקברות

און א פאר חדשים שפעטער, א לענגערע מעשה פון איינעם וואס האט באשלאסן צו לעבן "פעיסבוק אן פעיסבוק", דאס הייסט צו גיין אויף די גאס און דערציילן יעדן איינעם וואס ער האט געגעסן און ווי ער האט זיך געפילט. דער סוף:

> כרגע האב איך שוין 5 פאלאוערס: 2 פאליציאנטן, 1 פסיכיאטער, 1 פסיכאלאג, און א פאראמעדיק.

אויך די ענגלישע רעקלאמע-וועלט האט מען נישט פארגעסן:

> וויזוי זאגט מען 'ספעם' אין טשייניז? קאנגרעדשאלעישאן!... ודוק

קאמפיוטער, אי-מעיל און דער קאנפליקט פון די דורות

א גרויסער טייל פונעם טעכנאלאגישן הומאר דרייט זיך ארום דעם אונטערשייד צווישן די דורות. די באבע וואס פארשטייט ניט, דער זיידע וואס זוכט דעם קנעפל, און דאס אייניקל וואס איז אויפגעוואקסן מיט א טעלעפאן אין דער האנט. אין תשע"ט האט א שרייבער געברענגט א קלאסישע דוגמא:

בעל פאר ערשטן טעלעפאן אנרוף קריגט שוין א ראבאקאל

> א בחור'ל קומט אריין צו זיין אלטע באבע און פרעגט, באבי האסט וויי פייך?! זאגט זי, ניין, אבער כאנאך אביסל טשאקלעט מילך!

דער קאמפיוטער גופא ווערט באהאנדלט מיט א שטיקל חשד, אבער אויך מיט היימישער ליבשאפט. דער שענסטער בייש. דערפון, פון אייר תשפ"ה, איז א וויץ וואס איז גאנץ אינעווייניג אין דער חסידישער וועלט:

> איך האב דאונלאודעד א בילד פון ר' ישעי'לע מקערעסטיר אויף מיין קאמפיוטער און די מייזל האט אויפגעהערט ארבעטן....

ווער עס ווייסט פון דער באקאנטער סגולה פון ר' ישעי'לע קערעסטירער קעגן מייז, פארשטייט גלייך. דער וויץ איז א פערפעקטער צוזאמענשטויס פון אלטע אמונה מיט נייע מאשינען. א פאר טעג שפעטער איז געקומען א פשט אויף א משנה:

> היינטיגע צייטן באקומט מען וועכנטליכע תורות דורך אי-מעיל. טאמער איינער האט נישט קיין אי-מעיל, ענטהאלט ער נישט קיין תורות, - אם אין "קמח" אין "תורה".

דא ווערט "אם אין קמח אין תורה" א טעכנאלאגישער גלייכווערטער. ניט מער פרנסה, נאר דער "קמח" פונעם אי-מעיל. דאס ווייזט ווי טיף די נייע כלים זענען שוין אריין אין דער לשון פונעם לערנען גופא.

ביז תשפ"ו זענען שוין ניט נאר די טעלעפאנען און קאמפיוטערס "קלוג", נאר אלע מאשינען אין שטוב. דער "שבת-מאדע" פון די נייע עלעקטרישע כלים האט געברענגט דעם דאזיגן שמייכל:

> אין איין העלן טאג האט מיין וואש מאשין באשלאסן צו ווערן א בנש"ק! וואס גייט פאהר? ער האט אויפגעהערט צו ארבעטן...

אויפן וועג און אין די לופטן: קארס, טעקסיס און עראפלאנען

ניט יעדער טעכנאלאגיע איז אזוי שטארק אנגעלאדן. דער קאר, דער באס און דער עראפלאן זענען שוין לאנג א טייל פונעם לעבן, און די וויצן דערוועגן זענען א סטאבילער זשאנער וואס גייט מיט דורכאויס אלע צוואנציג יאר.

אסאך פון זיי זענען אימפארטירט פון דער ענגלישער וויצן-וועלט און איבערגעזעצט אויף א היימישן שטייגער.

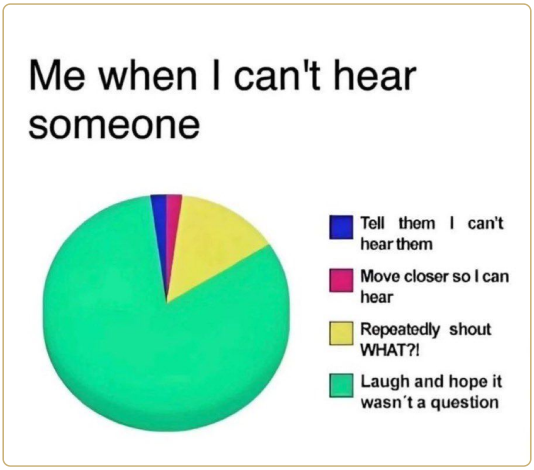

א פיי טשארט ווען ניי ווען נישט הערן וואס מען זאגט

שוין אין תשס"ט האט דער לאנג-באקאנטער יצמח זיך באוויזן אויפן עירפארט:

> יצמח זיצט אין עירפארט, אוןווארט אויף איינעם... אוודאי!, איך בין דאך נישט אוועק געפארן קיינמאל....

שפעטער קומט א לענגערע מעשה פון גימפל און גרונם אין א פליגער, וואס פארלירט איין מאטאר נאכן אנדערן, און יעדעס מאל פארלענגערט זיך די רייזע. דער סוף:

> ...גימפל: יישר כח! גרונם: פארוואס פרעגסטו נישט אויב עס פאלט אראפ דער פערטער פליגל? גימפל: מיינסט אז איך בין אזא נאר?! ...מען בלייבט פליען אין די לופטן און מען קומט קיינמאל נישט אן...!

אויף דער ערד איז דער גרעסטער שונא פונעם היימישן דרייווער די פאליציי און די קאמערעס. דער ברוקלינער לייענער פארשטייט דעם דאזיגן וויץ פון תשפ"ד אן קיין ערקלערונג:

> וויאזוי זאגט מען אויף ענגליש -וועלקאם טו ברוקלין?- Speed camera ahead..

און א פאר חדשים פריער:

> אמאל האט א פאליס אפגעשטעלט א דרייווער וואס איז אריבער געפארן ביי א רויט לייט, פאליס: דו האסט נישט געזען אז ס'איז רויט? דרייווער: כ'האב געזען אז ס'איז רויט, אבער כ'האב דיר נישט געזען,

די באסן, וואס פירן טויזנטער אידן יעדן טאג, האבן אויך באקומען זייער חלק:

> וואס איז די גרעסטע ליגנט וואס א באס דרייווער זאגט ?? ס'גארניש, ס'דא נאך א באס אונטער מיר !!!!!!!

די היימישע טעקסי-סערוויסעס ווערן אויך א ציל פון גוטמוטיגן שפאט. אין תשפ"ה האט א שרייבער באשריבן א פארט אזוי לאנגזאם:

> דער ערייוו טעקסי איז געפארן עפעס אזוי מין שטייט אז סגעווען גענוג צייט צו איינפלאנצן דער בוים און עס זאל ארויסגעוואקסן און פארנט פונעם טעקסי נאך פאר דער טעקסי איז אנגעקומען צום בוים

אינעם לעצטן יאר פונעם אשכול האט זיך אנגעהויבן א שמועס וועגן מנהגי חסידישע הויפןביים פארן, אין א לייכטן און ניט-פערזענליכן טאן. אין דער זעלבער צייט האט זיך באוויזן א מיט-ספר מעשה פון א ראוד-טעסט:

> ...ענטפערט ער אים: "PASSED"... "How many points you got?"...
> "Don't know, he passed away."

און אויך דער באליבטער גרויסער קאר פונעם היימישן עולם האט באקומען א פסוק:

> געוועזן אמאל א איד וואס האט זייער געוויינט צום באשעפער אז ער וויל האבן א יוקאן דינאלי, ביז איין טאג האט ער געהערט א בת קול: שערי דמעות "לא דינאלי"...

צום סוף, א שטיקל חכמה וועגן שוך, וואס בלייבט נאך אלץ ביים טעמע פון פארן:

> שלשה דברים אמרו חכמים אצל SAS שיך, שאין בהם חילוק: 1. מ'זעט נישט קיין חילוק צו ס'איז אלט אדער ניי 2. צו ס'איז א זכר אדער נקיבה 3. צו ס'פארט אדער ס'בעקט...

פון ציטאט צו ציטאט: די טעכנאלאגיע פונעם אשכול גופא

א באזונדערער זשאנער וואס וואקסט ארויס פונעם אשכול איז דער הומאר וועגן דעם פארום אליין. אזוי ווי די טעכנאלאגיע פון די וועבזייטלעך האט זיך אנטוויקלט, אזוי האבן זיך געביטן די מנהגים פונעם שרייבן. אין די ערשטע יארן איז יעדער וויץ געווען א באזונדערער טעקסט. שפעטער זענען געקומען בילדער, סקרינשאטס און עמאדזשיס, און ביסלעכווייז האבן זיך אנגעהויבן די לאנגע ציטאט-קייטן: איינער ציטירט א וויץ, דער צווייטער ציטירט דעם ערשטן מיט א שמייכל, דער דריטער ציטירט ביידע, ביז דער וויץ פון איין שורה איז באגראבן אונטער א טורעם פון ציטאטן.

די קלאגעס דערוועגן זענען אזוי אפט געקומען, אז זיי זענען אליין געווארן א וויץ. אין תשפ"א האט א שרייבער געשריבן אז אין דעם אשכול "הונגארישע אידן לאכן 48 שעה שפעטער", א שפיץ אויף די וואס כאפן א וויץ ערשט נאך צוויי טעג. אין דער זעלבער צייט איז געקומען א פארמאלע מעלדונג פון דער הנהלה, אז מ'זאל ניט שרייבן תגובות וואס באשטייען נאר פון עמאדזשיס, ווייל זיי פארשטופן דעם אשכול. עטליכע מאל האט זיך אויך אנגעהויבן א שמועס צי מ'זאל צעטיילן דעם אשכול לויטן סארט: באזונדער אידיש, באזונדער ענגליש, באזונדער בילדער. יעדעס מאל איז דער פארשלאג איידל אפגעווארפן געווארן. דער עולם האט געשפירט אז די מישמאש איז דער כח פונעם אשכול.

אויך וואטסאפ האט געמאכט א פראבלעם: מער און מער וויצן זענען אנגעקומען פון וואטסאפ-גרופעס, ווייל דארט האט זיך דער עולם צעשפרייט. אין תשפ"ה-תשפ"ו האט א שרייבער זיך באקלאגט אז מ'לייגט אריין סתם וואטסאפ-מאטריאל וואס האט נישט קיין שייכות צום אשכול. דאס ווייזט ווי דער אשכול האט אנגעהויבן צו שטעלן זיינע אייגענע גרעניצן, וועלכע סארט טעכנאלאגיע געהערט אהער און וועלכע ניט.

א מעקבוק האלט אפן א פענצטער, מעק סופארטס ווינדאוס

בינה מלאכותית: ווען די מאשין פרובירט צו לאכן

די לעצטע תחנה איז די בינה מלאכותית. שוין אין תשע"ח, לאנג פאר דער גרויסער כוואליע, איז אין אשכול ארויסגעקומען א מעשה פון שמעלקא ביים פסיכיאטער, וואס איז זיכער אז ער איז א ראבאט:

> פסיכיאטאר: א ROBOT בלוטיגט? שמעלקא: ניינדער פסיכאיטאר... גיט אים א שטאך... שמעלקא: זעהט אויס אז איך האב זיך טועה געווען אין ROBOTS בלוטיגען יא

היינט זעט עס אויס כמעט ווי א נבואה. אין תשפ"ג, ווען ChatGPT איז געווארן באקאנט, האט זיך אנגעהויבן א קייט שפאסן וועגן דער מאשין: מ'האט געבעטן ביי איר א וויץ וועגן ערליכע אידן אדער וועגן שידוכים, און זי האט זיך פארענטפערט אז דאס טאר זי ניט. דער עולם האט געלאכט אז אפילו די מאשין ווייסט שוין אז מ'טאר ניט אריין אין יעדער טעמע.

אבער מיט דער צייט איז דער שמייכל געווארן א שטיקל זארג. אין תשפ"ו האבן שרייבערס זיך אפן באקלאגט אז געוויסע תגובות "קלינגען ווי AI", און איינער האט געפרעגט צי די בינה מלאכותית האט נישט קיין בעסערע וויצן. דאס איז א טיפע פראגע פאר א הומאר-אשכול: א וויץ האט א ווערט ווייל א מענטש האט אים געזען, געפילט און איבערגעגעבן. ווען מ'ווייסט ניט מער צי ס'איז א מענטש הינטער דעם, פארלירט דער וויץ א טייל פון זיין טעם.

אזוי ענדיגט זיך דער טעכנאלאגישער וועג פונעם אשכול: פון עס-עם-עס'ן וואס מ'האט פארוואורדעט, ביז מאשינען וואס שרייבן אליין. דורכאויס איז געבליבן דער זעלבער גייסט: מ'נעמט די נייע וועלט, מ'קוקט זי אן מיט א אידישן אויג, מ'געפינט דעם פסוק וואס פאסט, און מ'לאכט. אמאל מיט פרייד, אמאל מיט א זיפץ, אבער שטענדיג צוזאמען.

די וועלט ארום אונז: נייעס און געשעענישן דורך די וויצן

א הומאר-אשכול לעבט נישט אין א גלאז-גלאק. די וואס שרייבן אין "מילתא דבדיחותא" לייענען צייטונגען, הערן נייעס, צאלן חשבונות, שטייען אין שלאנג ביים גראסערי און זאגן תהלים ווען עס טוט זיך עפעס אויף דער וועלט. דערפאר טרעפט מען אין די טויזנטער בלעטער פונעם אשכול א מין לויפנדע כראניק פון צוואנציג יאר געשיכטע, נאר נישט געשריבן מיט ערנסטע ווערטער, נאר מיט א שמייכל. כמעט יעדע גרויסע נייעס האט זיך אריינגעכאפט אינעם אשכול אין משך פון א פאר טעג, אמאל אפילו שעהן. און דאס וואס איז מערקווירדיג: מען האט עס כמעט שטענדיג געטון מיט א מאס, א לייכטע האנט, אן צו באליידיגן קיין לעבעדיגן מענטש מיט נאמען. אין דעם קאפיטל וועלן מיר גיין יאר נאך יאר און זען ווי די גרויסע וועלט האט זיך אפגעשפיגלט אינעם קליינעם שפיגל פונעם אשכול.

2008: פינאנץ-קריזיס

דער ערשטער מאל וואס דער אשכול האט ממש "געלעבט" מיט די נייעס איז געווען אין הערבסט 2008. די באנקען זענען איינגעפאלן, די בערזע איז אראפ, און אין יעדן בית המדרש האט מען גערעדט פון "סאב-פריים" און "בעיל-אוט". אין אשכול האט מען דאס אויפגענומען אויף זיין אייגענעם אופן: ווערטלעך וועגן דעם אז דער "פארטפאליא" איז יעצט ווערט ווייניגער ווי דער שרייבטיש וואו ער ליגט, וועגן בעלי בתים וואס זענען אנטלאפן פונעם וואל-סטריט צוריק אין כולל, און וועגן דעם אז "קרעדיט" איז געווארן א פרעמדווארט.

דאס איז געווען דער ערשטער לענגערער ציקל פון אקטועלע וויצן, און ער איז געלאפן גלייך מיט די אמעריקאנער וואלן פון יענעם יאר. פון דאן אן איז דער מוסטער פארבליבן: א נייעס פאלט, און באלד דערויף קומט א ווערטל. אין די

קומענדיגע יארן האבן כמעט אלע גרויסע געשעענישן געקריגן זייער פלאץ: דער ערדציטערניש אין האיטי אין 2010, דער וואלקאן אין איסלאנד וואס איר אש-וואלקן האט אפגעשטעלט די פליגערס איבער אייראפע, די אויל-פלעק אינעם גאלף, די סודות-ליקן פון וויקיליקס, און די נייעס פון בין לאדן'ס טויט. דאס זענען מערסטנס געווען קורצע איין-שורה'דיגע ווערטלעך, אמאל א בילד, אמאל א פאראדיע אויף א קאפ-שורה פון א צייטונג.

וואלן אין אמעריקע: פון אבאמא ביז טראמפ

יעדע פיר יאר, ווי א זייגער, ווערט דער אשכול פאליטיש. נישט פאליטיש אין דעם זין פון קריגערייען, נאר אין דעם זין אז די וואלן ווערן א קוואל פון ווערטער-שפילן. אין די אבאמא-יארן האט מען געמאכט ראשי תיבות פונעם נאמען. אין 2012 זענען געקומען די ווערטלעך ארום ראמני. און פון זומער 2015, ווען טראמפ האט אנאנסירט זיין קאנדידאטור, ביז היינט האט דער נאמען כמעט נישט פארלאזט די בלעטער: די וואלן פון 2016, די אינאגוראציע אין 2017, די וואלן פון 2020 מיט א ווערטל וואס האט צוזאמגעמישט זיין נאמען מיט אן אידיש ווארט, די אטענטאט-פרואוו אין 2024 וואס האט ארויסגערופן א גאנצע כוואליע ווערטלעך ארום "אויער", און די אינאגוראציע אין 2025 וואס איז געטייטשט געווארן מיט א גמרא'דיגע פאראלעל צו פרעה.

א גרוטעסקע מאסקע סעט פאר ראש השנה

אבער פיל אפטער ווי די פערזענליכקייטן, האט מען זיך געשפילט מיטן פאליטיקער בכלל, דער אייביגער טיפ וואס זאגט צו אלעס. אין דעצעמבער 2020, גלייך נאך יענע אנגעצויגענע וואלן, האט א שרייבער ארויסגעברענגט א קלאסישע דעפיניציע:

> א גוטע פאליטישען איז דער וואס זאגט צו צו בויען א בריק... אויף א פלאץ ווי סיז אפילו נישטא קיין טייך !!!!!

און אין זומער 2025 איז געקומען א ווערטל וואס פאסט פאר יעדע מדינה און יעדן יאר:

> וואס איז די אונטערשייד צווישן א פאליטיקאנט און א גנב? א פאליטיקאנט וועהלסטו אויס, און א גנב וועהלט דיך אויס...

די וואלן פון 2024 זענען געווען אפשר די לעבעדיגסטע. מען האט געמאכט פארמעסטן פון "תשפ"ה" ראשי תיבות פארביידע קאנדידאטן, און ווי עס פאסט פאר א חסידישן אשכול, איז די פרשה פון יענע וואך, פרשת לך לך, גלייך געווארן א מקור פאר ווערטלעך. דעם טאג פאר די וואלן האט מען אויסגערעכנט:

> לך לך, גייטס שטימען, די פארמעסט איז אנגעצויגן, ממש 50/50. לך=50 לך=50

א גימטריא וואס טרעפט גענוי די אנקעטעס, וואס קען מען נאך פארלאנגען?

די וועלט פון פראטעסטן און דעמאנסטראציעס האט אויך באקומען איר פלאץ, אין א געשפרעך צווישן א טאטן און א קינד:

> -טאטי, אויב די הפגנה האט נישט געארבעט, פארוואס איז נאך די מענטשן וואס שטעלן אפ די גאס. -ווייל זיי ארבעטן אויך נישט, שעפעלע.

קאראנע 2020

קיין שום געשעעניש האט נישט אזוי שטארק ארייגעבראכן אין אשכול ווי די קאראנע-מגפה. און דא דארף מען זאגן א חידוש: דאס ערשטע מאל אין זיין געשיכטע איז דער אשכול כמעט געבליבן שטיין. פון מיטן מערץ ביז מאי

2020, ווען אין אונזערע געגנטער האט מען פארלוירן אזויפיל טייערע אידן, איז דער אשכול געווארן שטיל. איינער האט אין יענע טעג געשריבן אז דער אשכול איז "פארשטויבט", און דאס איז געווען א ריכטיגע באשרייבונג. ווען מענטשן זיצן שבעה און הערן יעדן טאג נייע לוויות, איז נישט קיין צייט פאר וויצן.

די ווייניגע ווערטלעך וואס זענען יא ארויסגעקומען אין יענע וואכן זענען געווען אינגאנצן ארום דער מגפה: מאסקעס, קווארענטין, "זום", און די זארג צי מען וועט האבן גענוג מצות אויף פסח. ערשט שפעטער, ווען די ערגסטע טעג זענען אדורך, האט זיך דער הומאר צוריק אומגעקערט, און דאן איז ער געבליבן ביי דער טעמע נאך צוויי יאר.

די וואקסינען און די "בוסטערס" האבן געברענגט א נייע סארט ווערטלעך, מיט א חסידישן טאם. אין יאנואר 2022 האט א שרייבער ערקלערט פארוואס ער וויל נישט נעמען נאך אן איינשפריץ:

> איך וואקסינער מיך נישט מער ווי דריי מאל... די רבי האט מיר דאן געוואונטשן א ברכה אז איך זאל וואקסן און וואקסן און וואקסן

און א פאר טעג שפעטער איז געקומען א קלאסישע שאלה מיט א ישיבה'שן תירוץ:

> טאטע הייסט נישט וואקסענירן און די דאקטער הייסט יא וועם דארף מען פאלגן? אביו מביאו לעוה"ז והרופא מביאו לחיי העוה"ב

די אלע נייע הוראות פון די געזונט-אגענטורן, וואס האבן זיך געטוישט כמעט יעדע וואך, זענען געווען א גאלד-גרוב. ווען מען האט פארקירצט די קווארענטין-צייט פאר דעם נייעם שטאם, האט מען אין אשכול "געהערט":

> הער איך אז די CDC זאגט יעצט אז אין ליכט פון די שוואכערע סטרעין דארף מען נארווארטן 3 שעה צווישן מילכיג'ס און פלישיג'ס

ביז סוף 2022 איז קאראנע שוין געווען אזוי טיף אינעם שפראך, אז מען האט עס גענוצט ווי א משל פאר גאר אנדערע זאכן:

> מ'זאגט אז שלום בית איז ווי קאוויד. יעדער טענה'ט זיי האבן עס...
> קיינער האט עס נאך קיין מאל נישט געזען מיט די אייגענע אויגן, אבער
> יעדער איז זיכער אז זיין שכן האט עס...

מלחמות: רוסלאנד-אוקראינע, ישראל-עזה, איראן

ווען רוסלאנד איז אריין אין אוקראינע אין פעברואר 2022, האט דער אשכול געפונען א גרייטן אוצר: די אלטע סאוועטישע וויצן, וואס אונזערע זיידעס האבן זיך דערציילט. מען האט זיי ארויסגענומען פון שאפע און אנגעטון אין נייע קליידער. אין 2023 איז ארויפגעקומען א בילד פון דער רויטער רעוואלוציע מיט דעם קלאסישן סוף:

א מאפע פון גאליציע אין עסטרייכישן אימפעריע

> ...און פאר די איינע ווארט האב איך געקריגן 20 יאר אין סיביר

און א גאנצע ליסטע פון "די זיבן וואונדער פון קאמוניזם", וואס איינער פון זיי לויטעט:

> כאטש אלע האבן געגנבעט, האט קיינמאל גארנישט געפעלט אין ערגעץ.

ווען די וואגנער-גרופע האט רעבעלירט אין זומער 2023, איז דאס אויך געווארן א טעמע, און אין יענע וואכן האט מען דערציילט דעם אלטן וויץ וועגן א קליין לענדל וואס באשליסט צו דערקלערן מלחמה אויף א גרויסע מדינה כדי צו באקומען הילף נאכן פארלירן, ביז:

> שטעלט זיך אויף אן אור-אלטער חכם, קראצט אויפן שטערן און רופט זיך אן מיט זארג: - אלס פיין און וואויל. וואס וועט אבער געשעהן אויב מיר געוואונען?

אנדערש איז געווען שמחת תורה תשפ"ד, אקטאבער 2023. די ערשטע טעג נאך די שרעקליכע געשעענישן אין דרום ארץ ישראל האט דער טאן אינעם אשכול זיך ממש געטוישט. מען האט נישט געוויצלט איבער די קרבנות, חלילה. וואס עס איז יא ארויסגעקומען, איז געווען א ביטערער הומאר וואס האט זיך געשפעט פון דער פראפאגאנדע פון די שונאים, וועלכע זענען שטענדיג גרייט צו באשולדיגן אידן אין אלעס. למשל א "שאלה" וועגן פאפקארן וואס ווערט געמאכט אויף דער היץ פון א ראקעט:

> אויב די אראבערווארפן א ראקעט... צו איז די פאפקארן אסור אלץ בישול עכו"ם?? ...עס זיכער נישט קיין פראבלעם ווייל "די ציונים האבן אנגעצונדען די פייער"...

מיט דער צייט האט זיך די טעמע אריינגעמישט אינעם געוועגליכן ראטאציע פון וויצן. און ווען אין 2025 איז אויסגעבראכן די ראקעטן-מלחמה צווישן ארץ ישראל און איראן, האט איינער פון די שרייבערס ארויסגעגעבן א גאנצע סעריע פון שנעלע אקטועלע ווערטלעך, טייל נאך טייל, און דערנאך איז געקומען הומאר וועגן סירענעס און שוץ-קעלערס. ביז הערבסט 2026 טרעפט מען נאך אזעלכע, למשל דער וויץ פון דעם וואס וויל פליען פון אבו דאבי:

> איך צאל דיר פינף טויזנט דאלאר, מאך נאר זיכער אז קיין איין איינציגער איזרעלי געפינט זיך נישט אויפ'ן פליגער....

אבער ארץ ישראל אינעם אשכול איז נישט נאר מלחמה. דאס רוב וויצן וועגן דעם לאנד זענען די אלטע, ווארעמע, היימישע: וועגן דאקטוירים, וועגן פאליציי אין די ענגע געסלעך פון ירושלים, וועגן גבאי צדקה. שוין אין 2018 האט מען געפרעגט:

א קיך פול מיט עסן פאר א שניי שטורעם

> ווערלכע לאנד האט ס'מערסטע דאקטוירים פער מענטש? ... אין אמתע אנקעטעס איז עס - קאמיש - ארץ ישראל...

און אין 2021 איז ארויפגעקומען א מעשה אויף לשון הקודש, וועגן א פאליציאנט אין בעלזער בית המדרש:

> ...ראיתי שוטר רודף אחרי בחור בביכ"נ בעלז בירושלים, לפתע נשמע השוטר כשהוא צועק לעברו אני לא אעשה לך כלום רק תגיד לי איך יוצאים מכאן.

אין 2026 האט מען געגעבן א נייעם טעם פאר א באקאנטער מעלה:

> פארוואס ווער עס גייט ד' אמות אין ארץ ישראל האט א מצוה? ווייל עס איז נישט מעגליך צו גיין ד' אמות... אהן אנטרעפען איינער וואס איז מזכה מיט צדקה...

און יענקל, וואס איז געפארן קיין ארץ ישראל צו בארגן געלט, האט געמאכט א חשבון:

> "אינטערעסאנט, דא וויל מען מיך נישט בארגן ווייל מען ווייסט נישט ווער איך בין, אין חוץ לארץ וויל מען מיר נישט בארגן ווייל מ'ווייס דאך יא ווער איך בין.

אינפלאציע און די אלטעגליכע טרובלען

די מלחמות קומען און גייען, אבער דער חשבון פונעם גראסערי בלייבט. די יוקר, די טייערע פרייזן, זענען א שטענדיגער זשאנער אינעם אשכול, און עס איז ספעציעל אויפגעבליט אין די יארן נאך קאראנע, ווען אלעס איז געווארן טייערער. (א ברייטערע באהאנדלונג פון דער טעמע געפינט מען אין קאפיטל זיבן.)

דער שפּיץ איז געקומען פרי 2025, ווען די פרייזן פון אייער זענען ארויפגעשפרינגען ווי קיינמאל פריער. פלוצלינג איז דאס איי, דאס פשוט'סטע מאכל, געווארן א לוקסוס, און דער אשכול האט דאס פארבונדן מיט א זאך וואס איז נאך טייערער, די כלי זמר ביי חתונות:

> זאגט מיר איינער אז ווען די אייער האט געהאלטן ביי $9, האבן די זינגערס געבעיטן $3,009 פאר א חתונה,צו בעסער מאכן זייערע קול

אויך די טויזנטער חשבונות פון קרעדיט-קארטלעך האבן באקומען א דרש'ה. אין נאוועמבער 2023 האט מען ערקלערט פארוואס דער היינטיגער גלות הייסט "גלות אדום":

> א'מעריקען עקספרעס, ד'יסקאווער, ו'ויזע, מ'עסטער קארד.

די עלעקטרישע חברה, דער גרעסטער שונא פון יעדן בעל הבית, האט אין 2022 באקומען א בריוו פון א פארצווייפלטן קונה, אנגעשריבן אין דעם אלטמאדישן הויכן סטיל:

> ...לכבוד דעם הויך געשטריקטן דירעקטאר פון דעם אנשטאלט, אויב ווערט איר ממשיך זיין מיט אזאלכע נידערטרעכדיגע סטראשינקעס ו/ודומיו, וועל איך זיין פארפלוכטעט אייך ארויסצוציען פונעם חודש'ליכן גורל....

די נייעס פון סטרייקס און ארבעטער-שטרייקן האבן אויך געברענגט א ווערטל, וואס האט מסביר געווען אן ענגליש ווארט אויף א חסידישן אופן:

> אויב א האלבער גוף הערט אויף צו ארבעטן, הייסט עס א 'סטראוק' ל"ע, אויב מ'ארבעט אינגאנצן נישט, הייסט עס 'א סטרייק', אויב

> ס'גאנצע משפחה האט אויפגעהערט צו ארבעטן, הייסט עס 'סטראקעס'...

און אפילו די וועלט-ברייטע דעבאטע וועגן דעם קלימאט האט באקומען א היימישן ענטפער, פון א איד וואס זאמלט פלאסטישע טעלער:

> איין טאג גייט די וועלט ווערן אזוי אפגעקילט... איז דעמאלטס וועל איך שנעל ארויסשלעפן די אלע פלאסטיק טעלערס און צוריק אנווארעמען די וועלט

דער מירון-אומגליק: א רגע פון שטילקייט

אבער נישט אלעס קען מען צומאכן מיט א וויץ. ל"ג בעומר תשפ"א, מאי 2021, ביים הילולא פון רבי שמעון בר יוחאי אין מירון, האבן פינף און פערציג אידן פארלוירן זייער לעבן אין דעם שרעקליכן געדראנג. די בשורה איז אנגעקומען אין יעדע שטוב, און יעדער האט געקענט עמיצן וואס איז געווען דארט.

אינעם אשכול האט מען דאס געזען אויף דער קלארסטער אופן ווי ערגעץ אנדערש: די וויצן האבן אויפגעהערט. אנשטאט ווערטלעך זענען ארויפגעקומען בילדער לזכר די קדושים, ווערטער פון טרייסט און תהלים. ערשט נאך א שיינע צייט, ווען דער ערשטער שאק איז אריבער, האבן זיך געוויזן ווידער שמייכלעך, און אפילו דאן זענען זיי געווען מער ביטער ווי לוסטיג, מיט כבוד צו דעם פארלוסט.

דאס איז אפשר דער וויכטיגסטער לימוד פון דעם גאנצן קאפיטל. א הומאר-אשכול איז נישט קיין פלאץ וואו מען לאכט פון אלעס. ער איז א פלאץ וואו א ציבור מענטשן ווייסט, כמעט אן צו רעדן דערפון, ווען מען מעג לאכן און ווען מען דארף שווייגן. די זעלבע הענט וואס האבן געשריבן וויצן וועגן אייער-פרייזן און וואקסינען, האבן געוואוסט אז עס איז דא א צייט צו וויינען און א צייט צו לאכן. און דורך דעם, פונקט ווי דורך די וויצן אליין, האט "מילתא דבדיחותא" אפגעשפיגלט נישט נאר וואס איז געשען אויף דער וועלט, נאר אויך ווי אונזער ציבור האט עס איבערגעלעבט.

דער דור פון בילדער: מעמעס, סקרינשאטס און בילדער־וויצן

ווען די בילדער קומען אריין: 2018 און ווייטער

א הומאריסטישער וועטער שטיין שילד

אין די ערשטע צוועלף יאר איז "מילתא דבדיחותא" געווען אן אשכול פון ווערטער. א וויץ האט מען געשריבן, אמאל קורץ ווי א בליץ, אמאל לאנג ווי א מעשה ביים שלש סעודות טיש. אבער ער איז אלעמאל געווען טעקסט. ווער עס האט געוואלט פארשטיין דעם וויץ האט געדארפט לייענען, און ווער עס האט געוואלט אים ווייטער דערציילן האט אים געקענט איבערחזר'ן ביי א שמחה אדער אין בית המדרש, ווארט ביי ווארט.

ארום 2018 הייבט זיך עפעס אן צו טוישן. דאס איז דאס יאר ווען אין אשכול באווייזן זיך די ערשטע שרייבערס וואס פאסטן רעגלמעסיג בילדער. אמאל איז עס א צייכענונג, אמאל א פאטא מיט א שורה אונטערגעשריבן, און אמאל סתם א בילד אן קיין ווארט. אין יענע יארן איז עס נאך געווען א חידוש. די

אלטע שרייבערס זענען נאך אלץ געזעסן און געקלאפט וויצן אויף די קלאוויאטור, און די בילדער זענען געווען ווי אן אורח ביים טיש: מ'האט אים מקבל געווען, אבער ער איז נאך נישט געווען פון די בני בית.

א קיסט געפארעמט ווי א פנים מיט א מאסק

דער טויש איז נישט געקומען פון זיך אליין. אין די זעלבע יארן איז דער טעלעפאן געווארן דער הויפט־כלי פון וויצן אין די היימישע געגנטער. מען האט שוין נישט געדארפט זיצן ביים קאמפיוטער כדי צו לאכן. אין די גרופעס האט מען ארומגעשיקט בילדער, סקרינשאטס און קורצע מעמעס. ווער עס האט אזא בילד באקומען האט עס געוואלט ווייזן ווייטער, און דער אשכול איז געווען דער נאטירליכער ארט. אזוי איז די וועלט אינדרויסן אריינגעקראכן אין אשכול, נישט דורך די טיר פון ווערטער נאר דורך דעם פענצטער פון בילדער.

א שילד וועגן ווער באשליסט אין שידוך

ביז 2021 איז די זאך שוין געווען פארפעסטיגט. א בילד־וויץ איז שוין נישט געווען קיין אויסנאם, נאר א געוועגליכע פארמע וואס גייט האנט ביי האנט מיט דעם טעקסט־וויץ. אויף איין זייטל פון אשכול טרעפט מען א לאנגע מעשה פון א רבי און א חסיד, דערנאך א שורה ווערטער־שפיל, און דערנאך דריי בילדער נאכאנאנד, יעדעס פון אן אנדערן שרייבער.

וואסערלייע בילדער: סקרינשאטס, מעמעס, קאריקאטורן

ניסאן לאגא פארביטן אויף ראש חודש ברכה

ווען מען בלעטערט דורך די יארן פון בילדער, זעט מען אז זיי צעטיילן זיך בערך אויף דריי סארטן.

דער ערשטער סארט איז דער סקרינשאט. דאס איז א בילד פון א טעלעפאן־עקראן: א שמועס אין א גרופע, א מעלדונג, א מודעה, אדער גאר א וויץ וואס איינער האט שוין אנגעשריבן ערגעץ אנדערש. ספעציעל פון די 2020ער יארן ווערן אזעלכע סקרינשאטס אלץ מער אפטער. דאס איז די ריכטיגע "וואטסאפ־קולטור" וואס קומט אריין אין אשכול, נישט נאר מיטן אינהאלט נאר מיט איר גאנצן אויסזען: מיט די קליינע שעה'ן אין ווינקל, מיט די אייגענע טיפ־פעלערס, און מיט דעם צייכן אז דאס איז "איבערגעשיקט". די זעלבע וועלט פון טעלעפאנען איז אליין געווארן א נושא פון וויצן, ווי למשל אין דעם קורצן דיאלאג פון סוף 2023:

א פלאוטשארט מיט א רבנישע אויסזאג

> פאציענט: איך קען נישט אויפהייבן מיינע אויגן... דוקטור, וואס האב איך? דוקטור: וואטסאפ.

א סיום סעודה פארגלייך צווישן ניין טעג און ערב פסח

דער צווייטער סארט איז דער מעמע: א באקאנטע בילד, אפט פון א פילם אדער פון א צייטונג, מיט א שורה אויבן און א שורה אונטן. דער שפאס ליגט אין דעם זיווג צווישן דעם בילד און דעם ווארט. די זעלבע בילד קען דינען פאר א הונדערט וויצן, יעדעס מאל מיט אן אנדער שורה, און דער שרייבער וואס פאסט עס רעכנט אז דער לייענער קען שוין דאס בילד און ווייסט וואס עס מיינט.

דער דריטער סארט איז די קאריקאטור, א צייכענונג וואס איז געמאכט געווארן ספעציעל פאר א געוויסער טעמע. דא געפינט מען די שענסטע ארבעט, ווייל דא האט עמעצער געזעסן און געטראכט, נישט נאר איבערגעשיקט. די קאריקאטורן זענען פיל מאל געבויט אויף א פרשה, אויף א יום טוב, אדער אויף א געשעעניש וואס האט די גאנצע געגנט פארנומען.

א גרינער טראק פארקט לעבן גרינע שילדן

טעקסט־וויץ ווערט בילד־וויץ

א טייל פון די אינטערעסאנטסטע זאכן אין די יארן פון בילדער איז ווי אזוי א וויץ וואס איז געבוירן געווארן אלס ווערטער ווערט צו א בילד, און פארקערט. עס זענען דא וויצן וואס זענען פון זייער נאטור "צו זען". נעמט למשל דעם וויץ פון יוני 2023 וועגן דעם סוחר מיטן שילד:

א רער טריפט מיט א פראגראמירער וויץ

> א געשעפטס מאן... האט ארויפגעלייגט א גרויסן סיין "עין רואה"!! דער גנב... האט צוגעשריבן אין די זייט "והלב חומד"...

אן אעסבי קיך רענאוויישאן וויץ

אויף פאפיר איז עס א טעקסט, אבער דער לייענער זעט פאר די אויגן א שילד אויף א וואנט מיט א צוגעשריבענע שורה אין א זייט. אזא וויץ האט מען שפעטער אויך געזען אלס בילד, מיט א צייכענונג פונעם שילד. די זעלבע זאך מיט וויצן וואס שפילן מיט צאלן און אותיות, ווי דער וויץ פון נאוועמבער 2022:

> און וואס איז געווען אדם הראשונ'ס נאמבער? 2813 (טו עיט וואן טרי - צוויי האבן געגעסן איין בוים)

א ווילאָן אנאנס ווי א ווייִן רעקלאַמע

אדער דער ווארט פון פורים־צייט 2024 וואס איז גאנץ געבויט אויף א בילד אין קאפ:

> פאַרוואָס איז די לוחות געווען געשריבן אַז מקען עס לייענען פון ביידע זייטן? ווייל אפילו אַז מ'מאכט נאָר א קליינע 'דריי' זאָל נאך אלס שטיין לא תגנוב.

KOL STATUS
917.426.5444

אין די יעצטיגע ערב פסח טעג טוען מיר ברענגען פארשידענע ווערטער וואס וועט העלפן קאמיוניקירן מיט די ריינינגונג'ס פרויען.

א גרינגען ערב פסח!

אידיש	שפאניש (אין אידיש)	שפאניש (געשריבען)
העלאו	הולא	¡hola!
א גוט מארגן	בויענא מאטוטינע	Bueno matutino
א גוטן טאג	בויענא פעטשא	Bueno fecha
א גוטע נאכט	בויענא נאטש'טורנא	Bueno nocturno
Thank You	גראסי'עס	gracias: dar gracias
וואס איז דיין נאמען	טשע טו נאמברע?	Qué tu nombre?
וויפיל	מאנערא מוטשאס	Manera muchos
נומבערס		
איינס	אונא	uno
צוויי	דאס	dos
דריי	טרעס	tres
פיר	קוואטרא	cuatro
פינף	סינקאה	cinco
זעקס	סי'עס	seis
זיבן	סי'עטע	siete
אכט	אוטשאה	ocho
ניין	נו'יעווע	nueve
צעהן	דיעז	diez
עלף	אונצע	once
צוועלף	דאסע	doce
צוואנציג	ווי'ענטע	veinte
דרייסיג	טרענטא	treinta
פערציג	קיו'רענטא	cuarenta
פופציג	סענ'קו'ענטא	cincuenta
זעכציג	סעסענטא	sesenta
זיבעציג	סעטענטא	setenta
אכציג	אוטש'ענטא	ochenta
ניינציג	נאה'וועטא	noventa
הונדערט	סיע'נטא	ciento
אזייגער	רישיסטאר	registrar
דאללאר	דאלאר	dólar
געלט	מאנערא, דינעראו	Moneda, dinero
וויפיל בין איך דיר שולדיג?	דאמא מוטשא יאה דעבער?	¿cómo? Mucho yo deber
טעג און צייט		
היינט	הוי	hoy
מארגן	מאנ'יאנא	mañana
נעכטען	א'יער	ayer
מינוט	מי'נוסקעלאה	minúsculo
שעה	הורא	hora
וואך	היבדומאדא	hebdómada
נעקסטע וואך	פראקסימא היבדומאדא	Próximo hebdómada
פאריגע וואך	אולטימאה היבדומאדא	Ultimo hebdómada
טעג	פעטשע, דיא	Fecha, día
זונטאג	דאמינגא	domingo
מאנטאג	לאנעס	lunes
דינסטאג	מארטעס	martes
מיטוואך	מיערקאלעס	miércoles
דאנערשטאג	כעוועס	jueves
פרייטאג	ווי'ערנעס	viernes
שבת	סאבאדאה	sábado

א יידיש שפאניש ווערטערביכל פאר פסח

אויך די אלטע מסורה פון "עולם הפוך" ליסטעס איז געווען ווי געמאכט פאר א בילד. א שורה אנטקעגן א שורה, צוויי זייטן פון דער זעלבער מטבע:

א קאץ קלעטערט אויף א האן'ס רוקן

> עולם הפוך ראיתי: ביי לכה דודי זיצט יעדער מיט אן אנדערע ספר, און זינגען דעם זעלבן ניגון... אין כולל זיצט יעדער מיט די זעלבע ספר, און זינגען אן אנדערע ניגון...

פון דעם וואקסט ארויס אין 2024 און 2025 דער זשאנער פון "אמאל־היינט". דאס זענען ליסטעס וואס שטעלן אוועק ווי אזוי מען האט אמאל גערופן א זאך און ווי אזוי מען רופט עס היינט. די הויפט־טעמע איז ווי די טיטלען און די נעמען ווערן אלץ גרעסער און אלץ שענער, בשעת די זאך אליין בלייבט די זעלבע. אזעלכע ליסטעס זענען ארויף אין אשכול סיי אלס טעקסט און סיי אלס בילד, פיל מאל אויסגעשטעלט אין צוויי שפאלטן. דאס ווייזט אז די ליסטע און דאס בילד זענען געווארן צוויי פארמען פאר דעם זעלבן וויץ־אימפולס: צו לאכן פון דער "אינפלאציע" אין קהילה־לעבן, פון די הויכע ווערטער וואס דעקן צו פשוטע זאכן. מיט דער זעלבער גייסט האבן שרייבערס גע'חוזק'ט פון דער וועלט פון קאנסומערישקייט, ווי אין דעםווארט פון פסח 2024:

טאוסט פארצירט ווי אן אמעריקאנער פאן

> געקויפט א הגדה אין KRM, נישט געווען דארט קיין צען מכות, נאר 9.99... געקויפט אין IKEA האב איך אליין געדארפט צוזאמשטעלן דע מעשה.

אן אלומיניום פוד קאנטיינער פאטא

די שטענדיגע בילדער־שיקער

ווי אין יעדן תקופה פונעם אשכול, זענען אויך די בילדער געטראגן געווארן פון א קליינע גרופע שטענדיגע שרייבערס. ארום 2018 קען מען שוין אנווייזן אויף

א שרייבער וואס פאסט נאכאנאנד בילדער, כמעט יעדע וואך, און ער ווערט שנעל דער "אדרעס" פאר דעם סארט הומאר. ביז 2021 זעט מען שוין עטליכע אזעלכע: איינער וואס ברענגט מעמעס וועגן די נייעס פון דער וואך, איינער וואס זוכט אויס קאריקאטורן פון פרשה, און איינער וואס שיקט סקרינשאטס פון וואס עס לויפט ארום אין די גרופעס. די אנדערע שרייבערס האבן זיי באגריסט מיט די זעלבע שטענדיגע אפרופן ווי אלעמאל: "שכוח", א שמייכל, און פון צייט צו צייט דער אייביגער "שוין געווען".

א קאליר טעסט מיט אויסרעדן פאר עלול

דער אינטערעסאנטער חילוק איז אז ביי א בילד איז "שוין געווען" א פיל שווערערע טענה. א טעקסט־וויץ קען מען זוכן און געפינען אז ער איז שוין ארויף מיט אכט יאר צוריק. א בילד קען מען נישט אזוי גרינג זוכן, און עס קען גאר זיין אז דער זעלבער מעמע איז שוין ארומגעלאפן אין צען גרופעס איידער ער איז אנגעקומען אין אשכול. ממילא האט זיך די ראלע פון דעם בילדער־שיקער אביסל געטוישט: ער איז נישט געווען דער ממציא פון דעם וויץ, נאר דער וואס האט אים געבראכט אהער, ווי א שליח פון דער גרויסער וועלט פון טעלעפאנען צו דעם קליינעם שטיבל פון אשכול.

עס איז כדאי צו באמערקן אז מיט דער צייט האט זיך דער אשכול אליין אנגעהויבן מאכן בילדער פון זיך. אין די לעצטע יארן איז ארויף אלס צוגעבינדענע טעקע א גליון "מילתא דבדיחותא", געמאכט פון די אייגענע

וויצן פונעם אשכול, צוגעגרייט צום דרוקן. דאס איז א ממשות'דיגער באוווייז אז די בילדער־ און טעקע־קולטור איז נישט נאר געגאנגען אין איין ריכטונג. עס איז נישט נאר געווען אז די אינדרויסנדיגע וועלט האט אריינגעשיקט בילדער אין אשכול, נאר אויך אז דער אשכול האט ארויסגעשיקט זיינע אייגענע וויצן אין דער וועלט פון פאפיר. די פארשלאגן פון 2021 און 2022 צו מאכן א בוך פון די וויצן האבן דא באקומען א פנים, און אין 2026 האט א שרייבער שוין דערציילט אז ער האט אליין ארויסגעגעבן ביכלעך פונעם אשכול.

א הום דעפא שילד וויליאמסבורג הומאר

בילדער לויט'ן לוח: פרשה און יום טוב

א לייבאוויצע אין א סופערמארקעט אגאנג

ווי דער טעקסט־הומאר, אזוי גייען אויך די בילדער לויטן יידישן לוח. ספעציעל ארום פרשת נח זעט מען יאר נאך יאר קאריקאטורן: די תיבה, די חיות וואס שטייען אין א ריי, דער רעגן, די טויב מיטן בלאט. די פרשה איז א מתנה פאר א צייכענער, ווייל יעדער קינד קען דאס בילד און מען דארף נאר צולייגן א קליינע טוויסט. אין דער זעלבער סעזאן האט מען אויך געשריבן ווערטער אויף דער פרשה, ווי דער ווארט פון אקטאבער 2020:

> נח נח איז ר"ת 'נעשה חתונה ונעשה חובות'!... לך לך איז ר"ת 'לא חתונה לא חובות'.

א רויטע היטל מיט אויער קלאפן

אזעלכע ווערטער זענען אפט ארויף אין אשכולביידע וועגן, אמאל אלס שורה טעקסט און אמאל געשריבן אויף א בילד מיט א צייכענונג פון דער תיבה.

די יום טובים האבן געברענגט א פלייץ פון בילדער. פורים איז דער טבעי'דיגער שפיץ, ווען יעדער גרופע ווערט פול מיט פורים־מעמעס און דער אשכול איז נישט קיין אויסנאם. אבער אויך פסח, שבועות און חנוכה האבן געהאט זייערע בילדער. ביי חנוכה, למשל, האט מען געזען צייכענונגען פון דאונאטס און לעכט, צוזאמען מיט קורצע ווערטער אזוי ווי דער פון דעצעמבער 2025:

א קעמל אין מדבר מיט יידיש וואקאבולאר

> פארוואס עסט מען דאונאטס חנוכה? ווייל ס'איז אזויווי די נס חנוכה; מ'עסט איינס און ס'ברענט פאר אכט טעג.

א חברים טראק שילד קיפ באק 200 פיס

וואס א טעקסט־היסטאריע קען נישט זען

דא דארף מען זאגן א ווארט וועגן דעם פראבלעם וואס די בילדער שטעלן אוועק פאר יעדן וואס פרובירט צו שרייבן די היסטאריע פונעם אשכול. ווען מען גייט דורך די זייטלעך פון די לעצטע יארן, טרעפט מען נאכאנאנד פאסטן

וואס זייער שפאס ליגט אינגאנצן אין דעם בילד. די ווערטער וואס שטייען דערביי, אויב בכלל, זענען נאר א "האהא" אדער א "קוקט דא". ווען דאס בילד איז פארפאלן, אדער ווען מען לייענט נאר דעם טעקסט, בלייבט נישט איבער גארנישט. דער לייענער זעט אז די אנדערע שרייבערס האבן געלאכט, אבער ער ווייסט נישט פון וואס.

א חנוכה קעטערינג שפרעד מיט געלט

דאס איז א טיפע ענדערונג. דער אשכול האט אנגעהויבן אלס א פארזעצונג פון דער מינדלעכער מסורה: א וויץ וואס מען דערציילט ביים טיש קען מען אויפשרייבן, און אז מען שרייבט אים אויף, ווערט ער א טייל פון א ארכיוו. א בילד־וויץ איז אנדערש. ער איז נעענטער צו א שמייכל איבערן טיש, צו א קוק וואס צוויי מענטשן טוישן אויס. מען קען אים נישט איבערחזר'ן ווארט ביי ווארט, און מען קען אים נישט פארשרייבן אין א בוך אן דעם בילד אליין. ממילא דארף מען מודה זיין: א היסטאריע געבויט אויף טעקסט, ווי דער בוך וואס איר האלט, כאפט נאר א חלק פון דער פרייד וואס איז געווען אין אשכול אין די יארן פון בילדער. א גרויסער טייל פון דעם געלעכטער איז געווען "צום זען", נישט "צום לייענען".

פונדעסטוועגן איז דער ווארט נישט פארשוואונדן. אפילו אין די יארן ווען די בילדער האבן געהערשט, האבן די שרייבערס ווייטער געשריבן וויצן, געטענה'ט איבער זייער מקור, און געזאגט "שוין געווען". די בילדער זענען

צוגעקומען, אבער נישט געקומען אנשטאט. און ווען מען לייענט די לעצטע יארן מיט אן אויג אויף דעם, זעט מען אז דער זעלבער גייסט וואס האט אמאל אויסגעפילט אן אשכול מיט אלטע מעשיות פון רביים, לעבט נאך אלץ, אויך אין א מעמע מיט צוויי שורות און א בילד פון א תיבה.

קאפיטל עלף

וואס איז א כשר'ער וויץ? די דעבאטעס אינעם אשכול

מילתא דבדיחותא אין גמרא: דער מקור

א אשכול וואס האט געלעבט כמעט צוואנציג יאר, פון זומער תשס"ו ביז הארבסט תשפ"ז, האט נישט בלויז געזאמלט וויצן. ער האט אויך אויסגעטראכט זיך אליין. צווישן די טויזנטער קאטאוועס, מעשיות און גראמען האבן זיך אלע פאר חדשים אנגעהויבן שמועסן וואס האבן גארנישט געהאט מיט לאכן, נאר מיט דער פראגע וואס מען טאר לאכן, וועגן וועמען, אין וועלכע שפראך, און ווער עס האט עס געזאגט צום ערשט. די שמועסן זענען אפטמאל געווען נישט ווייניגער אינטערעסאנט ווי די וויצן אליין, ווייל זיי ווייזן ווי א חסידישער עולם שטעלט זיך אוועק גרעניצן פאר זיך אליין, אן קיין פארמעלע כללים.

דער נאמען פונעם אשכול איז נישט אויסגעטראכט געווארן פון דער לופט. "מילתא דבדיחותא" קומט פון דער גמרא אין מסכת שבת (ל' ע"ב), וואו עס ווערט דערציילט אז רבה, איידער ער האט אנגעהויבן זיין שיעור פאר די רבנן, האט ער געזאגט א מילתא דבדיחותא, און די רבנן האבן זיך משמח געווען. נאכדעם איז ער געזעסן באימה און האט אנגעהויבן לערנען. דאס איז א וואונדערליכער מקור פאר א הומאר־אשכול: דער וויץ איז נישט דער ציל, נאר דער פארהויף. ער עפנט דאס הארץ כדי דער מענטש זאל קענען אריינגיין אין דער ערנסטער זאך.

עס איז כדאי צו באמערקן אז דער מקור ווערט אינעם אשכול אליין ציטירט ערשט אסאך יארן שפעטער, דורך א שרייבער וואס האט געבראכט די גמרא ביים נאמען, און צוגעלייגט נאך א שטיקל פון דער גמרא אין ברכות, וואו רבא האט געבעטן זיינע תלמידים זיי זאלן נישט קומען צו אים אין די טעג פון ניסן און תשרי, כדי זיי זאלן זיך קענען באשעפטיגן מיט זייער פרנסה. דאס איז א

זעלטענער מאמענט וואו דער עולם האט זיך אפגעשטעלט און געפרעגט: פון וואנען נעמט זיך בכלל אונזער נאמען? און דער ענטפער האט געגעבן א געוויסן הכשר צום גאנצן ענין. אויב רבה האט אנגעהויבן מיט א מילתא דבדיחותא, טאר א איד אויך אמאל אריינכאפן א שמייכל צווישן ארבעט און לערנען.

פאר וועמען די גמרא איז א ביסל צו ערנסט, איז געווען א שורה פון סוף 2020 וואס האט אויסגעדריקט די אנדערע זייט פון דער מטבע, מיט א פיינעם קוועטש:

> הערטס אויף זאגן אז דאס לעבן איז א דזשאוק... אמער א דזשאוק האט כאטש א פאנטשליין !!!

וואס טאר מען זאגן וועגן רביים? לעבעדיגע קעגן נפטרים

די פראגע וואס איז צוריקגעקומען מער ווי אלע אנדערע, פון די ערשטע יארן ביזן סוף, איז געווען די פראגע פון רביים. חסידישער הומאר איז פון אלעמאל אן פול מיט מעשיות פון צדיקים: ווערטלעך פון בעלי שכל, שארפע תשובות, חכמות פון גרויסע אידן. ווי ציט מען די ליניע צווישן א שמייכל וואס קומט פון ליבשאפט, און א שפאט וואס פארמינערט כבוד?

אין 2018 איז דער ענין ארויסגעקומען אין א קלארן דעבאט. א שרייבער האט געמאכט א חילוק וואס האט נאכדעם געדינט ווי א סארט אומגעשריבענער כלל: מעשיות און ווערטלעך פון צדיקים וואס זענען שוין לאנג אין עולם האמת, למשל די באקאנטע שארפע ווערטער פונעם ראפשיצער, זענען א טייל פון דער חסידישער מסורה און מען מעג זיי דערציילן. ווערטלעך וועגן לעבעדיגע מנהיגים, אבער, זענען אן אנדער מעשה. דער עולם האט מסכים געווען. דאס בוך אליין האלט זיך ביי דעם זעלבן כלל, און עס איז כדאי צו זאגן אז ער איז נישט אויסגעטראכט געווארן פון אונז, נאר פונעם עולם פונעם אשכול אליין.

אבער אויך ביי נפטרים איז נישט אלעס געווען פשוט. אין 2023 האט זיך אנגעהויבן א שמועס וואס האט געדויערט עטליכע טעג, ארום א מעשה מיט רבינו הקדוש זי"ע, פארבונדן מיט זיינע בגדים ביי דער מקוה. דער וואס האט עס געברענגט האט עס געמיינט מיט דרך ארץ, ווי א מעשה וואס ווייזט א

חכמה. אנדערע האבן געטענה'ט אז אפילו א ליבליכע מעשה, ווען זי ווערט אריינגעשטעלט אין א וויצן־אשכול, נעמט זי אן א פארב וואס פאסט נישט. דער שמועס האט זיך נישט געענדיגט מיט א פסק, נאר מיט א געפיל אז אויב עס איז דא א ספק, איז בעסער ארויסצובלייבן.

אן ענליכער מאמענט איז פארגעקומען שפעטער, ווען א וויץ וועגן א גבאי פון א "רבי" האט ארויסגערופן א שארפן פראטעסט. די וואס האבן פארטיידיגט האבן ערקלערט אז עס רעדט זיך פון אויסגעטראכטע, פאלשע רביים, יענע וואס מאכן פון דעם א געשעפט, און נישט פון אמת'ע צדיקים. דער חילוק האט טייל באנוגנט, טייל נישט.

א צווייטע פראגע, וואס איז אויפגעקומען שוין אין 2009, איז געווען פראגע פון אמת. ס'האבן זיך ארומגעדרייט ווערטלעך מיט נעמען פון צדיקים, און א שרייבער האט דאן געקלאגט: "מ'שמירט אן אויפן רבי'ן ז"ל", דאס הייסט, מען הענגט אן א פיינעם ווערטל אויף א גרויסן איד וואס האט עס קיינמאל נישט געזאגט. די זעלבע טענה איז צוריקגעקומען אין שפעטערע יארן, למשל ווען א וויץ וועגן א פדיון איז געזען געווארן מיט די נעמען פון פארשידענע רביים, יעדעס מאל אן אנדערער, אדער ווען איינער האט שארף באמערקט אז צופיל ווערטלעך ווערן צוגעשריבן צו רבינו הקדוש זי"ע אן שום מקור.

דער אשכול האט אויף דעם אליין געמאכט א שמייכל. א וויץ פון 2019 האט עס געכאפט בעסער ווי יעדע ערקלערונג:

> פרעגט אים דער בדחן: פון וואו האסטו אלעמאל אזוי פיל מעשיות?
> ענטפערט יענער: דיר פאלט איין עכטע ווערטלעך - און מיר פאלט איין עכטע מעשיות...

אין די לעצטע יארן האט זיך אנגעהויבן א מער פילאזאפישער שמועס: קען מען בכלל "באשטעלן" א וויץ, אדער געפינט מען אמת'ע הומאר נאר אינעם טעגליכן לעבן, אין דער שול, ביים טיש, אויף דער גאס? טייל האבן געטענה'ט אז די בעסטע מעשיות זענען יענע וואס זענען טאקע געשען, און אז אויסגעטראכטע ווערטלעך מיט גרויסע נעמען זענען בלויז א נאכמאך.

לשון הרע קעגן געלעכטער: ליצנות וועגן הייליגע זאכן

א נאענטע פראגע איז געווען ליצנות. נישט יעדער וויץ וואס רירט אן א הייליגע זאך איז א חילול, אבער נישט יעדער איז כשר. אין 2013 האט א וויץ וואס איז געווען נאענט צו דער מקוה ארויסגערופן א ערנסטן שמועס וועגן וואו עס ענדיגט זיך הומאר און עס הייבט זיך אן קלות ראש. עטליכע שרייבערס האבן געברענגט מקורות, אנדערע האבן געטענה'ט אז דער וויץ שפאט נישט פון דער מצוה נאר פון מענטשן. דער שמועס איז געבליבן אויף א הויכן ניווא, אן קיין בייזע ווערטער.

אויך א וויץ וועגן א "באבא" וואס נעמט געלט פאר ברכות האט געברענגט א טענה אז מען שפאט פון הייליגע זאכן. די וואס האבן אים פארטיידיגט האבן געזאגט אז דער וויץ איז קעגן שווינדלער, נישט קעגן אמת'ע צדיקים, און אז דאס איז אדרבה א שטיקל כבוד פאר די אמת'ע.

דער גאנצער ענין איז אפשר בעסטנס אויסגעדריקט געווארן ווען א שרייבער האט געווארנט אז א געוויסע מעשה דרייט זיך אויס פון א "מילתא דבדיחותא" אין א "מילתא דמצערא". די צוויי ווערטער זענען כמעט דער גאנצער כלל: א וויץ איז כשר אזוי לאנג ער ברענגט פרייד, און ער ווערט פסול אין דעם מאמענט וואס ער ברענגט צער, צו א מענטש, צו א ציבור, אדער צו כבוד שמים.

וואס איז יא אנגענומען געווארן? אפטמאל, הומאר וואס לאכט פון זיך אליין. א וויץ פון 2023 שטעכט די בני תורה אליין, אבער מיט אזא ווארעמקייט אז קיינער האט נישט געקענט באליידיגט ווערן:

> איינער רופט זיך אן. איך עפן קיינמאל אויף קיין מתיבתא גמרא.
> ס'אנדערער זאגט. איך עפן קיינמאל קיין ארטסקרול גמרא. די דריטער
> רופט זיך אן. כבין נאכמער חשובער פון ענק אלע, איך עפן ניטאמאל
> סתם א גמרא...

חזרות, קרעדיט, און "שוין געווען דא"

אויב די פראגע פון רביים איז געווען די שווערסטע, איז די פראגע פון חזרות געווען די אפטסטע. כמעט אין יעדער תקופה פונעם אשכול, פון די ערשטע

יארן ביז די לעצטע, האט איינער געשריבן "דאס איז שוין געווען דא", אדער "דאס האב איך געזען אויף א צעטל אין שול מיט צוויי וואכן צוריק". א אשכול פון איבער צוואנציג טויזנט תגובות, פארשטייט זיך, מוז זיך איבערחזר'ן.

דער ענטפער איז אבער כמעט שטענדיג געווען פרידליך. דער באקאנטער פזמון איז געווען "חזרה שאדט נישט", און אין א געוויסן מאמענט האט א שרייבער באמערקט אז נאך מער ווי זעכצן יאר וויצן איז שוין כמעט אוממעגליך צו ברענגען עפעס גאר נייעס. די נייע שרייבערס, וואס זענען צוגעקומען שפעטער, האבן נישט געהאט ווי צו וויסן וואס איז שוין אמאל געווען. א שורה פון 2018 קלינגט ווי זייער ענטפער:

> פון ווי זאל איך וויסן איך בין הערשט יעצט אנגעקומען

נעבן חזרות איז געווען די פראגע פון קרעדיט. ווער האט עס געשריבן צום ערשט? פון וועלכע צייטונג, פון וועלכע זאמלונג? טייל שרייבערס האבן אנגעצייכנט מקורות, אנדערע האבן געשריבן "געזען אין שריפט" און צו זאגן וואו. דער עולם איז נישט געווען שטרענג, אבער מען האט געשעצט ווען איינער האט נישט פארגעשטעלט א פרעמדע חכמה ווי זיינע אייגענע. ווען עס האט זיך געדרייט וועגן "טשיטינג", האט א שרייבער אין 2021 געמאכט דעם סוף פון א לאנגן ליד מיט א פיינעם שמייכל:

> ...כ'האב אויך איבערגעלאזט איין בלאט ליידיג, זיי העלן נאך מיינען אז
> כאב געטשיעד.......................................

אויך די שורה פון 2025, וואס האט זיך ארומגעדרייט אויף פארשידענע פלעצער אויף דער וועלט פאר זי איז אנגעקומען אינעם אשכול, איז א גוטער ביישפיל פון א "וואנדערנדיגן" וויץ וואס יעדער האט שוין געזען, און דאך לאכט מען:

> 12 זאכן וואס איך ווייס וועגן דיר! 1) דו ליינסט יעצט די טעקסט 3) דו
> האסט נישט באמערקט אז איך האב אויסגעלאזט נאמבער 2 4) יעצט
> קוקסטו אויב ס'איז אמת 5) יעצט שמייכלסטו

ענגליש קעגן אידיש אינעם אשכול

א פאָרום פון אידיש־רעדנדע חסידים איז נישט פריי פון ענגליש און לשון קודש. שוין אין די ערשטע יאָרן זענען אריינגעקומען וויצן אויף ענגליש, און באַלד האָבן זיך געהערט שטימען אז דער אשכול איז אַן אידישער אשכול. עס האָט דאָך עקזיסטירט אויפן זעלבן פאָרום אַן אפגעזונדערטער ענגלישער אשכול פאַר "דזשאָוקס", און די וואָס האָבן געוואָלט ענגליש האָבן געהאַט וואו צו גיין.

אין 2020 און 2021 האָט זיך די זעלבע טענה אויפגעפלאַקערט אַרום עברית. עטליכע שרייבערס האָבן געשריבן גאַנצע וויצן אויף איווּרית, און אַנדערע האָבן פראָטעסטירט אז דאָס פאַרלירט דעם טעם, און אז דער אָרט איז פאַר אידיש. דער שמועס האָט געדויערט לאַנג, מיט ביידע זייטן ברענגענדיג גוטע טענות: עברית איז א טייל פון אונזער לעבן, אָבער אַן אידישער וויץ האָט א ניגון וואָס מען קען נישט איבערזעצן.

דער בעסטער באַווייז פאַר די אידיש־פאַרטיידיגער איז געווען די וויצן אַליין. א ווערטל פון 2024 איז אַזוי טיף איינגעוואַקסן אין דער אידישער שפּראַך אז אין קיין אַנדערע שפּראַך וואָלט עס נישט געלעבט:

> געזעהן אין שריפט א גוטס: טו מיר א טובה, אז טו מיר נישט קיין טובות...

און אויך ווען ענגלישע ווערטער רוקן זיך אריין, ווערן זיי אָפטמאָל אויסגעקנאַטן אויף אידיש, ווי אין דער שורה פון 2025 וואו א סתם וואָרט ווערט א היימישע "בע'טעמ'טע" זאַך:

> ווייל איך האָב פּראָבירט צו שמועסן צו מיר אַליין און עס איז געווען זייער נישט בע'טעמ'ט."

מאָדערירונג: וואָס ווערט אַרויסגענומען

פאַר א אשכול אַזוי לאַנג, איז די מאָדערירונג געווען איבערראַשנד ליכטיג. כמעט קיינמאָל זעט מען נישט א קלאָרע דעלעטירונג מיט א פאָרמעלער ערקלערונג. ווען עפּעס האָט נישט געפּאַסט, למשל אין די ערשטע יאָרן א שבת־בולעטין מיט מודעות וואָס האָט אויסגעזען מער ווי רעקלאַמע ווי

הומאר, האט מען עס באמערקט און געפרעגט אויב עס געהערט דא. אנדערע מאל האט מען אוועקגעשיקט א שמועס צו א פאסיגערן אשכול, אנשטאט עס אויסצומעקן.

די איינציגע אמת'ע פארמעלע אינטערוועניץ פון די מאדערירער וואס מען געפינט, איז געווען א מעלדונג וועגן באגרעניצונגען אויף די "רעאקציעס", די קליינע סימנים וואס מען דריקט אונטער א תגובה. ווי יעדע באגרעניצונג, האט עס באלד אליין געווארן א מקור פאר הומאר. א שרייבער פון 2023 האט עס פארוואנדלט אין א גמרא־שפראך:

> הדא היא דכתיב אין מגיב לייק את עצמו

אין רוב פאלן, אבער, איז די אמת'ע מאדערירונג געווען דער עולם אליין. ווען א וויץ איז געגאנגען צו ווייט, האט עמיצער געשריבן, מיט דרך ארץ, אז עס פאסט נישט; דער שרייבער האט אפטמאל מודה געווען, אדער ערקלערט, און מען איז ווייטער געגאנגען. דאס איז אפשר דער גרעסטער לימוד פון דעם קאפיטל: א ציבור וואס האט נישט קיין געשריבענע כללים, האט פונדעסטוועגן געהאט אן אינערליכן כלל, אז מען מעג לאכן, אבער נישט אויף יענעמס חשבון, און נישט אויף כבוד שמים'ס חשבון.

און ווען מען וויל פארשטיין ווי ליכטיג דער עולם האט זיך אליין גענומען, דארף מען בלויז געדענקען אז אינעם זעלבן אשכול וואו מען האט זיך ערנסט געקריגט וועגן כבוד פון צדיקים, האט מען אין 2026 נאך אלץ געלאכט פון א פשוט'ן מענטשליכן מאמענט:

> א גאר גרויסער איד שטייט אויפן סקעיל און דרוקט צוזאם זיין בויך.
> פרעגט אים איינער: "דו מיינסט אז אזוי וועסטו וועגן ווייניגער?" "ניין,"
> ענטפערט ער, "נאר אזוי וועל איך קענען זען די נומערן אויפן סקעיל!

דאס איז אפשר דער סוד פון א כשר'ן וויץ: ער לאכט פון אונזערע שוואכקייטן, נישט פון יענעמס כבוד. ווי רבה אין דער גמרא, עפנט ער דאס הארץ, און לאזט נאכדעם פלאץ פאר דער ערנסטער זאך.

סוף־ווארט

צוואנציג יאר איז א לאנגע צייט, סיי אין א מענטשנ'ס לעבן און סיי אין דער וועלט פון אינטערנעט, וואו א יאר שפירט זיך ווי א דור. ווען דער ערשטער שרייבער האט אריינגעלייגט א ווערטל אין דעם אשכול, אין זומער תשס"ו, האט קיינער נישט געטראכט אז דאס וועט נאך לעבן ווען זיינע קינדער זענען שוין אליין חתונה געהאט. דער אשכול האט איבערגעלעבט פרעזידענטן און מלחמות, א מגיפה וואס האט פארשלאסן די גאנצע וועלט, און אפילו די אייגענע פארום־סיסטעם, וואס האט מער נישט געקענט טראגן אזויפיל תגובות, און מען האט געדארפט עפענען א המשך־אשכול. טויזנט און פיר און זעכציג זייטן, איבער זעקס און צוואנציג טויזנט תגובות, און עס האט זיך נאך אלס נישט אויסגעשעפט.

ווען מען בלעטערט דורך די אלע יארן, זעט מען ווי שטארק די פארעם האט זיך געטוישט. אין די ערשטע יארן האט מען געשריבן קורצע אידישע ווערטלעך, א שארפע ווארט אין צוויי שורות. שפעטער זענען געקומען לאנגע מעשיות, מיט א הקדמה און א פוינט אינעם סוף. נאכדעם זענען די בילדער און די סקרינשאטס אריבערגענומען דעם אשכול, און לעצטנס זעט מען שוין אויך זאכן וואס שמעקן פון קינסטליכער אינטעליגענץ. אבער אונטער די אלע ענדערונגען איז דער יסוד געבליבן דער זעלבער: איינער לייגט אריין עפעס, א צווייטער ענטפערט "שכוח", א דריטער מעלדט "שוין געווען", און דער געלעכטער גייט ווייטער. דאס איז נישט נאר א שפיל, דאס איז א חברה וואס זיצט ביי איין טיש, יאר נאך יאר.

דער אשכול האט אויך געוואוסט אז ער איז א ארכיוו. שרייבערס האבן אפט צוריקגעשיקט צו תגובות פון מיט צען יאר צוריק, מען האט זיך געטענהט צי א מעשה איז אמת אדער נאר אן אויסגעטראכטע, און מיט דער צייט האט מען פארגעשלאגן צו זאמלען די בעסטע שטיקלעך און זיי ארויסגעבן אין דרוק. דאס ספר וואס איר האלט אין האנט איז א המשך פון יענעם חלום.

וואָס לערנט מען פון צוואַנציק יאָר וויצן? אַז אַ ציבור וואָס קען לאַכן איבער זיך אַליין, אַן רישעות און אָן גראָבקייט, איז אַ געזונטער ציבור. אַ כשר'ער געלעכטער איז נישט קיין ביטול; עס איז אַ מיטל צו לייכטערן דאָס האַרץ, צו פאַרבינדן מענטשן וואָס האָבן זיך קיינמאָל נישט געזען, און צו טראָגן צוזאַמען די שווערע צייטן.

די גמרא דערציילט אויף רבה, אַז איידער ער האָט אָנגעהויבן זיין שיעור פלעגט ער זאָגן אַ מילתא דבדיחותא, און די תלמידים האָבן זיך געפרייט; נאָכדעם איז ער געזעסן מיט אימה און האָט פאַרגעלייגט די הלכה. דער שמייכל האָט געעפנט די הערצער פאַר דער תורה וואָס איז געקומען דערנאָך. אַזוי אויך דער אשכול: צוואַנציק יאָר פון קהילה־לעבן, חתונות און מלחמות, מגיפות און אַ הונדערט פורים'ס, און אַלעמאָל האָט מען אָנגעהויבן מיט אַ שמייכל.

און דער אשכול לעבט נאָך. ווען איר לייענט די שורות, לייגט שוין איינער ערגעץ אַריין אַ נייע תגובה, און אַ צווייטער גרייט זיך שוין צו שרייבן "שוין געווען".

✦ ✦ ✦